

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย

(A Pan-Dialectal Grammar of Thai)

เล่มที่ 3

เรื่อง ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

(Grammar of Northern Thai)

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ

(มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง)

เสนอฝ่ายวิชาการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

22 มีนาคม 2554

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ. และ สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

(โดยหัวหน้าโครงการวิจัย)

รายงานวิจัยนี้เป็นผลของการวิเคราะห์ภาษาไทยด้านไวยากรณ์ ภายใต้โครงการวิจัยที่มีชื่อว่า **ไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย** (A Pan-dialectal Grammar of Thai) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ทุนที่ได้รับเป็นทุนประเภทส่งเสริมกลุ่มวิจัย หรือทุนเมธีวิจัยอาวุโส ระยะเวลาของทุนวิจัยคือ 31 กรกฎาคม 2550 ถึง 30 กรกฎาคม 2553

เหตุผลที่ทำวิจัยเรื่องนี้ สืบเนื่องมาจากการที่หัวหน้าโครงการวิจัยได้สังเกตเห็นปัญหาหลายประการเกี่ยวกับภาษาไทย ทั้งปัญหาความลักลั่นในการวิเคราะห์ภาษาไทย และปัญหาการขาดแคลนผลการวิจัยและตำราไวยากรณ์ที่ทันสมัยในสังคมไทย อันส่งผลไปถึงปัญหาการจัดทำพจนานุกรมและแบบเรียนภาษาไทย ปัญหาการสอนภาษาไทยให้คนไทยและชาวต่างประเทศ และปัญหาการวิจัยภาษาไทยเชิงลึก

ปัญหาดังกล่าวมาจากสาเหตุ 4 ประการ ประการแรก ปัญหาในการวิเคราะห์ภาษาไทยเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างนักไวยากรณ์ที่ยึดถือทฤษฎีภาษาศาสตร์ต่างกัน โดยไม่มีการประเมินว่าทฤษฎีอะไรดีหรือเหมาะสมที่สุด ความขัดแย้งก่อให้เกิดความไม่แน่นอน และไม่สม่ำเสมอในการตัดสินใจอะไรเป็นอะไร เช่นการระบุชนิดของคำ การแสดงโครงสร้างของประโยค ฯลฯ ทำให้ภาษาไทยดูไร้กฎเกณฑ์ ไร้โครงสร้าง และเป็นภาษาที่ยากในการเรียนและสอน ประการที่สอง ปัญหาด้านการวิเคราะห์ภาษาไทย ยังเกิดจากการที่ตัวภาษาไทยเองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามการเปลี่ยนแปลงของโลก รูปแบบหรือโครงสร้างที่เคยใช้กันในชีวิตจริงอาจเลิกใช้แล้ว และรูปแบบหรือโครงสร้างที่ไม่เคยใช้ก็อาจกลายเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป และเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในภาษารูปแบบใหม่นี้ มักไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ที่ยึดถือตำราไวยากรณ์เล่มเก่าๆ ที่ตามไม่ทันภาษาที่เกิดขึ้นใหม่ จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างรูปแบบที่ใช้กันจริง กับรูปแบบที่อยู่ในตำราไวยากรณ์ ทำให้เกิดการเถียงว่าแบบใดผิด แบบใดถูก แบบใดควรใช้หรือไม่ควรใช้ ข้อขัดแย้งนี้ส่งผลไปถึงปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประการที่สาม ในการศึกษาและการเขียนพรรณนาไวยากรณ์ของภาษาที่นิยมทำกันมา ผู้ศึกษามักใช้ภาษาของตนเองเป็นเกณฑ์ตัดสิน บางคนใช้ข้อมูลจำกัดเท่าที่หาได้ง่ายๆหรือแต่งขึ้นเอง ทำให้กฎเกณฑ์ที่สรุปได้อาจไม่ครอบคลุมภาษาที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน ผลก็คือสังคมไทยยังขาดการวิจัยและตำราไวยากรณ์ที่บอกกฎการใช้ภาษาจริงๆของคนไทย ประการสุดท้าย ภาษามีความหลากหลาย และใช้แตกต่างกันไปตามกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน แต่ไวยากรณ์ภาษาไทยที่มีอยู่ล้วนมุ่งอธิบายเฉพาะภาษาไทยมาตรฐาน ไม่รวมภาษาย่อยหรือภาษาถิ่น ทำให้สังคมไทยยังขาดไวยากรณ์ที่ครอบคลุมภาษาของประชากรส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาทั้งหมดข้างต้นและสร้างสิ่งที่สังคมไทยยังขาด โครงการวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านภาษาไทย เพราะสังคมไทยยังไม่เคยมีไวยากรณ์ที่ครอบคลุมภาษาย่อย ซึ่งหมายถึงภาษาถิ่นและภาษาย่อยทางสังคมของไทย แม้แต่ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐานที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ งานวิจัยนี้ก็ใช้แนวทางการศึกษาแนวใหม่ตามทฤษฎีที่มีปัญหาความลึกลับน้อยที่สุด กอปรกับข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ก็มาจากคลังข้อมูลภาษาที่ใช้จริงขนาดใหญ่ ซึ่งน่าจะทำให้ผลการวิเคราะห์เป็นที่เชื่อถือมากขึ้น

ดังนั้น โครงการนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) วิเคราะห์ลักษณะสำคัญทางไวยากรณ์ของวิภาษา 9 วิภาษาของภาษาไทย ได้แก่ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยย่อยตามเพศ ภาษาไทยย่อยตามอายุ ภาษาไทยย่อยตามชั้นอาชีพ และภาษาไทยย่อยตามชาติพันธุ์ 2) นำผลการวิเคราะห์ภาษาทุกวิภาษามาสังเคราะห์เป็น ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่น ไวยากรณ์ภาษาไทยย่อยตามตัวแปรต่างๆทางสังคม และสุดท้ายสังเคราะห์รวมเป็น ไวยากรณ์ไทยที่ครอบคลุมภาษาย่อยทั้งหมด

ในด้านกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยนี้บูรณาการแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมเข้ากับวากยสัมพันธ์ ภาษาศาสตร์สังคมมีแนวคิดพื้นฐานว่าภาษามีการแปรตามตัวผู้พูด ซึ่งทำให้เกิดภาษาย่อย โครงการนี้มุ่งวิเคราะห์ภาษาย่อยที่สำคัญของภาษาไทย ได้แก่ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาถิ่น 4 ภาค และภาษาย่อยสังคมที่ต่างกันตามเพศ อายุ ชั้นอาชีพ และชาติพันธุ์ ส่วนด้านวากยสัมพันธ์ โครงการนี้มุ่งวิเคราะห์ประเด็นสำคัญทางระบบไวยากรณ์ เช่น ชนิดของคำ การสร้างคำ และการสร้างประโยคในภาษาไทย

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์วากยสัมพันธ์ คือไวยากรณ์พึ่งพาศัพท์การก (Lexicase Dependency Grammar) ซึ่งได้พัฒนามาเป็นทฤษฎีไวยากรณ์คำ (Word Grammar) ทฤษฎีนี้มีหลักการง่ายๆ คือ ในแต่ละคำที่เราพูด นอกจากจะมีความหมายประจำศัพท์แล้ว ยังมีความหมายทางไวยากรณ์อีกด้วย กล่าวคือ ลักษณะที่ระบุว่าคุณนั้นจะนำไปใช้อย่างไร และสัมพันธ์กับคำข้างเคียงอย่างไรในประโยค จะต้องปรากฏกับคำประเภทใด และไม่ปรากฏกับคำประเภทใด เช่น คำว่า ชอบ เป็นคำกริยา ต้องปรากฏกับคำนาม คำนามที่อยู่ข้างหน้าเป็นประธาน คำนามที่อยู่ข้างหลังเป็นกรรม และ ปรากฏหลังคำว่า ไม่ ได้ คำชนิดอื่นที่ไม่ใช่คำกริยาปรากฏหลังคำว่า ไม่ ไม่ได้ ดังนั้นการสร้างประโยคก็นำคำมาเรียงต่อกัน ตามลักษณะทางวากยสัมพันธ์ที่แฝงอยู่ในแต่ละคำ หากคำที่นำมาอยู่ร่วมกันมีลักษณะไม่สอดคล้องกัน ก็จะได้ประโยคที่ผิดไวยากรณ์ เช่น *หิวฉันข้าว ทั้งนี้เพราะคำนามที่เป็นประธานต้องอยู่หน้าคำกริยา ไม่ใช่อยู่หลัง หลักการนี้ใช้คำและเงื่อนไขทางวากยสัมพันธ์ของคำเป็นหลักในการวิเคราะห์ ดังนั้นการตัดสินใจทางไวยากรณ์ขึ้นอยู่กับปรากฏร่วม (co-occurrence) ของคำที่เป็นส่วนประกอบของประโยค นอกจากการใช้คำเป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์แล้ว ทฤษฎีนี้ยังแยกความแตกต่างระหว่างส่วนประกอบที่เป็นส่วนหลัก (head) กับ

ส่วนประกอบที่เป็นส่วนพึ่งพา (dependent) ส่วนหลัก คือส่วนที่ต้องมีเสมอ ส่วนพึ่งพาเป็นส่วนที่มีหรือไม่มีก็ได้ ไม่มีความสำคัญเหมือนส่วนหลัก กฎการปรากฏร่วมของส่วนประกอบของโครงสร้างในแต่ละระดับให้ความสำคัญแก่ส่วนหลัก เช่น ส่วนหลักของประโยคเป็นคำกริยา ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงประโยค ทฤษฎีนี้ใช้สัญลักษณ์ V แทน S (Sentence) แสดงเป็นนัยว่าประโยคต้องมีกริยาเสมอ หรือกริยาคำเดียวก็เป็นประโยคได้ เมื่อกล่าวถึงนามวลีใช้ N แทน NP (Noun Phrase) เพราะนามเป็นส่วนหลักของนามวลี หลักเกณฑ์เช่นนี้ทำให้มองเห็นโครงสร้างหลักที่เป็นแก่นของภาษามากกว่าการวิเคราะห์เชิงเส้นที่รุงรังและไม่ได้แก่นุญทั่วไปของภาษา

เป็นที่คาดหวังว่าโครงการวิจัยนี้ น่าจะมีประโยชน์ในแง่ที่ให้ข้อสรุปที่สำคัญทางทฤษฎีวากยสัมพันธ์ ทฤษฎีแบบลักษณ์ภาษา และทฤษฎีการแปรของภาษาตามปัจจัยทางสังคม นอกจากนั้นผลการสังเคราะห์ยังทำให้ได้ตำราไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน และไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และอนุรักษ์ภาษาถิ่นมากขึ้นด้วย

เนื้อหาทั้งหมดของรายงานวิจัยนี้แบ่งการนำเสนอแยกเป็น 10 เล่มตามภาษาย่อยที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย แต่ละเล่มมีเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบในตัวเอง แต่เกี่ยวข้องกับเล่มอื่นๆด้วยในแง่ที่ใช้กรอบแนวคิดเดียวกัน และเนื้อหาบางตอนที่ซ้ำกับเล่มอื่นก็ใช้วิธีอ้างถึงกัน

รายงาน 10 เล่มพร้อมชื่อผู้รับผิดชอบมีดังนี้

- เล่มที่ 1 ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน (ศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา อินทรมพรรษ์ และอาจารย์นัฐวุฒิ ไชยเจริญ)
- เล่มที่ 2 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นกลาง (อาจารย์ศรวนีย์ สรรคบุรานุรักษ์)
- เล่มที่ 3 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ)
- เล่มที่ 4 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นอีสาน (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนวัฒน์ ตรงดี)
- เล่มที่ 5 ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นใต้ (อาจารย์ ดร. กรัณศุภมาส เองฉ้วน)
- เล่มที่ 6 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับอายุของผู้พูด (อาจารย์ ดร. จันทิมา อังคพนิชกิจ)
- เล่มที่ 7 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับเพศของผู้พูด (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ลำเนียงงาม)
- เล่มที่ 8 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับชั้นอาชีพของผู้พูด (อาจารย์ ดร. ปณันดา เลอเลิศยุติธรรม)
- เล่มที่ 9 ไวยากรณ์ภาษาไทยกับชาติพันธุ์ของผู้พูด (อาจารย์ ดร.นัทธชนัน เขียวพัฒน์ อาจารย์พิจิตรา พาณิชย์กุล และอาจารย์รุ่งวิมล รุ่งโรจน์สุวรรณ)
- เล่มที่ 10 ไวยากรณ์ภาษาไทยครอบคลุมภาษาย่อย (ศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

สารบัญ

ตอนที่ 1 ความนำ	1
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ประโยชน์จากงานวิจัย	2
บทที่ 2 ผลงานในอดีตที่เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ	3
2.1 การนิยามลักษณะและขอบเขตการศึกษา “ภาษาไทยถิ่นเหนือ”	3
2.2 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ	7
2.3 วิธีดำเนินการวิจัย	11
2.4 สรุป	17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	20
3.1 แนวทาง	20
3.2 ลักษณะของข้อมูลและการเก็บข้อมูล	20
3.3 วิธีการวิเคราะห์	21
3.4 โครงร่างรายงานการวิจัย	22
ตอนที่ 2 ชนิดของคำและประเภททางไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ	23
บทที่ 4 คำกริยา	26
4.1 กริยาลำพัง	26
4.2 กริยาสกรรม	27
4.3 กริยาเติมเต็ม	27
4.4 กริยาสถานที่	28
4.5 กริยาตามด้วยกริยา	28
4.6 กริยาตามด้วยกริยา “หือ”	30
4.7 กริยาตามด้วยบุพบท “ว่า”	30
4.8 กริยาตามด้วยบุพบท “ดี”	30
4.9 กริยาตามด้วยบุพบทวลี	31
4.10 กริยาตามด้วย “กั้น” หรือ “กับ” + คำนาม	31
บทที่ 5 คำนาม	32
5.1 คำนามสามัญ	33
5.2 คำนามชี้เฉพาะ	33
5.3 คำสรรพนาม	34
5.4 คำลักษณนาม	42
5.5 คำนามแปลง	43

5.6	คำนามจำนวน	43
บทที่ 6	คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำปริมาณ	45
6.1	คำคุณศัพท์	45
6.2	คำวิเศษณ์	46
6.3	คำปริมาณ	48
บทที่ 7	คำอนุภาค	49
7.1	คำอุทาน	49
7.2	คำลงท้าย	50
บทที่ 8	คำบุพบท คำสันธาน	52
8.1	คำบุพบท	52
8.2	คำสันธาน	53
บทที่ 9	ประเภททางไวยากรณ์	55
9.1	การณณ์ลักษณะ	55
9.2	ทัศนภาวะ	58
9.3	วาทก	61
ตอนที่ 3	การสร้างคำในภาษาไทยอื่นเหนือ	62
บทที่ 10	การสร้างคำเดี่ยว	64
10.1	การสร้างคำเดี่ยวโดยการตัดคำ	64
10.2	การสร้างคำเดี่ยวโดยการย่อกำ	64
10.3	การสร้างคำเดี่ยวโดยการเปลี่ยนชนิดของคำ	64
10.4	การสร้างคำเดี่ยวโดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์	65
บทที่ 11	การประสานคำ	67
บทที่ 12	การประสมคำ	70
12.1	การประสมคำทั่วไป	70
12.2	การประสมคำประเภทคำซ้ำ	74
ตอนที่ 4	หน่วยสร้างที่สำคัญ	77
บทที่ 13	หน่วยสร้างนามวลี	78
บทที่ 14	หน่วยสร้างคุณานุประโยค หน่วยสร้างอนุประโยคเต็มเต็ม	81
14.1	หน่วยสร้างคุณานุประโยค	81
14.2	หน่วยสร้างอนุประโยคเต็มเต็ม	82
บทที่ 15	หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียง	83
15.1	แสดงวัตถุประสงค์	83
15.2	แสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อกัน	83
15.3	แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน	85
15.4	แสดงเหตุและผลสภาพ	85
15.5	แสดงทิศทาง	85

15.6	แสดงประเภททางไวยากรณ์	86
15.7	กริยา + ^{ให้} หือ = ทำให้	86
15.8	(ลอง) + กริยา + ^{ให้} หือ = ลองทำ	87
บทที่ 16	หน่วยสร้างประโยคกรรมวาจก	88
บทที่ 17	หน่วยสร้างประโยคที่มีลักษณะเด่นที่ประธาน	90
17.1	หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่อง	90
17.2	หน่วยสร้างประโยคประธานสองตัว	91
17.3	หน่วยสร้างประโยคที่ประธานไม่ระบุแหล่งอ้างอิง	92
บทที่ 18	หน่วยสร้างประโยคที่มีองค์ประกอบไม่ครบ	93
18.1	หน่วยสร้างไร้ประธาน	93
18.2	หน่วยสร้างไร้กริยา	93
18.3	หน่วยสร้างไร้กรรม	94
18.4	หน่วยสร้างไร้บุพบท	94
18.5	หน่วยสร้างประโยค “มี”	94
ตอนที่ 5	ประโยคและสัมพันธสาร	95
บทที่ 19	ประโยค	96
19.1	ประโยคเดี่ยว	96
19.2	ประโยครวม	97
19.3	ประโยคซ้อน	97
บทที่ 20	สัมพันธสาร	99
20.1	การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง	99
20.2	การเชื่อมโยงความโดยการละ	103
20.3	การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร	104
ตอนที่ 6	บทสรุป	109
บทที่ 21	อรรถลักษณะทางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือ	109
21.1	ลักษณะรูปคำและความหมายของคำ	109
21.2	ชนิดของคำ : คำสรรพนามและคำลงท้าย	110
21.3	การสร้างคำ : การประสมคำและการซ้ำคำ	111
21.4	ประเภททางไวยากรณ์ : การณ์ลักษณะและกรรมวาจก	111
21.5	หน่วยสร้างที่สำคัญ : หน่วยสร้างประโยค “มี”	112
บรรณานุกรม		113

ตอนที่ 1 ความนำ

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

“ภาษาไทยถิ่นเหนือ” หรือ “คำเมือง” เป็นภาษาไทยถิ่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้พูดในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย โดยเป็นภาษาท้องถิ่นของทุกอำเภอในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน นอกจากนี้ ยังพบผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือในบางอำเภอของจังหวัดในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอบ้านตาก อำเภอสางเภา อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย อำเภอชาติตระการและอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

อนึ่ง สรรพชัย รุ่งโรจน์สุวรรณ และ รุ่งวิมล รุ่งโรจน์สุวรรณ (2550) กล่าวว่า ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้มีการอพยพราษฎรจากอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคเหนือ รวมถึงบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ในปัจจุบันพบว่าผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนืออยู่ที่ ตำบลเสาไห้ จังหวัดสระบุรี และตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี หลงเหลือเป็นหลักฐานของการอพยพดังกล่าว

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นอันหนึ่งที่แสดงความเป็นภาษาไทยถิ่นเหนือก็คือระบบเสียง การปรากฏของเสียงพยัญชนะภาษาไทยถิ่นเหนือในกลุ่มกัก (stop consonants) เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน ส่วนใหญ่จะเป็นเสียงกักไม่พ่นลม เช่น *พ่อ* ออกเสียงเป็น *ป้อ* ที่ ออกเสียงเป็น *ตี่* เสียงพยัญชนะ *ร* ออกเป็น *ฮ* เช่น *รื่อง* ออกเป็น *ฮื่อง* เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเสียงพยัญชนะนาสิก ที่มีฐาน

เป็นเพดานแข็ง คือ /ก/ เพิ่มขึ้นมาอีก 1 หน่วยเสียง เช่น คำว่า *ฮู่* (แปลว่า ทำ)

ในด้านรูปคำพบว่า คำจำนวนไม่น้อยในภาษาไทยถิ่นเหนือมีรูปคำคล้ายกับภาษาไทยมาตรฐาน บ้างก็เหมือนกันทั้งหมด เช่น *ฮาม ขา* บ้างก็แตกต่างเฉพาะเสียงบางเสียงเท่านั้น เช่น *กิน-กิน* *เพื่อน-เปื้อน* แต่อย่างไรก็ดี ยังมีคำอีกจำนวนหนึ่งทั้งคำหลักและคำไวยากรณ์ที่มีลักษณะทางเสียงที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น *กระท้อน-บะตั้น* *อิก-แฮม* *ไม่-บ่อ* เป็นต้น ในระดับท้องถิ่นย่อยก็ยังพบการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันไปบ้างซึ่งจะอธิบายในตอนต่อไป

สำหรับด้านไวยากรณ์ หากพิจารณาในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า ภาษาไทยถิ่นเหนือมีลักษณะทางโครงสร้างคล้ายคลึงกับภาษาไทยมาตรฐาน กล่าวคือ มีการเรียงลำดับคำในประโยคที่เหมือนกัน คือ ประธาน กริยา และกรรม ความแตกต่างของไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับจำนวนคำ และการปรากฏของคำ (การใช้) ในบริบทต่าง ๆ เป็นสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือพบว่า เอกสาร ตำรา หนังสือ หรือผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยถิ่นเหนือยังมีในปริมาณไม่มากนัก นอกจากนี้ เนื้อหาของการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับมิติใดมิติหนึ่งทางไวยากรณ์เท่านั้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 2) การศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่รวมทั้งเรื่องชนิดของคำ การสร้างคำ และโครงสร้างประโยค มีเพียงงานของกรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) เพียงชิ้นเดียวเท่านั้น ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ยังมีความลึกลับระหว่างเกณฑ์ทางความหมายกับเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์อยู่มาก นอกจากนี้ยังไม่มี การแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของความเป็นภาษาไทยถิ่นเหนือที่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่ได้มีการอธิบายถึงความเหมือนความต่างระหว่างรูปภาษาที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นความพยายามที่จะรวบรวม และพรรณนาลักษณะของไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องชนิดของคำ การสร้างคำ ประเภททางไวยากรณ์ โครงสร้างประโยค หน่วยสร้างชนิดต่าง ๆ รวมถึงสัมพันธสาร โดยใช้ข้อมูลจากผู้บอกภาษาที่ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือในชีวิตประจำวัน

1.2 วัตถุประสงค์

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ จากภาษาพูดโดยผู้บอกภาษาในบริเวณ 17 จังหวัดภาคเหนือ ในประเด็นหลักได้แก่ ชนิดของคำ การสร้างคำ ประเภททางไวยากรณ์ โครงสร้างประโยค หน่วยสร้างที่สำคัญ และสัมพันธสาร

1.3 ประโยชน์จากงานวิจัย

1.3.1 เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการแสดงภาพรวมของไวยากรณ์ไทยถิ่นเหนือ

1.3.2 เป็นพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยไวยากรณ์ไทย

1.3.3 เป็นการเปิดประเด็นเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในเชิงลึกต่อไป

1.3.4 เป็นการอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่น ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาติ

บทที่ 2

ผลงานในอดีตเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

2.1 การนิยามลักษณะและขอบเขตการศึกษา “ภาษาไทยถิ่นเหนือ”

เมื่อกล่าวถึง “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” (Northern Thai Dialect) นักภาษาศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ศึกษา “วิทยาภาษาถิ่น” (Dialectology) จะมีความเข้าใจและนิยามคำว่า “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ตรงกันว่า คือภาษาไทยถิ่นที่พูดบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ดังตัวอย่างการให้นิยามคำว่า “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ของสมทรง นุราชพัฒน์ (2543) และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ (2544)

...ภาษาไทยถิ่นเหนือ หรือที่เรียกกันว่า ภาษาล้านนา หรือภาษาไทยวน พูดกันในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์...

(สมทรง นุราชพัฒน์, 2543)

... “ภาษาไทยถิ่น” ซึ่งหมายถึง ภาษาไทยที่ใช้พูดติดต่อสื่อสารตามท้องถิ่นต่าง ๆ สื่อความหมาย เข้าใจกันในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแต่ละถิ่นอาจพูดแตกต่างกันไปจากภาษาไทยมาตรฐาน ทั้งในด้านเสียง คำ และการเรียงคำบ้าง แต่มีความหมายคงเดิม...ภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ ภาษาที่ใช้พูดกันในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เป็นต้น

(วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, 2544)

ลักษณะทางศัพท์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการแบ่ง “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ออกจากภาษาไทยถิ่นอื่นๆ ดังแสดงในตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างรูปภาษาในภาษาไทย 4 ถิ่น

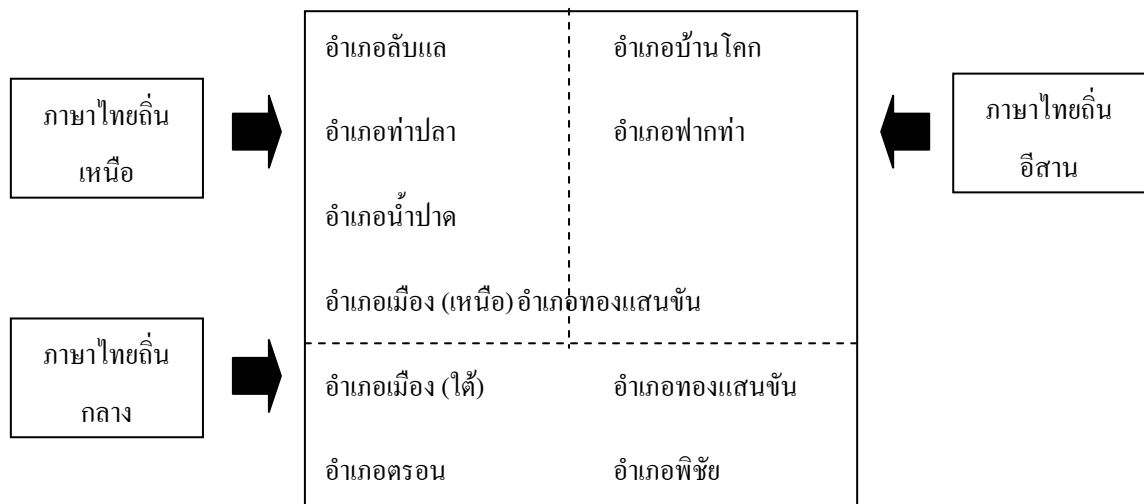
ภาษาไทยถิ่น คำศัพท์	เหนือ	กลาง	อีสาน	ใต้
อ่อย	ล้า	อ่อย	แซ่บ	ร่อย
มะละกอ	บักก้วยเต็ด	มะละกอ	บักหุ่ง	ลอกอ

ขอบเขตของ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” จะจำกัดอยู่บริเวณอาณาจักรล้านนาในอดีต หรือ 11 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากขอบเขตการศึกษาในหนังสือ ตำรา และวิทยานิพนธ์ ในอดีตซึ่งมีความหลากหลายในการใช้ชื่อซึ่งหมายรวมถึง “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ดังนี้

- ก. งานวิจัยของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) พูลสุข นาวิก (2533) สุธีรา ภูมิเจริญ (2538) ยวเรศ วุทธิรพล (2547) ฤทธิดำรง มงคลสรรพ (2547) และกรรณิการ์ วิมลเกษม (2549) ใช้ชื่อที่เป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ คือ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” และ “ภาษาถิ่นเหนือ”
- ข. งานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งเลือกใช้ชื่อจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน เช่น อยู่เคียง แซ่โศก (2520) กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) และ รุ่งอรุณ ทิฆมชุนหะเถียร (2527) ใช้ “ภาษาเชียงใหม่” ปานดา นาคพันธุ์วงศ์ (2530) ใช้ “ภาษาจังหวัดอุตรดิตถ์” อรุณี รัตนกุล (2529) ใช้ “ภาษาไทยถิ่นจังหวัดเชียงใหม่” อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531) ใช้ “ภาษาถิ่นเชียงใหม่” สิริกร ไชยมา (2534) ใช้ “ภาษาถิ่นแพร่” และจิราภรณ์ ไชยศรี (2527) ใช้ “ภาษาถิ่นลำพูน”
- ค. งานวิจัยบางชิ้นเลือกใช้ชื่อที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือท้องถิ่น เช่น สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2526) ใช้ “ภาษาลานนา” นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) ใช้ “ภาษาไทยล้านนา” ในขณะที่ จำลอง คำบุญชู (2528) เขียวลักษณ์ อยู่เจริญสุข (2534) และ บุญคิด วัชรศาสตร์ ใช้ “คำเมือง”

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยในจังหวัดต่าง ๆ พบว่า การนิยาม “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ว่าเป็นภาษาไทยที่พูดบริเวณจังหวัดภาคเหนือ กับสภาพของการใช้ภาษาที่เกิดขึ้นจริงนั้นมีความขัดแย้งกันใน 2 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 พบการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นในเขตภาคเหนือ กล่าวคือ ปานตา นาคพันธุ์วงศ์ (2530) ได้ศึกษาการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยในจังหวัดอุตรดิตถ์พบว่า ในจังหวัดอุตรดิตถ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาและภาคเหนือ นั้น มีการใช้ภาษาไทยถิ่นที่แตกต่างกัน 3 ถิ่น คือ พบการใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือในอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอบ้านโคก ในขณะที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน (ภาษาไทยที่ใช้ในบริเวณภาคอีสานของประเทศไทย) ในอำเภอบ้านโคก อำเภอปากท่า อำเภอเมือง (เหนือ) อำเภอทองแสนขัน นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง (ภาษาไทยที่ใช้ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย) ในเขตอำเภอตรอน อำเภอพิชัย บางส่วนของอำเภอทองแสนขัน และบริเวณตอนใต้ของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การกระจายของภาษาไทยถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์

กรณีที่ 2 พบการใช้ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” นอกเขตภาคเหนือหรือล้านนา กล่าวคือ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) ศึกษาการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งไม่ได้อยู่ในบริเวณ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ในนิยามปกติทั่วไป พบว่า ในจังหวัดพิษณุโลกมีการใช้ภาษาไทยถิ่น 2 ถิ่น คือ บริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือนามาก ได้แก่ อำเภอชาติตระการและอำเภอนครไทย บริเวณที่ใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง กิ่งอำเภอนีนะปรัง อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ และอำเภอเมืองพิษณุโลก

ตัวอย่างการกระจายของภาษาถิ่นในจังหวัดอุดรดิตถ์ และจังหวัดพิษณุโลกแสดงให้เห็นถึงการแปรหรือความหลากหลายของภาษาที่ใช้ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับนิยามในหนังสือและตำราที่กล่าวถึงการแบ่งกลุ่มภาษาไทยถิ่น ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการใช้รูปภาษาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดข้อมูลภาษาของกลุ่มภาษาไทยถิ่นแต่ละกลุ่ม โดยนักภาษาศาสตร์จำกัดขอบเขตของภาษาไทยถิ่นเหนือตามรูปภาษา ดังเช่นงานของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) ที่จัดให้จังหวัดพิษณุโลกอยู่ในภาคกลาง เนื่องจากมีการใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ มากกว่าภาษาไทยถิ่นอื่น การจำกัดการศึกษาเฉพาะรูปภาษาที่มีความคล้ายคลึงกันนี้ ยังสะท้อนให้เห็นจากงานวิจัยภาษาไทยถิ่นเหนือที่เน้นศึกษาเพียงไม่กี่จังหวัด (เชียงใหม่ อุดรดิตถ์ แพร่ ลำพูน) ในขณะที่ในการนิยามความหมายและขอบเขตของภาษาไทยถิ่นต่างๆ กลับใช้สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก ซึ่งมีการกระจายปะปนกันในทุกภาคของประเทศ

นอกจากนี้ หากพิจารณาการจำแนกกลุ่มจังหวัดภาคเหนือก็ยังพบความแตกต่าง ของตามหน่วยงานราชการต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือจำแนกตามหน่วยงานราชการต่างๆ

หน่วยงาน	จำนวนจังหวัด	จังหวัด
กรมทรัพยากรธรณี www.dmr.go.th/	9	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุดรดิตถ์
กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ www.dbd.go.th/	12	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุดรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์
กรมอุตุนิยมวิทยา www.tmd.go.th/	15	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุดรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ www.culture.go.th/	16	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุดรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์
กระทรวงมหาดไทย www.moi.go.th/ กระทรวงศึกษาธิการ http://www.moe.go.th/new_site/home การ	17	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุดรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย www.tat.or.th/		
--	--	--

เมื่อพิจารณานิยามการศึกษาภาษาไทยถิ่น ที่จำแนกภาษาไทยถิ่นเหนือว่าเป็นภาษาไทยที่ใช้สื่อสารกันในเขตภาคเหนือ ประกอบกับข้อมูลภาษาที่นักภาษาศาสตร์ศึกษาและการแบ่งพื้นที่ภาคเหนือของหน่วยงานราชการพบว่า เกิดความขัดแย้งและไม่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับความเป็น “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” และจำนวนจังหวัดภาคเหนือ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาลักษณะระหว่างนิยามคำศัพท์กับข้อมูลภาษา ในการศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือนี้ จะใช้นิยามพื้นฐานของการศึกษาภาษาถิ่นซึ่งเน้นถิ่นตามท้องที่ (Regional Dialect) เป็นหลัก โดยแบ่งภาคเหนือตามการแบ่งเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 17 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี และเก็บข้อมูลภาษาไทยที่ใช้ในบริเวณดังกล่าวกระจายไปในทุกอำเภอและนำมาวิเคราะห์ โดยจะนำเสนอลักษณะรูปภาษาและไวยากรณ์ที่ใช้ในถิ่นเหนือที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานเป็นสำคัญ

2.2 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

หัวข้อที่เป็นประเด็นศึกษาเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ (17 จังหวัดภาคเหนือ) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 2 ระดับตามหน่วยโครงสร้างได้แก่ ระดับคำ และระดับโครงสร้างเหนือคำ

2.2.1 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับคำ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำในภาษาไทยถิ่นเหนือที่ผู้วิจัยรวบรวมได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรวบรวมคำหรือพจนานุกรม (Dictionary) หมวดคำ (Word Class) และการสร้างคำ (Word Formation)

2.2.1.1 พจนานุกรม (Dictionary)

ผลงานของ อุดม รุ่งเรืองศรี (2534) บุญคิด วัชรศาสตร์ (2538) และ มณี พะยอมยงค์ (2546) เป็นงานรวบรวมคำศัพท์พร้อมนิยามความหมายหรือพจนานุกรมในภาษาไทยถิ่นเหนือ โดยเน้นศึกษา

เฉพาะภาษาไทยกลุ่มล้านนา มีบางฉบับที่เปรียบเทียบกับภาษากลุ่มอื่นในตระกูลไท (Tai Language Family) ด้วย คือ พจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ไทยลื้อ ไทยดำ ของ มีวรรณ สิริวัฒน์และคณะ (2525) และศัพทานุกรมเทียบ ภาษาถิ่นกลาง-ภาษาถิ่นแพร่ ภาษาถิ่นแพร่-ภาษาถิ่นกลาง ของ สิริกร ไชยมา (2534) การนำเสนอคำหลัก (Head Words) ในพจนานุกรมแต่ละฉบับมีความหลากหลาย กล่าวคือ งานของ สิริกร ไชยมา (2534) และ มณี พะยอมยงค์ (2546) ใช้ตัวอักษรไทยอย่างเดียว ส่วนงานของ อุดม รุ่งเรืองศรี (2534) และ บุญคิด วัชรศาสตร์ (2538) ใช้ตัวอักษรธรรมล้านนาร่วมกับตัวอักษรไทย ในขณะที่งานของ มีวรรณ สิริวัฒน์ และคณะ (2525) ใช้ตัวสัทอักษร (Phonetic Alphabets) อย่างไรก็ดี พจนานุกรมเป็นการรวบรวมคำและให้นิยามความหมายของคำเท่านั้น ไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับคำในรายละเอียดแต่อย่างใด ข้อมูลจากพจนานุกรมจึงสามารถใช้ได้ในการอ้างอิงเท่านั้น

2.2.1.2 หมวดคำ (Word Class)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับหมวดคำในภาษาไทยเหนือที่ศึกษาครอบคลุมทุกหมวดคำ และมักเป็นที่อ้างอิงของนักวิจัยที่ศึกษาภาษาไทยถิ่นเหนือมากที่สุดเล่มหนึ่งคือ งานวิจัยเรื่องหมวดคำในภาษาเชียงใหม่ ของ อยู่เคียง แซ่ไค้ว (2520) ซึ่งแบ่งหมวดคำในภาษาเชียงใหม่ออกเป็น 27 หมวด ประกอบด้วย หมวดคำหลัก 8 หมวด และหมวดคำไวยากรณ์ 19 หมวด สำหรับงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวกับหมวดคำจะมุ่งศึกษาเฉพาะหมวดคำใดหมวดคำหนึ่งเท่านั้น และอาจมีการเปรียบเทียบข้ามถิ่นด้วยดังแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การศึกษาหมวดคำในภาษาไทยถิ่นเหนือ

หมวดคำที่ศึกษา	พื้นที่ที่ทำการศึกษา	ผู้วิจัย/ปีที่ศึกษา
คำลักษณนาม	เชียงใหม่และกรุงเทพฯ	กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526)
คำลงท้าย	เชียงใหม่	รุ่งอรุณ ทิมขุนทด (2527)
คำขยายกริยา	ลำพูน	จิราภรณ์ ไชยศรี (2527)
คำลักษณนาม	เชียงใหม่ ขอนแก่น สระบุรี สุราษฎร์ธานี	อะรุณี รัตนกุล (2529)
คำกริยา (กรรมกริยาบอกอาการ และการเปลี่ยนแปลง)	เชียงใหม่	อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531)
คำไวยากรณ์	(ศึกษาจากเอกสาร)	นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539)

(ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะ และส่วนของพืช)		
---	--	--

จากตารางที่ 2.3 จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับหมวดคำในภาษาไทยถิ่นเหนือยังมีจำนวนไม่มาก งานวิจัยที่ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ (Syntactic Criteria) เท่านั้นในการวิเคราะห์และจัดประเภทของหมวดคำมีเพียงชิ้นเดียวคือ อยู่เคียง แซ่โล้ว (2520) ส่วนงานวิจัยชิ้นอื่น ๆ จะให้ความสำคัญกับการใช้เกณฑ์ทางความหมายและวากยสัมพันธ์ เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์

นอกจากนี้ ยังมีหนังสือที่อธิบายลักษณะของไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือโดยรวม (Reference Grammar) โดย วรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) ซึ่งได้ทำการจำแนกหมวดคำไว้เป็นหมวดต่าง ๆ โดยใช้นิยามที่เป็นเกณฑ์การจำแนกที่ไม่ชัดเจน ปะปนและเลือกใช้โดยขาดความสม่ำเสมอ (Consistency) ระหว่างเกณฑ์ทางความหมาย การใช้และ หน้าที่ ดังแสดงในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ตัวอย่างการนิยามหมวดคำต่าง ๆ ของวรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549)

หมวดคำ	นิยาม
นาม	คำที่ใช้เรียกชื่อ คน สัตว์ สิ่งของ ตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ
ลักษณนาม	คำที่ทำหน้าที่ประกอบนามอื่นเพื่อแสดงรูปลักษณะ ขนาดหรือปริมาณของคำนามนั้น ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
สามานยนาม	คำนามทั่วไปที่ควรรู้เพิ่มเติมจากบทที่ 5
คำกริยา	คำแสดงอาการของนามและสรรพนาม
คำวิเศษณ์	คำที่ทำหน้าที่ประกอบคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ด้วยกันให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้น
คำอุทาน	คำหรือพยางค์ที่ผู้พูดเปล่งออกมาตามความรู้สึกต่าง ๆ และโดยมากจะเปล่งออกมาก่อนพูดข้อความอื่น ๆ

2.2.1.3 การสร้างคำ (Word Formation)

งานวิจัยที่ศึกษาการสร้างคำในภาษาไทยถิ่นเหนือที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้มี 1 เรื่องคือ การศึกษาลักษณะคำซ้ำในภาษาลานนาของสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2526) โดยศึกษาประเภทของคำซ้ำซึ่งจำแนกตามโครงสร้างและพบว่ามี 2 ประเภทหลักคือ คำที่เกิดจากการซ้ำพยางค์ (คำซ้ำแท้) และซ้ำหน่วยเสียง (คำซ้ำเทียม) นอกจากนี้ยังศึกษาวิธีการสร้างคำซ้ำ และได้จำแนกวิธีการสร้างคำซ้ำใน

ภาษาลานนาออกเป็น 3 วิธีหลักได้แก่ การซ้ำทั้งพยางค์ (การซ้ำธรรมดา) การเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ให้เป็นเสียงสูงกว่าเสียงสูงปกติในพยางค์ใดพยางค์หนึ่ง (การซ้ำโดยเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์) และการเพิ่มหน่วยที่ไม่มีความหมายให้ปรากฏหน้าหรือหลังคำเดิม (การซ้ำโดยเพิ่มหน่วยเสริมรูป) อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้ไม่ได้ระบุถึงลักษณะเด่นของคำซ้ำในภาษาลานนา แต่อาจกล่าวได้ว่าคำซ้ำในภาษาลานนามีความสัมพันธ์ระหว่างรูปเสียงสระกับขนาดและปริมาณของสิ่งที่อ้างถึงดังแสดงในตัวอย่าง

คำ	เสียงสระ	ความหมาย
สั้น กู้ด คู้ด	อุ	สั้นแต่ใหญ่
สั้น กิด คิด	อิ	สั้นแต่เล็ก
หน้า เตอะ เบอะ	เออะ	หน้าแบนใหญ่
หน้า เต๊ะ เบ๊ะ	เอ๊ะ	หน้าแบนเล็ก

2.2.2 การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับโครงสร้างเหนือคำ

จากการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับโครงสร้างเหนือคำ พบว่างานวิจัยด้านนี้มีจำนวนน้อยมาก โดยสามารถจำแนกงานวิจัยออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ โครงสร้างระดับประโยค (Sentence) และ โครงสร้างระดับข้อความ (Discourse)

2.2.2.1 ประโยค (Sentence)

ผู้วิจัยไม่พบงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประโยคในภาษาไทยถิ่นเหนือ มีเพียงหนังสือไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือของ วรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) ที่ได้จำแนกและอธิบายประเภทของประโยคไว้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม ประโยคคำสั่ง และประโยคขอร้องหรือชักชวน มีการให้นิยามประโยคประเภทต่างๆ เพียงเล็กน้อยพร้อมให้ตัวอย่างประโยคในภาษาไทยที่พูดกันในห้องถิ่นใน 8 จังหวัดภาคเหนือได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

2.2.2.2 สัมพันธสาร (Discourse)

ผู้วิจัยพบงานวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือระดับสัมพันธสาร 2 ชิ้น ได้แก่ พูลสุข นาวิก (2533) ศึกษาเรื่องลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ และ ฤทธิดำรง มงคลสรรพ (2547) ศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นเหนือ อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง งานวิจัยทั้งสองมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ มุ่งศึกษาวิธีการเชื่อมโยงความ (Cohesion) โดยสรุปพบว่า การเชื่อมโยงความมีหลายลักษณะ ได้แก่ การอ้างถึง การแทน การละ การใช้ศัพท์ และการใช้คำเชื่อม โดยได้จำแนกประเภทของคำ วลี และโครงสร้างในลักษณะต่าง ๆ ที่ใช้ในการเชื่อมโยงความแยกย่อยออกไป และพิจารณาถึงตำแหน่งของหน่วยที่ใช้เชื่อมโยงความที่ปรากฏในประโยคด้วย

อย่างไรก็ดี วรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) ได้อธิบายการรวมประโยคและการใช้สัณฐานในภาษาไทยถิ่นเหนือ (8 จังหวัด) โดยให้ตัวอย่างคำสัณฐานและการใช้ในบริบทประโยคตัวอย่าง และแบ่งเป็นสัณฐานประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เชื่อมความให้คล้องกัน จัดแย้งกัน เป็นเหตุเป็นผลแก่กัน ให้เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง แสดงผล ใช้สรรพนามเป็นคำเชื่อม นอกจากนี้ ยังมีการยกตัวอย่างข้อความที่เป็นเรื่องเล่า นิทาน เป็นเสียงภาษาถิ่นพร้อมคำแปลภาษาไทยมาตรฐาน แต่ไม่มีการวิเคราะห์การเชื่อมโยงข้อความเหมือนที่พบในงานวิจัยของ พูลสุข นาวิก (2533) และ ฤทธิดำรง มงคลสรรพ (2547)

2.3 วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับวิธีดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ผ่านมาสามารถอธิบายได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูล (Data) และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

2.3.1 ข้อมูล (Data)

เนื่องจากขอบเขตการศึกษาภาษาไทยเหนือที่ผ่านมานั้นรูปภาษาเป็นหลัก ข้อมูลภาษาภาษาไทยถิ่นเหนือจะอยู่ในเขตภาคเหนือ 8 จังหวัดล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ และน่าน

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ผ่านมามีหลายประเภท งานวิจัยบางชิ้นใช้ข้อมูลจากแหล่งเดียว เช่น งานวิจัยของนันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) ใช้ข้อมูลจากเอกสารหรือพจนานุกรม จิราภรณ์ ไชยศรี ใช้ข้อมูลจากการสนทนา พูลสุข นาวิก (2533) และ ฤทธิดำรง มงคลสรรพ (2547) ใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลการใช้ภาษาของผู้บอกภาษาโดยการเล่าเรื่อง งานวิจัยบางชิ้นใช้

ข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่นงานของ รุ่งอรุณ ทิมชุนหะเถียร (2527) ในขณะที่บางชิ้นใช้การทดสอบผู้บอกภาษาเข้ามาช่วยในการเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับข้อมูลเบื้องต้นที่หามาได้ ได้แก่งานของ กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2526) อະรุณี รัตนกุล (2529) และ อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531) ดังแสดงในตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 ประเภทของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

งานวิจัย	จังหวัด	ข้อมูล				
		เอกสาร	การสนทนา	ทดสอบผู้บอกภาษา	ฐานข้อมูล	ไม่ระบุ
อยู่เคียง แซ่โล้ว(2520)	เชียงใหม่	-	-	-	-	X
สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2526)	เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน	X	-	X	-	-
กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526)	เชียงใหม่	X	-	X	-	-
จิราภรณ์ ไชยศรี (2526)	ลำพูน	-	X	-	-	-
รุ่งอรุณ ทิมชุนหะเถียร (2527)	เชียงใหม่	X	X	-	-	-
อะรุณี รัตนกุล (2529)	เชียงใหม่	X	-	X	-	-
อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531)	เชียงใหม่	X	-	X	-	-
พุลสุข นาวิก (2533)	เชียงใหม่	-	-	-	X	-
นันทริยา ลำเจียกเทศ(2539)	เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน	X	-	-	-	-
ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ (2547)	ลำปาง	-	-	-	X	-
กรรณิการ์ วิมลเกษม (2549)	เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน	-	-	-	-	X

2.3.2 การวิเคราะห์

งานวิจัยระดับคำในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งส่วนที่ใช้เกณฑ์ทางความหมาย (Semantic Criteria) ได้แก่การวิเคราะห์ลักษณะ และองค์ประกอบทางความหมาย กับส่วนที่ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ (Syntactic Criteria) ได้แก่ วิเคราะห์ตำแหน่งที่คำปรากฏในประโยค เพื่อทำการจัดกลุ่มหรือจำแนกกลุ่มย่อยในหมวดคำนั้น ๆ ดังแสดงในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 เกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับคำ

ผู้วิจัย	หมวดคำที่ศึกษา	เกณฑ์ทางความหมาย	เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์
อยู่เคียง แซ่ไค้ว (2520)	ทุกหมวดคำ	-	X
สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2526)	คำซ้ำ	X	-
กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526)	คำลักษณนาม	X	X
จิราภรณ์ ไชยศรี (2526)	คำขยายกริยา	X	X
รุ่งอรุณ ทิมชุมเหิธร (2527)	คำลงท้าย	X	-
อะรุณี รัตนกุล (2529)	คำลักษณนาม	X	X
อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531)	คำกริยา (สกรรมกริยา)	X	X
นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539)	คำไวยากรณ์	X	X
กรรณิการ์ วิมลเกษม (2549)	ทุกหมวดคำ	X	X

ถึงแม้ว่าจะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับหมวดคำและการสร้างคำ แต่สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2526) และรุ่งอรุณ ทิมชุมเหิธร (2527) ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาดำเนินการปรากฏของคำในประโยค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหมวดคำที่ศึกษามีลักษณะเฉพาะอื่นที่เด่นกว่า เช่น การศึกษาคำซ้ำเน้นที่เรื่องการสร้างคำมากกว่าการใช้ ส่วนคำลงท้าย ก็เป็นคำที่ปรากฏที่ตำแหน่งท้ายประโยคเท่านั้น

นอกจากนี้งานวิจัยส่วนใหญ่ซึ่งใช้ทั้งเกณฑ์ความหมายและวากยสัมพันธ์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ก็มีการให้ความสำคัญกับเกณฑ์ทั้งสองนั้นมีสัดส่วนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อะรุณี รัต

นกุล (2529) อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531) และนันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) ศึกษาคำลักษณนาม สกรรมกริยา และคำไวยากรณ์โดยวิเคราะห์ห่อรรดลักษณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอรรดลักษณะทางความหมาย มีการใช้อรรดลักษณะทางวากยสัมพันธ์คืออรรดลักษณะการเกิดร่วมเข้ามาเสริมดังข้างแสดงในตัวอย่าง

$$\begin{array}{c} \text{อัน} \\ \left(\begin{array}{l} - \text{ชีวิต} \\ - \text{เปรียบชีวิต} \\ + \text{ของใช้} \\ + \text{สถานะ} \\ - \text{คม} \\ + \text{ยาว} \\ - \text{ขาดได้} \\ - \text{ไม้} \\ + \text{ไฟ} \\ + \text{จุดไฟ} \end{array} \right) \end{array}$$

ภาพที่ 2.2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ห่อรรดลักษณะของคำลักษณนาม “อัน” โดย อดิรุณี รัตนกุล (2529)

$$\begin{array}{c} \text{กุ่มกะลุม} \\ \left(\begin{array}{l} + \text{กริยาอาการและการเปลี่ยนแปลง} \\ + \text{___ AIOL} \\ + \text{A คน} \\ + \text{I มือ} \\ + \text{O ผ้า} \\ + \text{L คน,สัตว์} \\ + \text{O ห่อหุ้ม L} \\ + \text{O ย้ายที่} \end{array} \right) \end{array}$$

ภาพที่ 2.3 ตัวอย่างการวิเคราะห์ห่อรรดลักษณะคำขยายกริยา “กุ่มกะลุม” โดย อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531)

$$\begin{array}{c} \text{ต้น} \\ \left(\begin{array}{l} + \text{ลักษณนาม} \\ + \text{หน่วย} \\ + \text{ใช้กับพืชมูลำต้น} \\ + \text{คำแสดงปริมาณ} \end{array} \right) \end{array}$$

แม้ว่าฝุ่นดินแต่ไม้สามต้นอยู่นั้นก็หื้อขุดลิดออกไพลี

ภาพที่ 2.4 ตัวอย่างการวิเคราะห์อรรถลักษณะคำไวยากรณ์ “ต้น” โดย นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539)

งานวิจัยเกี่ยวกับหมวดคำของ อยู่เคียง แซ่โล้ว (2520) กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) และ จิราภรณ์ ไชยศรี (2527) ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ โดยพิจารณาการปรากฏของคำในประโยคเป็นหลัก ดังแสดงในตัวอย่าง

ก. ตัวอย่างการวิเคราะห์ตำแหน่งของคำปฏิเสธ โดย อยู่เคียง แซ่โล้ว (2520)

คำปฏิเสธ คือ คำที่สามารถปรากฏในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ดังต่อไปนี้คือ

- 1) ปรากฏข้างหน้าคำช่วยหน้ากริยา เช่น น้องไม่อยากนอน
- 2) ปรากฏข้างหลังคำช่วยหน้ากริยา เช่น พ่อกำลังไม่สบาย
- 3) ในกรณีที่ประโยคนั้น ไม่มีคำช่วยหน้ากริยาอยู่ด้วย คำปฏิเสธจะปรากฏข้างหน้าคำกริยา

ทันที เช่น พี่ไม่มา แดงไม่ล้างมือ แม่ไม่แจกยาคงงาน

ข. ตัวอย่างการวิเคราะห์ตำแหน่งของลักษณนาม โดย กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526)

ตำแหน่งคำลักษณนามในโครงสร้างนามวลี

โครงสร้างแบบที่ 1: คำนาม – คำบอกจำนวน – คำลักษณนาม

เด็ก 3 คน

โครงสร้างแบบที่ 2: คำนาม – คำลักษณนาม – คำบอกจำนวน

เสื้อ ผืน หนึ่ง

ตำแหน่งคำลักษณนามในโครงสร้างกริยวลี

โครงสร้างแบบที่ 1: คำกริยา – คำบอกจำนวน – คำลักษณนาม

เทศน์ 3 จบ

โครงสร้างแบบที่ 2: คำกริยา – คำลักษณนาม – คำบอกจำนวน

ไป หน เดียว

ตารางที่ 2.7 ตัวอย่างการวิเคราะห์ตำแหน่งของคำบ่งเวลา (คำขยายกริยา) โดย จิราภรณ์ ไชยศรี (2527)

แบบการปรากฏร่วมกันของ คำบ่งเวลา	คำนาม	คำบ่งเวลา	คำบ่งเวลา	คำกริยาที่ ถูกขยาย	คำบ่ง เวลา
1. คำบ่งเวลา 2 คำ/___	พี่	เพิ่ง	จะ	ไป	
2. คำบ่งเวลา 1 คำ/___/คำบ่งเวลา 1 คำ	น้อง		กำลัง	กลับ	อยู่

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของอยู่เคียง แซ่โฉ้ว (2520) ยังใช้กรอบประโยคทดสอบในการวิเคราะห์เพื่อจำแนกหมวดคำดังแสดงในตัวอย่างการวิเคราะห์หมวดคำกริยาพิเศษต่อไปนี้

ตัวอย่างการวิเคราะห์คำกริยาพิเศษโดยใช้กรอบประโยคทดสอบ โดย อยู่เคียง แซ่โฉ้ว (2520)

คำกริยาพิเศษ คือคำที่สามารถปรากฏในตำแหน่งช่องว่างของกรอบประโยคทดสอบที่ 12 กรอบใดกรอบหนึ่งดังต่อไปนี้ได้ และต้องไม่ใช่คำกริยา คำช่วยหลังกริยา คำหลังกริยา หรือคำลงท้าย

<u>กรอบ 12 ก.</u>	คำนาม	คำกริยากรรม	___	
เช่น	น้อง	เดิน	ช้า	
<u>กรอบ 12 ข.</u>	คำนาม	คำช่วยหน้ากริยา	กริยากรรม	___
เช่น	แม่	จะ	นอน	<u>ก่อน</u>
<u>กรอบ 12 ค.</u>	คำนาม	คำกริยากรรม	คำนาม	___
เช่น	น้อง	กิน	ข้าว	<u>ไว</u>
<u>กรอบ 12 ง.</u>	คำนาม	คำกริยาวิกรรม	คำนาม	คำนาม ___
เช่น	คำ	สอน	เลข	น้อง <u>เอง</u>
<u>กรอบ 12 จ.</u>	คำนาม	คำกริยาที่ต้องมีบุพบทตามเสมอ	คำบุพบท	คำนาม ___
เช่น	พี่	ทะเลาะ	กับ	น้อง <u>บ่อย</u>

สำหรับความรู้ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการตัดสินใจกลุ่มข้อมูลนั้น พบว่าส่วนหนึ่งเป็นความรู้ทางภาษาของผู้วิจัยเอง (Intuition) ร่วมกับกรอบทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยงานของ อยู่เคียง แซ่โล้ว (2520) นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) และ กรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) งานวิจัยอีกส่วนหนึ่งโดย สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2526) กันทิมา วัฒนประเสริฐ (2526) จิราภรณ์ ไชยศรี (2526) รุ่งอรุณ ทิมชุนหะเถียร (2527) อະรุณี รัตนกุล (2529) อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531) พูลสุข นาวิก (2533) และ ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ (2547) ใช้การสอบถามผู้บอกภาษา ทดสอบจากผู้บอกภาษา และใช้ฐานข้อมูลที่รวบรวมจากผู้บอกภาษา

อนึ่ง การใช้ความรู้ทางภาษาของผู้วิจัยมากำหนดเป็นตัวอย่างรูปภาษา และเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจจัดหมวดหมู่คำนั้น เป็นการวิเคราะห์ที่ขาดกฎเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือ แม้ว่าผู้วิเคราะห์จะเป็นเจ้าของภาษาแต่การวิเคราะห์วิธีนี้เป็นการวิเคราะห์จากเจ้าของภาษาเพียงคนเดียว ซึ่งข้อมูลภาษาที่ได้จากผู้บอกภาษาเพียงคนเดียวอาจไม่เป็นที่ยอมรับ หรือใช้กันทั่วไปในสังคมหนึ่ง ๆ ก็ได้ การวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลการใช้ภาษาจริงจากผู้บอกภาษาหลายคน จึงจะเหมาะสมและน่าเชื่อถือมากกว่า นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาที่เป็นเจ้าของภาษาแล้วรวบรวมขึ้นเป็นฐานข้อมูล ดังเช่นงานวิจัยที่ศึกษารูปภาษาระดับข้อความ ของพูลสุข นาวิก (2533) และ ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ (2547) เป็นวิธีการศึกษาที่มีประโยชน์ทั้งในการทำวิจัยเรื่องนั้น ๆ เอง (เป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับตรวจสอบและตัดสินใจการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง) และยังสามารถเก็บข้อมูลไว้ใช้ในการศึกษาหัวข้ออื่นๆ ตามแต่ที่ข้อมูลนั้นจะเอื้ออีกด้วย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับคำไม่ได้ใช้การจัดเก็บฐานข้อมูลเข้ามาช่วย แต่ใช้การซักถามและทดสอบผู้ตอบแบบสอบถามถึงการใช้คำที่พบในข้อมูลเอกสารเป็นส่วนใหญ่

2.4 สรุป

การนิยามความหมายของ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ในทางภาษาศาสตร์ กับข้อมูลภาษาที่ศึกษาวิเคราะห์ ประกอบกับการกำหนดขอบเขตจังหวัดในภาคเหนือ มีความไม่สอดคล้องกันตั้งแต่ต้น ลักษณะข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการใช้ภาษาของคนไทยในบริเวณภาคเหนือของประเทศ ซึ่งมีการแปรค่อนข้างมาก ไม่ได้ได้รับความสนใจจากนักไวยากรณ์ในการรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นเข้าศึกษาในงานวิจัย “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” คำว่า “ถิ่นเหนือ” ถูกจำกัดขอบเขตอยู่บริเวณ 8-9 จังหวัด ที่มีความเกี่ยวข้องในเชิงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนาในอดีตเท่านั้น ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ที่ผ่านมาเป็นการศึกษาเฉพาะภาษากลุ่มล้านนา หรือที่เรียกว่า “คำเมือง” เท่านั้น ในขณะที่

การนิยาม “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ในทางภาษาศาสตร์มองว่า คือภาษาไทยที่ใช้กันในบริเวณภาคเหนือของประเทศ ในขณะที่การแบ่งเขตการปกครองของประเทศโดยกระทรวงมหาดไทยระบุว่า ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบด้วย 17 จังหวัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับ “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ควรมีขอบเขตครอบคลุมถึง 17 จังหวัด ไม่ใช่เพียง 8-9 จังหวัดอย่างที่ปฏิบัติกันมาในอดีตซึ่งเน้นรูปภาษาเป็นเกณฑ์ไม่ได้ใช้ท้องถิ่นเป็นเกณฑ์

วรรณกรรมเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นเหนือ (ภาษาไทยที่ใช้พูดกันใน 17 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี) ที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีจำนวนไม่มากนัก หากจำแนกตามประเภทของเอกสารและประเภททางโครงสร้างทางภาษาแล้วพบว่ามีดังนี้

กลุ่มแรกได้แก่เอกสารที่ไม่ใช่งานวิจัย มี 2 ประเภทย่อยกล่าวคือ พจนานุกรม ซึ่งมีทั้งประเภทพจนานุกรมภาษากลุ่มล้านนา ได้แก่ อุดม รุ่งเรืองศรี (2534) บุญคิด วัชรศาสตร์ (2538) และ มณี พยอมยงค์ (2546) และพจนานุกรมเปรียบเทียบกับภาษาอื่นๆ ในตระกูลไท ได้แก่ มีวรรณ สิริวัฒน์ (2525) สิริกร ไชยมา (2534) นอกจากนี้ยังมีเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ เฉพาะภาษาล้านนา ของ กรรณิการ์ วัฒนเกษม (2549) ที่กล่าวถึงหมวดคำ หน้าที่ของคำ ประเภทของประโยค พร้อมมีการยกตัวอย่าง รวมไปถึงสอดแทรกข้อความและบทสนทนาในตอนท้าย แต่ไม่ได้ทำการวิเคราะห์เลย

กลุ่มที่ 2 เป็นเอกสารวิจัยซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่ งานวิจัยในระดับคำ งานวิจัยระดับโครงสร้างเหนือคำ และงานวิจัยอื่น ๆ โดยงานวิจัยระดับคำแบ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับหมวดคำ โดย อยู่เคียง แซ่ไค้ว (2520) กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) รุ่งอรุณ ทิพชุนหะเถียร (2527) จิราภรณ์ ไชยศรี (2527) อະรุณี รัตนกุล (2529) อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ (2531) นันทริยา ลำเจียกเทศ (2539) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างคำ โดย สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2526) โดยงานวิจัยที่เน้นศึกษาหมวดคำ โดยใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ในการวิเคราะห์เป็นหลักได้แก่ งานของ อยู่เคียง แซ่ไค้ว (2520) กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) และ จิราภรณ์ ไชยศรี (2527) โดยศึกษาตำแหน่งของคำในหมวดต่าง ๆ ในกรอบประโยคประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นการศึกษาตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้าง โดยใช้ความรู้ทางภาษาของผู้วิจัยในการวิเคราะห์ เช่นงานของ อยู่เคียง แซ่ไค้ว (2520) และใช้การทดสอบผู้ออกภาษาในการตัดสินและวิเคราะห์ เช่นงานของ กันทิมา วัฒนะประเสริฐ (2526) และ จิราภรณ์ ไชยศรี (2527)

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างเหนือคำนั้น ไม่พบการศึกษาภาษาไทยถิ่นเหนือในระดับวลี อนุประโยค และประโยค มีเพียงงานวิจัยในระดับสัมพันธ์สาร (Discourse) ที่ศึกษาการเชื่อมโยงความซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกัน 2 ชิ้นคือ งานของ พูลสุข นาวิก (2533) และฤทธิ์ดำรง (2547)

ส่วนงานวิจัยอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาด้านวิทยาภาษาถิ่น (Dialectology) ซึ่งใช้คำศัพท์เป็นเครื่องมือ ได้แก่งานของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) จำลอง คำบุญชู (2528) ปานตา นาคพันธวงศ์ (2530) เขียวลักษณ์ อยู่เจริญสุข (2534) สุธีรา ภูมิเจริญ (2538) และ ชวเรศ วุทธิรพล (2547)

โดยสรุป หนังสือ ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ (17 จังหวัด) ยังมีในปริมาณไม่มาก ส่วนใหญ่เน้นศึกษาเฉพาะ โครงสร้างภาษาระดับคำ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ และทฤษฎีไวยากรณ์โครงสร้างแบบเดิมๆ ที่ศึกษาการเกิดร่วมของคำ และใช้กรอบประโยคทดสอบในการตัดสินจำแนกกลุ่มย่อย ประกอบกับการใช้ความรู้ทางภาษาของผู้วิจัยเอง (Intuition) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ไม่มีผลงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างระดับเหนือคำเช่น วลี อนุประโยค และประโยค ที่ชัดเจน

นอกจากนี้ ผลงานในอดีตที่ผ่านมายังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางไวยากรณ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือกับถิ่นอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยมาตรฐาน ไม่มีการกล่าวถึงลักษณะเด่นหรือลักษณะเฉพาะทางวากยสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือ แต่กลับแสดงภาพความคล้ายคลึงของภาษาไทยถิ่นเหนือกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ มากกว่า ซึ่งการกล่าวถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างภาษาถิ่นต่าง ๆ มากกว่าที่จะเน้นความต่างนี้ อาจทำให้ภาษาไทยถิ่นเหนือขาดความน่าสนใจ และถูกมองว่าไม่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อย่างไรก็ตาม การศึกษาไวยากรณ์เป็นเรื่องที่ยากและเห็นความแตกต่างได้ไม่เด่นชัดเท่ากับการศึกษาคำศัพท์ แต่หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ และมีฐานข้อมูลในปริมาณที่เพียงพอ ก็จะทำให้เราสามารถสกัดเอาเอกลักษณ์ทางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือออกมาได้ไม่ยากนัก ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงพยายามวางแผนในการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และใช้กรอบทฤษฎีไวยากรณ์ที่ได้รับการพัฒนาและสามารถใช้อธิบายไวยากรณ์ภาษาไทยได้ครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง คือ ไวยากรณ์ฟังกาศัพท์การก (Lexicase Grammar) เข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูลในฐานข้อมูลจากผู้ออกภาษาใน 17 จังหวัดภาคเหนือ โดยมีความมุ่งหวังว่าจะสามารถฉายภาพของความ เป็น “ภาษาไทยถิ่นเหนือ” ที่ประกอบไปด้วยความเหมือนและเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) จากผู้บอกภาษาภาษาไทยถิ่นเหนือ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 แนวทาง

การศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในงานวิจัยนี้ กระทำโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาพูด ซึ่งสร้างขึ้นจากผู้ให้ภาษาหรือเจ้าของภาษาที่เป็นผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาแม่ ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเพิ่มเติมระหว่างการวิเคราะห์เพื่อตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์ตามทฤษฎีไวยากรณ์ศัพทการก

3.2 ลักษณะของข้อมูลและการเก็บข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 คลังข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ

3.2.1.1 ลักษณะของข้อมูล

คลังข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ เป็นการรวบรวมข้อมูลภาษาพูด ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาแม่ โดยในเบื้องต้นเก็บจากผู้บอกภาษา 17 จังหวัดภาคเหนือ (ตามเกณฑ์ของกรมการปกครอง) ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี คลังข้อมูลนี้มีขนาดประมาณ 500,000 คำ

3.2.1.2 การสร้างคลังข้อมูล

การสร้างคลังข้อมูลมีกระบวนการและขั้นตอนโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ก. คัดเลือกผู้บอกภาษาที่เกิดและมีภูมิลำเนาอยู่ใน 17 จังหวัดภาคเหนือ

ข. ดำเนินการอัดเสียงขณะที่ผู้บอกภาษาเล่าเรื่องหรือสนทนากันแล้วนำมาถอดเทป อยู่ในรูปของแฟ้มข้อมูลแบบ .txt

ค. จัดหมวดหมู่ของข้อมูลแบ่งตามจังหวัด

ง. บรรจุข้อมูลไว้ในฐานข้อมูลของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีระบบสืบค้นการปรากฏของคำในบริบท (concordancer) โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อรุณานะกุล หัวหน้าภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา

3.2.2.1 ลักษณะของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไม่ได้มีการบันทึกไว้ในรูปของเสียง แต่จะเป็นข้อมูลเฉพาะในบางประเด็นที่ผู้วิจัยเกิดปัญหาจากการวิเคราะห์คลังข้อมูล เช่นหาข้อสรุปไม่ได้ หรือไม่แน่ใจว่าข้อมูลจากคลังข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลที่ถูกต้องหรือไม่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จึงถูกใช้เป็นข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง โดยการสุ่มเลือกผู้บอกภาษาจากจังหวัดในเขตภาคเหนือบางจังหวัดและสอบถามเป็นรายบุคคล

3.2.2.2 การเก็บข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีดังนี้

ก. บันทึกประเด็นที่เป็นปัญหาจากการวิเคราะห์คลังข้อมูลรวบรวมไว้

ข. คัดเลือกผู้บอกภาษาที่ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 5 คน

ค. ทำการนัดหมายและสัมภาษณ์ในประเด็นที่เป็นปัญหา

ง. ขอให้ผู้บอกภาษาช่วยตรวจทานความถูกต้องของตัวอย่างที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง

3.3 วิธีการวิเคราะห์

สำหรับวิธีการวิเคราะห์นั้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวไวยากรณ์พึงพาศัพท์การก (lexicase grammar) ที่พัฒนาขึ้นโดยสแตนลีย์ สตารอสต้า (Starosta 1988) ซึ่งมีแนวคิดหลักที่สำคัญดังนี้

3.3.1 พิจารณารูปภาษาตามที่ปรากฏจริงในภาษาพูดในการวิเคราะห์ โดยไม่มีการแบ่งเป็นโครงสร้างลึก (deep structure) และโครงสร้างผิว (surface structure)

3.3.2 การวิเคราะห์ที่ใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ (syntactic criteria) เป็นหลัก ไม่ใช่เกณฑ์ทางความหมาย กล่าวคือ พิจารณาจากการปรากฏและการกระจายของคำหรือหน่วยสร้าง ประกอบกับหน้าที่และความสัมพันธ์กับคำที่ปรากฏรวมในบริบท (หน่วยสร้างหรือประโยค) และใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดประเภท

3.3.3 จากแนวคิดในข้อ 3.3.2 ทำให้เกิดความเป็นไปได้ว่า รูปภาษาเดียวกันอาจถูกจำแนกอยู่ในประเภทที่ต่างกัน เนื่องจากมีการปรากฏและหน้าที่ที่หลากหลายในบริบทที่แตกต่างกัน

(อนึ่ง รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิเคราะห์ สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก “ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน” โดย อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ กิตติมา อินทรมพรรย์ และนัฐวุฒิ ไชยเจริญ)

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ศึกษางานของ โซอิจิ อิวาซากิ และ ปรียา อิงคาภิรมย์ (Iwasaki and Ingkaphirom (2005) ที่ได้นำเสนอไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐานไว้ในหนังสือ A Reference Grammar of Thai แล้วนำมาเป็นกรอบแนวคิดกว้าง ๆ ประกอบการพิจารณาจำแนกประเภทคำและโครงสร้างในระดับต่าง ๆ อีกด้วย

3.4 โครงสร้างรายงานการวิจัย

การนำเสนอเนื้อหาของการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 6 ตอนประกอบด้วย ตอนที่ 1 ความนำ ซึ่งจะกล่าวถึงที่มาของการศึกษานี้ รวมไปถึงขอบเขต ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือในอดีต และวิธีการดำเนินการวิจัย สำหรับตอนที่ 2 ถึงตอนที่ 5 เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือ ตามลำดับได้แก่ ชนิดของคำ (ตอนที่ 2) การสร้างคำ (ตอนที่ 3) หน่วยสร้างที่สำคัญ (ตอนที่ 4) ประโยคและสัมพันธ์สาร (ตอนที่ 5) และตอนสุดท้ายคือตอนที่ 6 เป็นการสรุปอัตลักษณ์ทางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือ

ตอนที่ 2

ชนิดของคำและประเภททางไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ

เนื้อหาในตอนที่ 2 แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์ชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นเหนือ (บทที่ 4 ถึงบทที่ 8) และประเภททางไวยากรณ์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ (บทที่ 9)

การวิเคราะห์ชนิดของคำใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ ซึ่งหมายถึงการปรากฏของคำในหน่วยสร้าง เป็นเกณฑ์หลักในการจำแนก เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นเกณฑ์ตามแนวไวยากรณ์โครงสร้าง แต่จะใช้เกณฑ์ตามแนวไวยากรณ์พื้พาสัพทการก ซึ่งนอกจากพิจารณาคำแหน่งของคำที่ปรากฏในหน่วยสร้างแล้ว ยังพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคำนั้น ๆ กับหน่วยสร้างในเชิงหน้าที่ประกอบเข้าอีกด้วย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิเคราะห์ได้จาก “ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน” โดย อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ กิตติมา อินทรมพรรย และนัฐวุฒิ ไชยเจริญ)

จากการศึกษาพบว่าชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งสิ้น 8 ชนิดหลัก ได้แก่ คำกริยา คำนาม คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำปริมาณ คำอนุภาค คำบุพบท และคำสันธาน ทั้งนี้ คำแต่ละชนิดจะมีความสัมพันธ์ในเชิงหน้าที่กับคำอื่นในหน่วยสร้างและมีตำแหน่งในการปรากฏที่ต่างกัน

อนึ่ง จากการวิเคราะห์พบข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นเหนือ กล่าวคือ เมื่อพิจารณารูปคำประกอบกับชนิดของคำจะพบว่า มีลักษณะความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบที่ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบ 1 ต่อ 1 ได้แก่ รูปคำรูปเดียวกันอาจถูกจัดให้อยู่ในชนิดของคำที่หลากหลายได้ กล่าวคือ คำที่มีรูปเดียวกัน จะมีชนิดของคำหรือชนิดของคำย่อยที่เปลี่ยนไป เมื่อปรากฏในตำแหน่งที่ต่างกันประโยคหรือถ้อยคำ ดังแสดงในตัวอย่าง

ตัวอย่างคำที่สามารถจัดอยู่ในหลากหลายชนิดของคำได้ตามตำแหน่งการปรากฏที่ต่างกัน

คำ	ชนิดของคำ	ตัวอย่าง
อะหญ้ง	คำนาม คำกริยา คำนาม (สรรพนาม) คำคุณศัพท์	(1) <u>กินอะหญ้ง</u> ‘กินอะไร’ (2) <u>บ่ออะหญ้งอะ</u> เอากะนอน ‘ไม่อะไรอะ เอาแต่นอน’ (3) <u>ล่านนี้เลื้อ เดี่ยว อะหญ้งก่อมีขาย</u> ‘ร้านนี้เลื้อ กางเกง อะไรก็มีขาย’ (4) <u>อู๋ภาษาอะหญ้งก่อบะฮู้</u> ‘พูดภาษาอะไรก็ไม่รู้’
ดี	คำบุพบท คำนาม (ลักษณนาม) คำนาม (นามสามัญ) คำนาม (สรรพนาม)	(5) <u>ชอบอ่านหนังสือดีบ้าน</u> ‘ชอบอ่านหนังสือที่บ้าน’ (6) <u>ไปแอ่วหลายดี</u> ‘ไปเที่ยวหลายที่’ (7) <u>ดีนึ่งามขนาด</u> ‘ที่นี่สวยมาก’ (8) <u>มันเป้นแม่วตัวดีฮักดีซุด</u> ‘มันเป็นแม่วตัวที่รักที่สุด’
ได้	กริยา กริยา (แสดงทัศนภาวะ)	(9) <u>ขายของก่อได้สะตางพ่อง</u> ‘ขายของก็ได้เงินบ้าง’ (10) <u>ก่อได้ไปฝึกงานต้อเมริก้าตอนปีดเทอม</u> ‘ก็ได้ไปฝึกงานที่อเมริกาตอนปิดเทอม’

นอกจากนี้ยังพบว่า รูปคำเดียวกันอาจมีรูปแปรทางเสียงได้หลากหลาย กล่าวคือ คำที่มีรูปเขียนเหมือนกันบางคำอาจมีรูปแปรในภาษาพูดที่แตกต่างกันได้ แต่ยังคงเป็นชนิดคำเดียวกันและมีความหมายเหมือนกัน ดังแสดงในตัวอย่าง

ตัวอย่างรูปแปรของคำที่พบในข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ

คำ	รูปแปร	ประโยคตัวอย่าง
บ่อ	บ่อ	(11) เขา <u>บ่อ</u> ได้มีส่วนร่วมกับโครงการนี้เต้าได้นัก
	บะ	(12) เขา <u>บะ</u> ได้มีส่วนร่วมกับโครงการนี้เต้าได้นัก
	บ่า	(13) เขา <u>บ่า</u> ได้มีส่วนร่วมกับโครงการนี้เต้าได้นัก 'เราไม่ได้มีส่วนร่วมกับโครงการนี้เท่าไหร่นัก'

อนึ่ง รูปทางเสียงที่หลากหลายของคำๆ หนึ่ง อาจถูกจัดให้อยู่ในชนิดของคำที่ต่างกัน ได้ ดังแสดงในแผนภาพและตัวอย่าง

ตัวอย่างรูปแปรของคำที่จัดอยู่ในชนิดของคำที่ต่างกัน

คำ	รูปแปร	ชนิดของคำ	ตัวอย่าง
บ่อ	บ่อ	คำวิเศษณ์	(14) ยัง <u>บ่อ</u> รู้สึกหิวเต้าได 'ยังไม่รู้สึกหิวเท่าไหร'
	บ่อ	คำลงท้าย (อนุภาค)	(15) มะแลงนี้ญะกับเข้ากันกัน <u>บ่อ</u> 'เย็นนี้ทำกับข้าวกินกันไหม'

การวิเคราะห์ชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นเหนือทั้ง 8 ชนิด จะแสดงไว้ตั้งแต่บทที่ 4 ถึงบทที่ 8 ตามลำดับดังนี้ บทที่ 4 คำกริยา บทที่ 5 คำนาม บทที่ 6 คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ และคำปริมาณ บทที่ 7 คำอนุภาค และบทที่ 8 คำบุพบทและคำสันธาน

นอกจากนี้ ในบทที่ 9 ของตอนที่ 2 ยังได้กล่าวถึงประเภททางไวยากรณ์ (grammatical categories) ซึ่งเป็นลักษณะทางไวยากรณ์ที่เกิดขึ้นจากการปรากฏร่วมกันของคำในประโยค โดยแบ่งเป็นประเภทย่อย 4 ประเภท ได้แก่ การณ์ลักษณะ (aspect) ทักษณภาวะ (modality) และวาก (voice)

บทที่ 4

คำกริยา

คำกริยา คือ คำที่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์แสดงการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” (ไม่) ได้ เช่น กิน (กิน) ไป (ไป) เจือ (เจือ) เป็นกริยา เพราะปรากฏหลัง “บ่อ/บะ” ได้เป็น บ่อกิน บ่อไป บ่อเจือ นอกจากนี้กลุ่มคำที่แสดงสภาพของหน่วยนามก็จัดอยู่ในคำกริยาด้วยเนื่องจากสามารถปรากฏตามเกณฑ์ดังกล่าว เช่น เปี้ยะ (เปียก) ซื่อ (ตรง) ล่ำ (อรรอย) ด้อย (อ้วน) สามารถปรากฏร่วมกับ “บ่อ/บะ” ได้ เช่น บ่อเปี้ยะ บ่อซื่อ บ่อล่ำ บ่อด้อย

ในเชิงหน้าที่ คำกริยาทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักในภาคแสดง (predicate) มักปรากฏหลังภาคประธานหรือหน้าหน่วยนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรม (ถ้ามี) เช่น

- (1) ถ้าเลือกได้ก็อยากจะเลือกอภิสิทธิ์เป็นนายก
‘ถ้าเลือกได้ก็อยากเลือกอภิสิทธิ์เป็นนายก’
- (2) น้องได้นอนโง่งบานเป็นสามสี่คืน
‘น้องได้นอนโรงพยาบาลถึงสามสี่คืน’
- (3) เพราะว่าผู้ว่ามันเป็นภาษาอังกฤษเอี้ยะ เจ้ากะเลยบะอยากจะเรียน
‘เพราะว่ารู้ว่ามันเป็นภาษาอังกฤษเนี้ยะ หนูก็เลยไม่อยากจะเรียน’

คำกริยาสามารถจำแนกออกเป็น 10 ชนิดคำย่อย ตามการปรากฏร่วมกับส่วนอื่น ๆ ได้แก่ โดยมีตำแหน่งการปรากฏแตกต่างกันดังนี้

4.1 กริยาลำพัง

กริยาลำพัง คือ กริยาที่ปรากฏโดยลำพัง ไม่มีคำนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมของกริยา หรือส่วนเติมเต็มใด ๆ ตามท้าย สามารถปรากฏโดยลำพังแล้วทำให้ประโยคสมบูรณ์ เช่น ใช้หัว (หัวเราะ) โคด (กระโดด) ตูกอกตูกักใจ (ทุกข์ใจ) ญะก้าน (ทำงาน)

- (4) อะหยังเป็นเล่ามาก้อใช้หัวไปหมดนะ
‘อะไรเล่ามาก็หัวเราะไปหมดแหละ’
- (5) สะคั้งแมงได้คิ่น กะเลยโคดขึ้นฮ้าง
‘สะคั้งแมลงได้เข้า ก็เลยกระโดดขึ้นแทน’

(6) ป้อแม่ตุ๊กอกตุ๊กใจญ๋อนลูกบ่อฟังกำ

‘พ้อแม่ทุกข์ใจเพราะลูกไม่เชื่อฟัง’

(7) ใจมีดังกะต้องญะกำน

‘อยากมีเงินก็ต้องทำงาน’

4.2 กริยาศกรรม

กริยาศกรรม คือ กริยาที่มีคำนามที่ทำหน้าที่กรรมของกริยาปรากฏตามท้ายเสมอ ไม่สามารถปรากฏโดยลำพังได้ เช่น ซ้อ ใส่ ฮ้อง (เรียก) เฮียน (เรียน) เล่น ฮัก (รัก) กำ (กำ) ฟาด จอ (วิธีทำอาหารอย่างหนึ่ง)

(8) กะเลยต้องซ้อรางวัลใหญ่เพิ่มเหม

‘กะเลยต้องซ้อรางวัลใหญ่เพิ่มอีก’

(9) ความที่เฮาใจใส่ชูดงาม ๆ เมิน ๆ เอี้ยนะ

‘ความที่เรอยากใส่ชูดสวย ๆ นาน ๆ อย่างเนี้ยนะ’

(10) ลูกนี้ฮ้องอะหญัง

‘ลูกนี้เรียกว่าอะไร’

(11) ละอ่อนบะเดียวบะชอบไปเฮียนหนังสือชอบเล่นกำเกม

‘เด็กสมัยนี้ไม่ชอบเรียนหนังสือชอบแต่เล่นเกม’

(12) เป็นฮักกะตัว

‘ฉันรักแต่เธอเท่านั้น’

(13) น้องกำไม้ ฟาดป้อาย

‘น้องถือไม้ฟาดพี่’

(14) แลงนี้แม่จะจอผักกาด

‘เย็นนี้แม่จะทำ (จอ) “ผักกาดจอ” ’

4.3 กริยาเติมเต็ม

กริยาเติมเต็ม คือ กริยาที่ขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง จะปรากฏหน้าส่วนเติมเต็มซึ่งอาจเป็นคำหรือวลีก็ได้ โดยที่ส่วนเติมเต็มที่มาข้างท้ายกริยาประเภทนี้ไม่ใช่กรรมของกริยา กริยาเติมเต็ม เช่น เป็น

(15) ป้อของเป็นเป็นคำหนด

‘พ้อของฉันเป็นตำรวจ’

- (16) ตะวาลูกเป็นวัดตัวฮ้อนขนาด
'เมื่อวานลูกเป็นวัดใช้ขึ้นสูงมาก'

4.4 กริยาสถานที่

กริยาสถานที่ คือ กริยาที่ตามด้วยคำบอกสถานที่ กริยาประเภทนี้ได้แก่ ไป มา มี

- (17) ยายเที่ยวควไปวัดวันพุท
'ยายเตรียมข้าวของไปวันวันพุทนี้'
(18) วันนีบ่อได้อยู่ก้านเพราะต้องส่งน้องมาโฮงบาน
'วันนี้ไม่ได้ทำงานเพราะต้องส่งน้องมาโรงพยาบาล'
(19) กระเป่าเป็นมีตังลุ่ม
'กระเป่าฉันอยู่ข้างล่าง'

4.5 กริยาตามด้วยกริยา

กริยาบางตัวสามารถตามด้วยกริยาอื่นได้ โดยสามารถจำแนกออกเป็นชนิดย่อยได้ 2 ชนิด ได้แก่ กริยาช่วยตามด้วยกริยาหลัก กริยาหลักตามด้วยกริยาช่วย และกริยาหลักตามด้วยกริยาหลัก

4.5.1 กริยาช่วยตามด้วยกริยาชนิดอื่น

กริยาอื่นที่ตามหลังกริยาช่วยโดยปกติจะเป็นกริยาที่มีความหมายหลัก ส่วนกริยาช่วยที่นำหน้านั้นมักให้ความหมายเสริมซึ่งบอกประเภททางไวยากรณ์ เช่น ชอบ ได้ พยายาม โดน

- ชอบ – เหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นประจำ
(20) บ่อว่าจะทำข้อสอบวิชาหยังก่อนชอบคิดว่าตัวเก่าทำบ่อได้
'ไม่ว่าจะทำข้อสอบวิชาอะไรก็ชอบคิดว่าตัวเองทำไม่ได้'

- ได้ – แสดงโอกาส
(21) ถ้าน้องได้ไปเลือก น้องก็จะเลือกพรรคนี้เจ้า
'ถ้าน้องได้ไปเลือก น้องก็จะเลือกพรรคนี้ล่ะ'

- พยายาม – แสดงความตั้งใจ
(22) เค้าก็เหมือนกับพยายามคุยกับเราอะ
'เค้าก็เหมือนกับพยายามคุยกับเราอะ'

โดน – แสดงว่าผู้พูดให้บทบาทกับผู้ถูกกระทำเหตุการณ์เป็นสำคัญ

(23) เกาหลีอะ โดนคุกคามจากจีนพ่องเอี้ย

‘เกาหลีอะ ถูกคุกคามด้วยจีนข้างเจี้ย’

4.5.2 กริยาอื่นตามด้วยกริยาช่วย

กริยาช่วยอาจปรากฏตามหลังกริยาหลักเพื่อให้ความหมายเสริมหรือบอกประเภททางไวยากรณ์ได้เช่น เป็น อยู่

เป็น – แสดงความสามารถของผู้พูดต่อเหตุการณ์

(24) ฮ้องเพลงเป็นตั้งแต่อายุสามขวบได้

‘ร้องเพลงเป็นตั้งแต่อายุสามขวบได้’

อยู่ – เหตุการณ์ดำเนินอยู่ ณ เวลานั้น ๆ

(25) แต่ตะก็กัมาถามอยู่ว่าจะเอาก่อ

‘แต่เมื่อกี้ก็มาถามอยู่ว่าจะเอาไหม’

4.5.3 กริยาหลักตามด้วยกริยาหลัก

ในบางกรณีกริยาที่มีความหมายหลักในประโยคอาจเรียงต่อกันได้ ลักษณะการเรียงต่อกันนี้บ่งบอกความสัมพันธ์ของเหตุการณ์หลายรูปแบบ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 15 หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียง) เช่น

(26) บะฮื้อเข้ามานะฮ้างในสวนนี้

‘อย่าเข้ามาทำอะไรในสวนนี้’

บอกวัตถุประสงค์

(27) ละอ่อนฮ้างกักันกะหนมน้ำโฮงเฮียน

‘เด็ก ๆ เดินกินขนมหน้าโรงเรียน’

กริยาอาการเกิดขึ้นพร้อมกัน

(28) ปี๊กมาจากเมืองนอกแล้ว

‘พี่กลับมาจากเมืองนอกแล้ว’

บอกทิศทาง

(29) เป็นฮู้สึกสบายใจดีสอบแล้ว

‘ฉันรู้สึกสบายใจที่สอบแล้ว’

ขยายความเพิ่มเติม

(30) มะแลงนี้ฮ้ายอยากกินฮ้าง

‘เย็นนี้พี่อยากกินอะไร’

ขยายความเพิ่มเติม

4.6 กริยาตามด้วยกริยา “หื้อ”

กริยาจำนวนไม่น้อยสามารถใช้นำหน้าคำว่า “หื้อ” (ให้) โดยทำให้เกิดความหมายในเชิงการสั่งให้ทำหรือเป็นการกระทำเพื่อให้เป็นประโยชน์หรือเป็นการให้บริการก็ได้

- (31) แม่บอกหื้อน้องไปอาบน้ำ
‘แม่บอกให้น้องไปอาบน้ำ’
(32) ครูสั่งหื้อญะก้านบ้าน
‘ครูสั่งให้ทำการบ้าน’
(33) บะมีมือจะกำแล้ว กำหื้อกำ
‘ไม่มีมือจะถือแล้ว ถือให้หน่อย’
(34) อุ้กับตัวแล้วญะฮื้อเป็นสบายใจขึ้นจักนัก
‘คุยกับเธอแล้วทำให้ฉันสบายใจขึ้นเยอะเลย’
(35) นีภาษาอะหญังอ่านบ่อจ้าง อ่านหื้อฟังจิม
‘นี่ภาษาอะไรอ่านไม่ออก ช่วยอ่านให้ฟังหน่อย’

4.7 กริยาตามด้วยบุพบท “ว่า”

กริยาประเภทนี้ สามารถปรากฏร่วมกับบุพบท “ว่า” ได้ โดยต้องมีส่วนเติมเต็มตามท้าย ซึ่งอาจเป็นกริยาลีหรืออนุประโยคเติมเต็มก็ได้ เช่น

- (36) เขาบ่อฮู้จักว่าร้านขายยาอยู่ที่ไหน
‘เขาไม่รู้จักร้านขายยาอยู่ที่ไหน’
(37) เป็นบ่อก็คิดว่าตัวจะกำใส่ชุดนี้
‘ฉันไม่คิดว่าเธอจะกล้าใส่ชุดนี้’
(38) เป็นก็คิดว่ามีชะตังในกะเป๋้าแหลม
‘ฉันคิดว่ามีเงินอยู่ในกระเป๋้าอีกนะ’
(39) เป็นฮู้ตัวว่าญะพิคกะเลยมาขอสุมา
‘เพื่อนรู้ว่าทำผิดเลยมาขอโทษ’

4.8 กริยาตามด้วยบุพบท “ตี้”

กริยาบางตัวสามารถตามด้วยบุพบท “ตี้” (ที่) ซึ่งเป็นคำเชื่อมระหว่างกริยาที่ปรากฏหน้าบุพบทนี้กับกริยาที่ตามหลัง หรืออาจเป็นอนุประโยคก็ได้ เช่น

- (40) โจ๊กคืดี้ปะกะเป่าสะตัง
 ‘โจ๊กคืดี้ที่หากระเป่าดังเจอ’
 (41) เป็นบะเจือตี้ตัวอู้
 ‘ฉันไม่เชื่อที่เธอพูดหรอก’

4.9 กริยาตามด้วยบุพบทวลี

บุพบทวลีสามารถปรากฏหลังกริยาบางประเภทได้เช่น ถึงกรุงเทพ และ จากญี่ปุ่น ตามหลังกริยา “มา” ส่วน ตามขนาด เป็นบุพบทวลีตามหลังกริยา “ขาย” ดังแสดง

- (42) แม่กะล้งมาถึงกรุงเทพตะวานี
 ‘แม่เพ็งมาถึงกรุงเทพเมื่อวานนี้’
 (43) เครื่องบินมาจากญี่ปุ่นจะมาถึงบะบีตคีน
 ‘เครื่องบินมาจากญี่ปุ่นจะมาถึงคีนนี้’
 (44) ป้าหมูนีขายตามขนาด ตัวน้อยก็ถูกนอย ตัวใหญ่ก็แพงนอย
 ‘ปลาพวกนี้ขายตามขนาด ตัวเล็กก็ถูกนอย ตัวใหญ่ก็แพงนอย’

4.10 กริยาตามด้วย “กัน” หรือ “กับ” + นาม

กริยาบางตัวสามารถปรากฏหน้า “กัน” เพื่อแสดงว่าเป็นการกระทำร่วมกัน หรือปรากฏหน้า “กับ” + คำนาม แสดงว่าเป็นการกระทำร่วมกันกับคำนามที่ตามมาได้ เช่น

- (45) สุขเขามีหญิงก่ออู้กันคืดี้
 ‘พวกเขามีอะไรก็พูดกันคืดี้’
 (46) ละอ่อนล่นไล่กันยังกับจะม่วน
 ‘เด็ก ๆ วิ่งไล่กันท่าทางจะสนุก’
 (47) บะคิพิคหัวกับน้องกะลูก
 ‘อย่าทะเลาะกับน้องสิลูก’
 (48) น้ำจิ้มนี้กินกับอะหญ้ง
 ‘น้ำจิ้มนี้กินกับอะไร’

บทที่ 5

คำนาม

คำนาม คือ คำที่ปรากฏหน้าคำกริยา หลังคำกริยา หรือหลังคำบุพบทได้ เมื่อคำนามปรากฏหน้าคำกริยาจะทำหน้าที่เป็นประธานของคำกริยา เมื่อปรากฏหลังคำกริยาจะทำหน้าที่เป็นกรรมของคำกริยา และเมื่อปรากฏหลังคำบุพบท จะทำหน้าที่เป็นกรรมของคำบุพบทนั้น ๆ แต่คำนามจะไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์แสดงการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” ได้

เกณฑ์ - หน้ากริยาทำหน้าที่ประธาน

(1) พรรคพลังประชาชนเป็นจะได้เป็นนายก

‘พรรคพลังประชาชนเค้าจะได้เป็นนายก’

(2) บางที่อยู่ค่าเป็นกำเมืองบะเก่าก็อยู่เป็นบ่อสนใจ

‘บางที่ขายค่าเป็นกำเมืองแบบเก่าก็ทำเป็นไม่สนใจ’

เกณฑ์ - หลังกริยาทำหน้าที่กรรม

(3) คนที่ทำงานต่างจังหวัดเอี้ยก่อนจะมาค่าหัวคนแฉ่เอี้ยเจ้า

‘คนที่ทำงานต่างจังหวัดเอี้ยก็จะมาค่าหัวคนแฉ่เอี้ยละ’

(4) ควาก่อนดีไปลงประขามดินนั้นดีโฮงเอี้ยห้วยพุนน้ำมอ

‘ควาก่อนที่ไปลงประขามดินนั้นที่โรงเรียนห้วยพุนน้ำมอ’

เกณฑ์ - หลังบุพบททำหน้าที่กรรมของบุพบท

(5) อาจจะลงไปสมัครที่ธนาการดีบ้านเอี้ยอะเจ้า

‘อาจจะลงไปสมัครที่ธนาการที่บ้านเอี้ยอะละ’

(6) ควาก่อนดีไปลงประขามดินนั้นดีโฮงเอี้ยห้วยพุนน้ำมอ

‘ควาก่อนที่ไปลงประขามดินนั้นที่โรงเรียนห้วยพุนน้ำมอ’

คำนามสามารถจำแนกได้เป็น 6 ชนิดคำย่อย ได้แก่ คำนามสามัญ คำนามชี้เฉพาะ คำสรรพนาม คำลักษณนาม คำนามแปลง และคำนามจำนวนโดยมีการปรากฏและหน้าที่แตกต่างกันดังนี้

5.1 คำนามสามัญ

คำนามสามัญ คือ คำนามที่ปรากฏหน้าคำคุณศัพท์ “นี่” “นั่น” “ปุ้น” หรือมีลักษณนามคันระหว่างคำนามสามัญกับคำคุณศัพท์ “นี่” “ฮั้น” “ปุ้น” ในภาษาพูดได้

(7) บะเต้านี้กินบ่อได้ เป็นชื้อไว้ให้ยาย

‘แตงโมนี้กินไม่ได้ จันชื้อไว้ให้ยาย’

(8) รถเคื่องกันนี้เป็นเก็บตังชื้อคนเดียว

‘มอเตอร์ไซค์คันนี้จันเก็บเงินชื้อเอง’

(9) ละอ่อนหมูนันเล่นกันเต้าคำ บ่อกินข้าวกันป่า

‘เด็กพวกนั้นเล่นกันจนคำ ข้าวปลาก็ไม่ยอมกิน’

ตัวอย่างคำนามสามัญอื่น ๆ ในภาษาไทยถิ่นเหนือ

ปूंม ‘ท้อง’	ดิน ‘เท้า’	แข่ง ‘ขา’
อื้อย ‘ปู่ ย่า ตา ยาย’	เก็บ ‘รองเท้า’	เดี้ยว ‘กางเกง’
วี ‘พัด’	บะหิน ‘หิน’	จิกกิม ‘จิ้งจก’
ตักโต ‘ตุ๊กแก’	กำบี่ ‘แมลงปอ’	ตุ้เจ้า ‘พระ’
ขนมเส้น ‘ขนมจีน’	ถูงแซ่ว ‘ถูงพลาสติก’	เข้านั่ง ‘ข้าวเหนียว’
จิ้น ‘เนื้อสัตว์’	ก้อม ‘เก้าอี้’	ปาก ‘ทัพพี’
จ้อง ‘ร่ม’	จิ้น ‘ผ้าถุง’	ควไฟ ‘ห้องครัว’
ก้อก ‘แก้ว’	จิกโค ‘ตะไคร้’	เขี้ยว ‘ฟัน’

5.2 คำนามชี้เฉพาะ

คำนามชี้เฉพาะ คือ คำนามที่ไม่สามารถปรากฏหน้าคำคุณศัพท์ที่มีรูปเป็น “นี่” “นั่น” หรือ “ปุ้น” ได้ ยกเว้นจะปรากฏหน้า “นี่” หรือ “เนี้ย” ซึ่งเป็นรูปแปรของคำคุณศัพท์ “นี่” ซึ่งแสดงการเน้นย้ำ

(10) *อื้อยคำนี้ อื้ออะหญังบ่อฮู้

(11) อื้อยคำนี้ อื้ออะหญังบ่อฮู้

‘ตาคำนี้ พุดอะไรก็ไม่รู้’

(12) *กาคนี้คนนักขนาด

- (13) ภาคนี้คนนักขนาด
'ตลาดนี้คนเยอะมาก'

จะสังเกตได้ว่าหากเป็นนามทั่วไปจะสามารถปรากฏร่วมกับรูปแปรของคุณศัพท์ “นี้” ได้ทุกรูป

- (14) ก้อมนี้แปงขนาด
(15) ก้อมนี้แปงขนาด
'แก้อี้/นี้แปงมาก'

5.3 คำสรรพนาม

คำสรรพนาม คือ คำานามที่ปรากฏเป็นหน่วยหลักแทนนามทั่วไปหรือนามเฉพาะ ซึ่งมักปรากฏหลังประโยคที่มีการอ้างถึงนามทั่วไปหรือนามเฉพาะแล้ว หรืออาจปรากฏเมื่อผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจร่วมกันว่ากำลังกล่าวถึงอะไร หรืออาจเกิดหลังนามทั่วไปหรือนามเฉพาะได้ทันที เช่น แดงเป็น เป็นคนดี (แดงเขาเป็นคนดี) นอกจากนี้ คำสรรพนามยังสามารถปรากฏนำคุณานุประโยค (relative clause) ได้ด้วย เช่น เป็นดีมาตะวา (เขาที่มาเมื่อนานี้) ไผดีมาตะวา (ใครที่มาเมื่อนานี้) คำสรรพนามในภาษาไทยถิ่นเหนือแบ่งเป็นประเภทย่อย 4 ประเภท ได้แก่ บุรุษสรรพนาม สรรพนามชี้เฉพาะ สรรพนามไม่ชี้เฉพาะ และสรรพนามแสดงการถาม ซึ่งมีเกณฑ์ในการปรากฏแตกต่างกันดังนี้

5.3.1 บุรุษสรรพนาม (personal pronoun)

บุรุษสรรพนาม คือ คำานามที่ใช้แทนผู้พูด ผู้ที่ผู้พูดพูดด้วย หรือผู้ที่ถูกกล่าวถึงในการสนทนา บุรุษสรรพนามมีเกณฑ์การปรากฏที่แตกต่างจากสรรพนามประเภทอื่นคือ สามารถปรากฏนำคำานามที่เป็นจำนวนได้ แต่ไม่สามารถปรากฏเป็นคำานามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของได้ สามารถปรากฏนำหน่วยขยายคำานามแสดงความเป็นเจ้าของ และสามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย “ก็/ก่อ” ได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 ปรากฏนำคำานามที่เป็นจำนวนได้

- (16) ข้าเจ้าจะเล่าสองเรื่องหนาเจ้า (ข้าเจ้า = บุรุษที่ 1)
'ฉันจะเล่าสองเรื่องนะคะ'
(17) ข้าเจ้าสองคนจะเล่าสองเรื่องหนาเจ้า
(18) คิงจำบ่อได้กา (คิง = บุรุษที่ 2)
'แกจำไม่ได้หรอ'

(19) กิงสองคนจำบ่อได้ก่า

(20) เป็นก๋อไปส่งเจียงใหม่ (เป็น = บุรุษที่ 3)

‘เค้าก็ไปส่งเจียงใหม่’

(21) เป็นสองคนก๋อไปส่งเจียงใหม่

เกณฑ์ที่ 2 ไม่ปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของ “ของ”

(22) ไปเป็นลูกน้องของเป็น

‘ไปเป็นลูกน้องของเขา’

(23) *ไปเป็นเขาของเป็น (* แสดงว่าเป็นประโยคผิดไวยากรณ์)

(24) จะได้ไปหาลูกเฮา

‘จะได้ไปหาลูกเรา’

(25) *จะได้ไปหาเขาเฮา

เกณฑ์ที่ 3 สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนาม แสดงความเป็นเจ้าของ

(26) วัฒนธรรมของเฮามันบ่เหมือนบ้านเขา

‘วัฒนธรรมของเรามันไม่เหมือนบ้านเขา’

(27) วันนี้เป็นไปผ่อหนังกับอ้ายของเปื้อนตัวหนา

‘วันนี้ฉันไปดูหนังกับพี่ของเพื่อนเธอนะ’

(28) บ่อใจของกิงแล้วของไ

‘ไม่ใช่ของแกแล้วของใคร’

เกณฑ์ที่ 4 สามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย กิ/ก๋อ ได้

(29) อู้กับเขาก๋อบ่ออู้เรื่อง

‘พูดกับเขาก็ไม่รู้เรื่อง’

(30) เป็นก๋อบ่อม่วน

‘เขาก็ไม่สนุก’

(31) ตัวก๋อบ่อจួយ

‘เธอก็ไม่ช่วย’

บุรุษสรรพนามแบ่งเป็นประเภทย่อย 3 ประเภท ได้แก่ สรรพนามบุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 และบุรุษที่ 3 ซึ่งมีคุณสมบัติการปรากฏแตกต่างกันดังนี้

5.3.1.1 สรรพนามบุรุษที่ 1

สรรพนามบุรุษที่ 1 คือ คำที่ใช้แทนตัวผู้พูด ในภาษาไทยถิ่นเหนือแบ่งเป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ ได้แก่ “ข้า” “ข้าเจ้า” “เป็น” “ฮา” “ผม” “กู” และสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์ ได้แก่ “เฮา” มีเกณฑ์การปรากฏคือ ไม่สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้ ไม่สามารถปรากฏเป็นคำขยายตามหลังคำนาม (สรรพนามเงา - shadow pronoun) เพื่อเน้นความได้ และไม่สามารถปรากฏเป็นคำซ้ำเพื่อใช้เรียกขานได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 ไม่สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้ (ยกเว้น “เฮา”) หากใช้ในประโยคคำสั่งจะทำให้ประโยคคำสั่งนั้นกลายเป็นประโยคบอกเล่าทันที

(32) ผมบ่ต้องไปไหน บอกเล่า

‘ผมไม่ต้องไปไหน’

(33) ฮาไปส่งคิง บอกเล่า

‘ข้าไปส่งเอ็ง’

(34) เฮาต้องไปโดยกัน คำสั่ง

‘เราต้องไปด้วยกัน’

เกณฑ์ที่ 2 ไม่สามารถปรากฏเป็นสรรพนามเงา (shadow pronoun) ได้

(35) *บุญแสงเป็นจ๊อบปลูกต้นไม้

‘บุญแสงฉันชอบปลูกต้นไม้’

เกณฑ์ที่ 3 ไม่สามารถปรากฏเป็นคำซ้ำเพื่อใช้เรียกขานได้

(36) *ฮา ๆ ฮาขอโทษ

‘ข้า ๆ ๆ ข้าขอโทษ’

(37) *เฮา ๆ เฮาจะปิ๊กแล้วกำ

‘เรา ๆ ๆ เราจะกลับแล้วเหอ’

5.3.1.2 สรรพนามบุรุษที่ 2

สรรพนามบุรุษที่ 2 คือ คำที่ใช้แทนตัวผู้ที่ผู้พูดพูดด้วยในสถานการณ์การสนทนา สรรพนามกลุ่มนี้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ “สู” “มึง” “ท่าน” “ตัว” “คิง” “ผม” มีเกณฑ์ในการปรากฏคือ สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้ สามารถใช้เป็นสรรพนามเงาตามหลังคำนามที่อ้างถึงในตำแหน่งประธานได้ และสามารถใช้เป็นคำซ้ำเพื่อเรียกขานได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้

(38) ตัวบ่ต้องไปไหน

‘เธอไม่ต้องไปไหน’

(39) คิงจะไปแก้งเป็น

‘เอ็งอย่าไปแก้งเขา’

(40) ตัวบอกเป็นมา

‘เธอบอกฉันมา’

เกณฑ์ที่ 2 สามารถใช้เป็นสรพนามเงาได้ โดยสามารถปรากฏในตำแหน่งประธานได้
เท่านั้น ไม่สามารถปรากฏเป็นกรรมของประโยคได้

(41) หนูแดงตัวจะมามาหาเป็นวันไหน

‘หนูแดงเธอจะมามาหาฉันวันไหน’

(42) แดงนี้เป็นคนดีแท้ ๆ

‘แดงเธอนี้เป็นคนดีจริง ๆ’

(43) หมูคิงหญ้งมาจู้เป็น

‘หมูแกทำไมถึงโกหกฉัน’

(44) *เสาจะไปหาหนูแดงตัว

‘เราจะไปหาหนูแดงเธอ’

เกณฑ์ที่ 3 สามารถใช้เป็นคำซ้ำเพื่อเรียกขานได้

(45) ตัวมาตางนี้กำลอ

(46) ตัว ๆ ๆ ตัวมาตางนี้กำลอ

‘เธอ/เธอ ๆ ๆ เธอมาทางนี้ทีชี’

(47) เธอบ่ต้องไปไหน

(48) เธอ ๆ ๆ เธอบ่ต้องไปไหน

‘เธอ/เธอ ๆ ๆ เธอไม่ต้องไปไหน’

(49) คิงหญ้งมาจู้เป็น

(50) คิง ๆ ๆ คิงหญ้งมาจู้เป็น

‘แก/แก ๆ ๆ แกทำไมถึงโกหกฉัน’

5.3.1.3 สรรพนามบุรุษที่ 3

สรรพนามบุรุษที่ 3 คือ คำที่ใช้แทนตัวผู้ที่ถูกกล่าวถึง (ผู้ที่บุรุษที่ 1 และ 2 กล่าวถึง) ในภาษาไทยถิ่นเหนือได้แก่ “เป็น” “เขา” “มัน” “ท่าน” โดยมีเกณฑ์การปรากฏคือ ไม่สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้ สามารถปรากฏเป็นสรรพนามเงาทั้งในตำแหน่งประธานและกรรมได้ และไม่สามารถทำเป็นคำซ้ำใช้เรียกขานได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 ไม่สามารถปรากฏในประโยคคำสั่งได้ หากปรากฏในประโยคคำสั่งจะทำให้ประโยคนั้นกลายเป็นประโยคบอกเล่า

(51) <u>เขา</u> ต้องพ่อว่าเสาบรรจุดีไค	บอกเล่า
‘เขาต้องคว่าเราบรรจุที่ไหน’	
(52) <u>ท่าน</u> ต้องญะหื้อประเทศเนาะ	บอกเล่า
‘ท่านต้องทำให้ประเทศนะ’	
(53) <u>เป็น</u> ต้องส่งไปเจียงใหม่	บอกเล่า
‘เขาต้องส่งไปเชียงใหม่’	

เกณฑ์ที่ 2 สามารถปรากฏเป็นสรรพนามเงาในตำแหน่งประธานและกรรมได้

(54) <u>จ้าง</u> เป็นก็ฮับก้าน ญะดีบ้าน
‘ช่างเค้าก็รับงาน ทำที่บ้าน’
(55) <u>ไปฮับจ้าง</u> เป็นมาละ
‘ไปรับช่างเค้ามาแล้วหรือ’
(56) <u>โง่</u> บานเป็นก่อโทรมา
‘โรงพยาบาลเค้าก็โทรมา’
(57) โทรไปหา <u>โง่</u> บานเป็น
‘โทรไปหาโรงพยาบาลเค้า’

เกณฑ์ที่ 3 ไม่สามารถทำเป็นคำซ้ำใช้เรียกขานได้

(58) เป็นญะก้านดีไค
(59) <u>เป็น</u> ๆ ๆ เป็นญะก้านดีไค
‘เขา ๆ ๆ เขาทำงานที่ไหน’

มีข้อสังเกตว่า คำบุรุษสรรพนาม “ผม” ในปัจจุบันถูกใช้เป็นทั้งสรรพนามบุรุษที่ 1 และบุรุษที่ 2 ในขณะที่คำว่า “เป็น” ก็ถูกใช้เป็นทั้งสรรพนามบุรุษที่ 1 และบุรุษที่ 3 ได้ ดังนั้นการตีความว่า “ผม” และ “เป็น” ที่ปรากฏในสถานการณ์หนึ่ง ๆ จะหมายถึงผู้พูด ผู้ฟัง หรือผู้ที่ถูกกล่าวถึง ก็ต้องอาศัยบริบท หรือประโยคแวดล้อมช่วยในการตัดสินใจ

5.3.2 สรรพนามชี้เฉพาะ (definite pronoun)

สรรพนามชี้เฉพาะ คือ คำที่ใช้แทนได้ในตำแหน่งของคำนาม และแสดงความเฉพาะเจาะจงในภาษาไทยถิ่นเหนือได้แก่คำว่า “นี้” “นั่น” “ปุ่น” โดยมีเกณฑ์ในการปรากฏคือ สามารถปรากฏหน้าคำปริมาณได้ สามารถปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของได้ แต่ไม่สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนามแสดงความเป็นเจ้าของได้ และสามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย “ก็/ก่อ” ได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 สามารถปรากฏหน้าคำปริมาณได้

(60) นี้สองอัน

‘นี้สองอัน’

(61) เอนั่นหนึ่งอัน

‘เอนั่นหนึ่งอัน’

เกณฑ์ที่ 2 สามารถปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของได้

(62) นี้ของตัวก่อ

‘นี้ของเธอเธอ’

(63) ปุ่นของไผ่นะ

‘ปุ่นของไผ่นะ’

เกณฑ์ที่ 3 ไม่สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนามแสดงความเป็นเจ้าของได้

(64) *เพื่อนผมก็มัวแต่งหน้าของนี้

(65) *เพื่อนผมก็มัวแต่งหน้านี้

‘เพื่อนผมก็มัวแต่งหน้า(ของ)นี้’

(66) *แม่ของนี้ก่อเมืองเมือง

(67) *แม่นี้ก่อเมืองเมือง

‘แม่(ของ)นี้ก่อเมืองเมือง’

เกณฑ์ที่ 4 สามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย ก็/ก้อ ได้

(68) ใจนี่ก้อได้

‘ใจนี่ก็ได๋’

(69) ไปนี่ก้อบ่ม่วน

‘ไปนูนก็ไม่สนุก’

5.3.3 สรรพนามไม่ชี้เฉพาะ (indefinite pronoun)

สรรพนามไม่ชี้เฉพาะ คือ คำที่สามารถใช้แทนในตำแหน่งคำนาม แต่ในด้านความหมายแสดงความไม่ชี้เฉพาะเจาะจง คำสรรพนามประเภทนี้ได้แก่ “ไผ/ไซ” (ใคร) ไหน “อะหญัง/หญัง” (อะไร) เกณฑ์ในการปรากฏของสรรพนามกลุ่มนี้คือ ไม่สามารถปรากฏหน้าคำนามที่เป็นจำนวนได้ ไม่สามารถปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของได้ (ยกเว้น “อะหญัง/หญัง”) สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนาม แสดงความเป็นเจ้าของ ได้ (เฉพาะ “ไผ/ไซ”) และสามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย “ก็/ก้อ” ได้ ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 ไม่สามารถปรากฏหน้าคำนามที่เป็นจำนวนได้

(70) *ไผสองคน

‘ใครสองคน’

(71) *ไผไปไหนสามที่

‘ไผไปไหนสามที่’

เกณฑ์ที่ 2 ไม่สามารถปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของ (ยกเว้น “อะหญัง/หญัง”)

(72) *ไผของเธอมานี่

‘ใครของเธอมานี่’

(73) อะหญังของเขาก้อบ่ฮู้

‘อะไรของเขาก็ไม่วู้’

เกณฑ์ที่ 3 ไม่สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนามเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของได้

(74) แล้วแต่ว่าเป็นฝมือไซ

‘แล้วแต่ว่าเป็นฝมือใคร’

(75) แม่บ่อจ๊อบหื้อไปนอนบ้านไผ
‘แม่ไม่ชอบให้ไปนอนบ้านใคร’

เกณฑ์ที่ 4 สามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย “ก็/ก่อ” ได้

(76) อู้กับไผก่อบ่อฮู้เรื่อง
‘พูดกับใครก็ไม่รู้เรื่อง’

(77) ใจ้อะหญ้งก่อได้
‘ใจ้อะไรก็ได้’

(78) ไปไหนก่อบ่อม่วน
‘ไปไหนก็ไม่สนุก’

5.3.4 สรรพนามแสดงการถาม (interrogative pronoun)

สรรพนามแสดงการถาม คือ คำที่ใช้แทนในตำแหน่งคำนามได้ และทำหน้าที่แสดงการถาม ได้แก่ “ไผ/ไข” (ใคร) “ไหน” “อะหญ้ง/หญ้ง” (อะไร) จะสังเกตได้ว่า สรรพนามประเภทนี้จะซ้ำซ้อนกับสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ แต่เกณฑ์การปรากฏมีความความแตกต่างกันในกรณีที่ไม่สามารถตามด้วยโครงสร้าง “ก็/ก่อ” ได้ (เกณฑ์ที่ 4) ดังแสดง

เกณฑ์ที่ 1 ไม่สามารถปรากฏหน้าคำนามที่เป็นจำนวนได้

(79) *มีไไหนสองอัน
‘อยู่ไหนสองอัน’

(80) *เอาอะหญ้งสองอัน
‘เอาอะไรสองอัน’

เกณฑ์ที่ 2 ไม่สามารถปรากฏเป็นคำนามหลักที่มีคำขยายแสดงความเป็นเจ้าของ (ยกเว้น “อะหญ้ง/หญ้ง”)

(81) *ไผของตัว
‘ใครของเธอ’

(82) *อะหญ้งของตัว
‘อะไรของเธอ’

เกณฑ์ที่ 3 สามารถปรากฏเป็นหน่วยขยายคำนามแสดงความเป็นเจ้าของ (เฉพาะ “ไผ่/ไข”)

- (83) เขาเป็นกลุ่มไผ่
‘เราเป็นกลุ่มใคร’
(84) ดาบของไข
‘ดาบของใคร’
(85) แฟนไผ่มารอทุกวัน
‘แฟนใครมารอทุกวัน’

เกณฑ์ที่ 4 ไม่สามารถตามด้วยโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วย “ก็/ก่อ” ได้ (ไม่แสดงการถาม แต่เป็นการไม่ชี้เฉพาะเจาะจงแทน)

(86) <u>ไขโทรมาก่อบ่บอก</u>	ไม่ชี้เฉพาะ
‘ใครโทรมาก็ไม่บอก’	
(87) <u>เอาเงินมาจากไหนก่อบ่ฮู้</u>	ไม่ชี้เฉพาะ
‘เอาเงินมาจากไหนก็ไม่รู้’	
(88) <u>จะเกิดอะไรงก่อบ่ฮู้</u>	ไม่ชี้เฉพาะ
‘จะเกิดอะไรก็ไม่รู้’	

5.4 คำลักษณนาม

ลักษณนาม คือ คำที่ปรากฏหลังคำปริมาณเพื่อแสดงหน่วยนับ เช่น สามคน สิบจิ้น (สิบจิ้น) ไก่พันธุ์มีจี้ดหลายตัว (ไก่พันธุ์มีตั้งหลายตัว) ลักษณนามไม่สามารถปรากฏหน้ากริยาแสดงอาการได้ แต่ปรากฏหน้ากริยาบอกสภาพได้ เช่น *ข้างตัวว้าง *ข้างตัวนี้ว้าง แหวนวงใหญ่ นอกจากนี้ ลักษณนามยังสามารถปรากฏหลังคำนามอื่นได้ เช่น แม่ญิงคนนี้งามขนาด (ผู้หญิงคนนี้สวยมาก) หากลักษณนามปรากฏหลังคำนามใด คำนามนั้นจะเป็นหน่วยหลักแทนลักษณนามที่ปรากฏร่วม แต่หากปรากฏร่วมกับคำปริมาณ ลักษณนามจะเป็นหน่วยหลัก

(89) <u>เสื้อตัวนี้</u>	หน่วยหลัก	เสื้อ
‘เสื้อตัวนี้’		
(90) <u>ห้าเส้น</u>	หน่วยหลัก	เส้น
‘ห้าเส้น’		

(91) <u>เจือกห้าเส้น</u>	หน่วยหลัก	เจือก (เจือก)
‘เจือกห้าเส้น’		
(92) <u>สามก๊อก</u>	หน่วยหลัก	ก๊อก (แก้ว)
‘สามแก้ว’		
(93) <u>สิบแก่น</u>	หน่วยหลัก	แก่น (ลูก/ผล)
‘สิบลูก’		

จากลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะนาม มีคุณสมบัติของความเป็นนามอยู่น้อยกว่า นามทั่วไป นามเฉพาะ และสรรพนาม เนื่องจากไม่เป็นหน่วยหลักในหน่วยสร้างที่มีนามกลุ่มดังกล่าวเกิดรวมด้วย

5.5 คำนามแปลง

คำนามแปลง คือ คำนามที่นำหน้าด้วยปัจจัยเติมหน้า {การ-} และ {ความ-} ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากการนำคำกริยา หรือกริยาวิเศษณ์มาประกอบกับปัจจัยเติมหน้าทั้งสอง และทำให้กริยานั้นกลายเป็นคำนาม ตำแหน่งการปรากฏของคำนามแปลงนี้เป็นตำแหน่งเดียวกับคำนามสามัญ คือ สามารถปรากฏหน้าคำคุณศัพท์ “นี้” “นั่น” หรือ “นั่น” ได้ ดังแสดงในตัวอย่าง

- (94) สมัยบ่อเดียวก้านหุงข้าวบ่อหื้อใหม่ง่ายจะตาย เพาะว่ามีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า
‘สมัยนี้การหุงข้าวไม่ให้ใหม่ทำได้ง่ายมาก เพราะมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้าใช้’
- (95) ก้านลักของคนอื่นดีบ่อใจของเขาบ่อใช้วิธีก้านแก้ปัญหาคือดีนะลูก
‘การขโมยของคนอื่นที่ไม่ใช่ของเราไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาคือดีนะลูก’
- (96) กูเจ้าเป็นจะออกกำลังกายด้วยก้านล่น
‘ทุกเช้าฉันจะออกกำลังกายด้วยการเหยาะ ๆ’
- (97) ความจี๋ค้ำญะฮื้อตุ๊ก
‘ความจี๋เกียทำให้ยากจน’
- (98) คนเฮต้องใช้ชีวิตด้วยความบ่อประมาณ
‘คนเราต้องต้องใช้ชีวิตด้วยความประมาณ’

5.6 คำนามจำนวน

คำนามจำนวน คือ คำนามที่สามารถปรากฏหน้าคำลักษณนามได้ เช่น “หนึ่ง” “สอง” “สาม” “ร้อย” “พัน” “หมื่น” “แสน” “ล้าน” ดังแสดง

(99) เพื่อสุขภาพ ควรกินน้ำอย่างน้อยวันละแปดแก้ว

‘เพื่อสุขภาพ ควรดื่มน้ำอย่างน้อยวันละแปดแก้ว’

(100) บ่อกองถึงหน้าฮักข้าวโป้ดกะจักแต่นมาญะฮื้อไฮ่เสียหายเป็นร้อยเป็นพันตัว

‘พอถึงฤดูเก็บข้าวโพดก็จะมีตั๊กแตนมาทำลายไร่เสียหายเป็นร้อยเป็นพันตัว’

(101) น้ำเงี้ยวร้านนี้ใส่ขนมเส้นสองหลีบ

‘ขนมจีนน้ำเงี้ยวร้านนี้ใส่ขนมจีนสามตะแเก่สองจับ’

บทที่ 6

คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำปริมาณ

6.1 คำคุณศัพท์

คำคุณศัพท์ คือ คำที่ปรากฏหลังคำนาม โดยปกติมักให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำนามนั้น ๆ และไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์แสดงการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” ได้

- (1) พวกหมู่นั้น/นี่เป็นคนอะหยัง
‘พวกนั้น/นี่เค้าเป็นคนชาติอะไร’
- (2) อยู่ต้งแถวด้านหลังเลยอะกะ
‘อยู่ทางแถวด้านหลังเลยอะกะ’
- (3) คนบะเดียวเป็นฮ้องลงแขก
‘คนเดียวนี้เค้าเรียกลงแขก’
- (4) แล้วกะจะมีการแสดงต่าง ๆ เจ็น แห่สิงโต
‘แล้วก็จะมีการแสดงต่าง ๆ เช่น แห่สิงโต’
- (5) คนร้ายดีญะละอ่อนดีร้านเกมเป็นหมูไหน
‘คนร้ายที่ทำร้ายเด็กที่ร้านเกมเป็นพวกไหนกัน’

อนึ่ง คำคุณศัพท์อาจมีรูปเหมือนกับปฤจฉาสรรพนาม และนิยมสรรพนาม ได้ แต่หากพิจารณาจากตำแหน่งการปรากฏแล้วจะปรากฏหลังคำนาม ไม่ได้ปรากฏแทนคำนามที่คำนั้นตามท้าย เช่น “อะหยัง” ใน คนอะหยัง “นั้น” ใน พวกหมู่นั้น

นอกจากนี้ ยังพบว่าคำนามหรือคำกริยาที่ผ่านกระบวนการซ้ำคำ (reduplication) ยังกลายมาเป็นคำคุณศัพท์ด้วย

- (6) วันนี้ดีใจได้กินกับเข้าลั่วลั่ว
‘วันนี้ดีใจได้กินกับข้าวอร่อย ๆ’

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีกลุ่มคำที่เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติอยู่จำนวนไม่น้อย คำเหล่านี้เป็นได้ทั้งคำคุณศัพท์และคำวิเศษณ์ ในส่วนคำคุณศัพท์จะปรากฏหลังคำนามที่ขยาย เช่น

(7) ฮู้กี้วี่

‘ฮู้เล็ก’

(8) ฮู้โก้ววี่

‘ฮู้ใหญ่มาก’

(9) คั่วคั้งโย้ง

‘คั่วผอมสูง’

(10) คั่วปี้ก๊ิกป้อก๊อ

‘คั่วเตี้ย’

6.2 คำวิเศษณ์

คำวิเศษณ์ คือ คำที่สามารถปรากฏหน้าหรือหลังคำกริยาได้ แต่ไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์บอกการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” ได้ คำวิเศษณ์ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหรือให้ข้อมูลเสริมคำกริยาที่ปรากฏร่วม ซึ่งการปรากฏร่วมกับคำกริยาไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกับคำกริยาก็ได้

(11) เลื้อแดงปะลั้ง

‘เลื้อแดงแปด’

(12) แล้วก้อย ๆ ฮู้ได้ ก้อย ๆ ย่าง

‘แล้วค่อย ๆ พุดได้ ค่อย ๆ เดิน’

(13) กี้กินเองเป็นตวยหนา

‘กี้กินเองเป็นด้วยนะ’

(14) มีคนแหมส่วนนักดีเป็นคนดี

‘มีคนอีกส่วนมากที่เป็นคนดี’

(15) เฮเอาใจมันนักล้า

‘เราเอาใจมันมากเกินไป’

คำวิเศษณ์ส่วนหนึ่งในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น โจ๊ะ โฟะ ก้องต้อง
กิดคึด

(16) หน้าขาวโจ๊ะ โฟะ

‘หน้าขาวจ๊วะ’

(17) ละอ่อนตัวผอมก้องต้อง

‘เด็กตัวผอมผอม’

(18) เพื่อนไปตัดผมมาสั้นก็ดี

‘เพื่อนไปตัดผมมาสั้นจุกๆเลย’

(19) อ้ายคนนั้นตัวดำอึดดี

‘ผู้ชายคนนั้นตัวดำดีมาก’

(20) อ้ายใส่เสื้อสีอ่อนอึดดี

‘ยายใส่เสื้อสีชมพูอ่อน’

นอกจากนี้ ยังพบว่าเป็นที่สังเกตว่า คำวิเศษส่วนหนึ่งแสดงประเภททางไวยากรณ์ของคำกริยาด้วย ดังแสดงในตัวอย่าง

จะ – อนาคตกาล

(21) คอนเสื้อสมัยนี้หนา สวยเลือกได้ จะบะมีชื่อเลือก

‘คอนเสื้อสมัยนี้นะ สวยเลือกได้ จะไม่มีให้เลือก’

เพิ่งจะ – แสดงจุดสิ้นสุดของเหตุการณ์

(22) คนเก่าเพิ่งจะเรียนจะนะ

‘คนโตเพิ่งจะเรียนจะนะ’

บ่อกอง – จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์

(23) บ่อกองมีหลาน พอปีสาวแต่งงาน เฮก็รู้สึกแบบ เฮ้ย หวิ ะ

‘พอมีหลาน พอพี่สาวแต่งงาน เราก็รู้สึกแบบ เฮ้ย หวิ ะ’

แล้ว – จุดสิ้นสุดของเหตุการณ์

(24) ตะเจ้าสอบแล้ว นี่ก็ได้สอบนวดเป็นคู่สุดท้าย

‘เมื่อเข้าสอบเสร็จ นี่ก็ได้สอบนวดเป็นคู่สุดท้าย’

ไว้ – ผลของการดำเนินเหตุการณ์นั้นคงสภาพเดิมอยู่

(25) ภาษาบ้านเกิดของเขาแต่ ะ เฮกะควรจะอนุรักษ์ไว้

‘ภาษาบ้านเกิดของเราแท้ ะ เราก็ควรจะอนุรักษ์ไว้’

ต้อง – แสดงความจำเป็น

(26) ป่าต้องใช้จ่ายเยอะ

‘ป่าต้องใช้จ่ายเยอะ’

อย่างไรก็ดี คำว่า “บ่อ/บะ” ก็ถือเป็นคำวิเศษณ์ด้วยเนื่องจากปรากฏหน้ากริยา และแสดงความ เป็นปฏิเสธของกริยานั้น

6.3 คำปริมาณ

คำปริมาณ คือ คำที่ไม่สามารถปรากฏหน้าคำว่า “ไม่” ได้ แต่จะปรากฏหน้าคำนามทำหน้าที่ ขยายคำนามนั้น การปรากฏร่วมกันของคำปริมาณและคำนามมีลักษณะเป็น โครงสร้างแบบเข้าศูนย์ คือมีส่วนขยาย (คือคำปริมาณ) ประกอบอยู่ข้างหน้าคำหลัก (คือคำนาม) ที่อยู่ข้างหลัง ตัวอย่างคำปริมาณ ในภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น “ก๊ว” (ทุก) “ตึง” (ทุก) “เหม” (อีก) “กึ่ง” (ครึ่ง) “แค่” คำปริมาณสามารถ ปรากฏหน้าคำลักษณนามหรือคำนามบอกจำนวนได้

(19) ก๊ววัน

(20) ตึงวัน

‘ทุกวัน’

(21) เหมเตื่อ

‘อีกครั้ง’

(22) กึ่งนึ่ง

‘ครึ่งหนึ่ง’

(23) แค่ชาวปี

‘แค่ยี่สิบปี’

คำปริมาณอาจเกิดร่วมกันได้หลายคำพร้อมกัน เช่น

(24) เหมกึ่งชั่วโมง

‘อีกครั้งชั่วโมง’

บทที่ 7

คำอนุภาค

คำอนุภาค คือ คำที่คำที่สามารถปรากฏต้น กลาง หรือท้ายประโยคหรือถ้อยความ (utterance) ก็ได้ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับคำใดคำใดโดยเฉพาะ การละคำอนุภาคยังทำให้สามารถเข้าใจความหมายหลักของประโยคหรือถ้อยความนั้นได้ คำอนุภาคไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์บอกการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” ได้

คำอนุภาค สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ คำอุทาน (interjection) และคำลงท้าย (final particle) โดยมีการปรากฏและหน้าที่ที่แตกต่างกันดังนี้

7.1 คำอุทาน (interjection)

คำอุทาน คือ คำที่นอกจากจะสามารถปรากฏต้น กลาง หรือท้ายถ้อยความได้แล้ว ยังสามารถปรากฏโดดๆ ได้ ใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูด เช่น ดีใจ เสียใจ ตกใจ ไม่แน่ใจ หรืออาจใช้แสดงว่าผู้พูดกำลังนึกว่าจะพูดอะไร ก็ได้ ตัวอย่างของคำอุทาน เช่น “ปาดโท้” “ซั่มโมสังโหม” “โคะ” “อ้ออ้อ” “อันแล”

“ปาดโท้” - แสดงอาการตกใจว่ามีมากในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ

(1) ปาดโท้ กำนันักขนาดวันนี้

‘โธ่เอ๊ย งานเยอะจริงๆ วันนี้’

(2) ปาดโท้ ใหญ่แต่ใหญ่ว่า

‘โอ้โฮ อะไรจะใหญ่ขนาดนี้’

“โคะ” – แสดงอาการประหลาดใจเพราะไม่คาดคิดมาก่อน

(3) โคะ มันบ่อใจเลาะ

‘เอ๊ะ มันไม่ใช่นะ’

“อ้ออ้อ” – แสดงอาการสงสัยหรือเอ็นดู

(4) อ้ออ้อ เอ็นดูแต่

‘อ้อ น่าสงสารจัง’

(5) อ้ออ้อ ตัวม่ออ้อบะคาย หลัวก หลวก เนาะ

‘อ้ออ้อ ตัวแค่นี้ นล้าด นลาค เนาะ’

“อันแล้ว” – แสดงอาการเจ็บ

(6) อันแล้ว เจ็บท่อ

‘โอย เจ็บอะ’

7.2 คำลงท้าย (final particle)

คำลงท้าย คือ คำที่ปรากฏท้ายประโยคหรือถ้อยคำ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับคำใดคำหนึ่งในประโยคหรือถ้อยคำนั้นโดยตรง สามารถละโดยไม่ทำให้ความหมายของประโยคหรือถ้อยคำเปลี่ยนไปได้ ในเชิงหน้าที่นั้น คำลงท้ายใช้แสดงแสดงอารมณ์ความรู้สึก หรือมุมมองของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟัง และสามารถแสดงความรู้สึกได้ด้วย ตัวอย่างของคำลงท้าย เช่น “เนาะ” “เด้อ” “ละ” “พ่อง” “เลย” “เจ้า” “กะ”

(7) พอแล้ว เผละ มันกินเวลา

‘พอแล้วแหละ มันกินเวลา’

(8) ระยะเวลาที่จำนวนหกเดือน โดยกัน^{*} หนะฮะ

‘ระยะเวลาที่จำนวนหกเดือนด้วยกันนะครับ’

(9) ดีเดียวกับปีเนาะ ห่างกันโทะ แดปี^{*} หะ

‘ที่เดียวกับปีเนอะ ห่างกัน โทะ แดปีเนาะ’

(10) ตอนนี้ ก่ออยู่ปีสามจะขึ้นปี^{*} สี่ละ

‘ตอนนี้ก็อยู่ปีสามจะขึ้นปีสี่แล้ว’

(11) ก่อบ่อ ผู้เหมือนกันว่า ญะ หยังมา พ่อง

‘ก็ไมรู้เหมือนกันว่าทำอะไรมาบ้าง’

(12) ของกิน หน้ามอ ก่อบ่อ ลำเหีย

‘ของกินหน้ามาก็ไม่อร่อยเลย’

(13) ดี แนะนำ หื้อ แอ้ว เพราะว่า บ่อ ใจมี กำ โรบิน สัน หรือว่า เซ็น ทรลือ ก่อบ่อ ใจ หนา

‘ที่แนะนำให้เที่ยวเพราะว่าไม่ใช่มีแต่โรบินสันหรือว่าเซ็นทรลือนี่ก็ไม่ใช่’

(14) มีคน ถีบ หื้อ ละ ก่อน นาง งาม ก่อบ่อ จะ นั่ง กาง จ้อง อยู่ บน รถ อี กะ

‘มีคนถีบให้แล้วก็นางงามก็จะนั่งกางจ้องอยู่บนรถอย่างเนี่ย’

(15) อัน ก่อบ่อ เป็น เหตุผล อย่าง หนึ่ง ดี ต้อง ไป ฝึก งาน ดี ที่ กรุง เทพ น้อ

‘นั่นก็เป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่ต้องไปฝึกงานที่กรุงเทพฯ เนอะ’

(16) มันเวยแต่ะๆ คับ

‘มันเร็วจริง ๆ ครับ’

(17) ข้าเจ้าจื้อ นางสาววิญชนก ชัยวรรณเจ้า

‘ฉันชื่อ นางสาววิญชนก ชัยวรรณค่ะ’

(18) ประชาชนก็มีส่วมหล่อย โคมกั้นเป็นป็นป็นคนเลย

‘ประชาชนก็มีร่วมล่อยโคมกั้นเป็นพันพันคนเลย’

นอกจากแสดงอารมณ์ความรู้สึกแล้ว คำลงท้ายยังอาจแสดงการถามในรูปแบบต่าง ๆ ได้ด้วย คำลงท้ายในภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ กะ อี ก่อ แม่นก่อ บ้อ ดังแสดงในตัวอย่าง

(19) ตีมื้อขอกะ

‘ทึมื้อขอ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) หรือ’ (แสดงความประหลาดใจ)

(20) ตีมื้อขออี

‘ทึมื้อขอหรือ’ (แสดงความประหลาดใจ หรือไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ ให้ความรู้สึกมากกว่า “กะ”)

(21) ไปเจียงใหม่ด้วยกันก่อ

‘ไปเจียงใหม่ด้วยกันไหม’ (เป็นการคำถามหรือการเชิญชวนโดยปกติ)

(22) ไปเจียงใหม่ด้วยกันแม่นก่อ

‘ไปเจียงใหม่ด้วยกันใช่ไหม’ (ถามเพื่อต้องการยืนยัน)

(23) ไปเจียงใหม่ด้วยกันบ้อ

‘ไปเจียงใหม่ด้วยกันไหม’ (เป็นการคำถามหรือการเชิญชวนเกมขอร้อง)

บทที่ 8

คำบุพบท คำสันธาน

8.1 คำบุพบท

คำบุพบท คือ คำที่ปรากฏหน้าคำนามหรือคำกริยา ทำหน้าที่เท่าเทียมกับคำนามและกริยาในหน่วยสร้างไวยากรณ์ (exocentric construction) คำบุพบทไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์บอกการปฏิเสธ “บ่อ/บะ” ได้

- (1) เราต้องวิ่งโดยก้นมันไป
‘เราต้องวิ่งตามก้นมันไป’
- (2) ก็เลยเล่นกับมัน จนม่แคงกะปามันไปอาบน้ำ
‘ก็เลยเล่นกับมัน จนตอนเย็นก็พามันไปอาบน้ำ’
- (3) ในครอบครัวของป็นนี้หนา ทำหื้อเฮาคิดเตงตอนเฮาตัวน้อย ๆ
‘ในครอบครัวของเขาเนี่ยนะ ทำให้เราคิดถึงตอนเราตัวเล็ก ๆ’

จากตัวอย่างที่ (1)-(3) จะเห็นได้ว่าคำบุพบทมักนำหน้าคำนาม หรือนามวลี ในภาษาไทยถิ่นเหนือยังพบคำบุพบทที่นำหน้ากริยาลี และอนุประโยคด้วย ได้แก่ “ดี”

- (4) มอแม่ฟ้าเป็นมอดีสอนเป็นภาษาอังกฤษ
‘มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ’
- (5) บ้านนี้ตั้งอยู่ดีดีบ่อเมาะกับก้านทำธุรกิจ
‘บ้านนี้ตั้งอยู่ตรงที่ที่เหมาะสมกับการทำธุรกิจ’
- (6) เป็นเฮียนวิชาดี้อาจารย์สมพงศ์สอนบ่อรู้เรื่อง
‘ฉันเรียนวิชาที่อาจารย์สมพงศ์สอนไม่รู้เรื่องเลย’

นอกจากนี้ยังพบคำบุพบทที่ทำหน้าที่เชื่อมให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอนุประโยคสองอนุประโยค ที่มีน้ำหนักไม่เท่ากัน กล่าวคือ อนุประโยคหนึ่งเป็นอนุประโยคหลัก ส่วนอีกอนุประโยคหนึ่งเป็นอนุประโยครอง เช่น “เพราะ” “ถ้า...ก็” “ถ้า...ตั้ง” “ถึงแม้ว่า...แต่” ดังแสดง

- (7) เมฆาก่อใช้หื้อไปแอ่วงานสงกรานต์กันเพราะมันม่วนขนาด
‘เมฆาก็อยากให้ไปเที่ยวงานสงกรานต์กันเพราะมันสนุกมาก’

- (8) ถ้ากินข้าวแล้วก็^๕ตึงจะ^๕ได้เล่น
‘ถ้ากินข้าวแล้วถึงจะ^๕ได้เล่น’
- (9) ถ้าเขามาบ่อดี^๕เดียวตึง^๕มีคนกำจั๊ดเขาเอง
‘ถ้าเขามาไม่ดีเดียวก็จะมีคนกำจั๊ดเขาเอง’
- (10) ถึงแม้^๕ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยขนาดกลาง แต่^๕ก่อนจะ^๕หื้อเขาได้^๕รู้จักกันเกือบทั้งมหาวิทยาลัย
‘ถึงแม้^๕ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยขนาดกลาง แต่ก็ทำให้เราได้^๕รู้จักกันเกือบทั้งมหาวิทยาลัย’

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าคำเหล่านี้ไม่ถูกจัดให้เป็นคำสันธาน เนื่องจากคำสันธานจะใช้เชื่อมเฉพาะอนุประโยคที่มีน้ำหนักเท่ากันเท่านั้น

8.2 คำสันธาน

คำสันธาน คือ คำที่ใช้เชื่อมหน่วยคำ วลี อนุประโยค หรือประโยค ที่มีคุณสมบัติทางโครงสร้างเหมือนกัน หรือมีน้ำหนักเท่าเทียมกัน โดยปกติคำสันธานจะปรากฏอยู่ระหว่างคำหรือข้อความ ไม่สามารถปรากฏหลังคำวิเศษณ์บอกการปฏิเสธ “บ่/บะ” ได้ ในทางหน้านั้น คำสันธานแสดงความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ (ไปด้วยกัน ขัดแย้งกัน ให้เลือก) ระหว่างหน่วยที่ถูกเชื่อม ตัวอย่างคำสันธานเช่น “แต่” “ละกะ” “ก็ะว่า” “คือ” “กะคือ” ดังแสดง

- คำสันธาน “แต่” แสดงความขัดแย้ง
- (11) จะได้^๕ปะอะนะแต่^๕บ่^๕มั่นใจ
‘จะได้^๕เจออะนะ แต่^๕ไม่^๕มั่นใจ’
- (9) นั่งรถถีบ^๕กำจ้องไป^๕โดยเอี้ย แต่^๕บ่^๕ได้^๕ถีบรถหนา
‘นั่งรถถีบ^๕กำจ้องไป^๕ด้วยอย่างเนี้ยะ แต่^๕ไม่^๕ได้^๕ถีบรถนะ’

- คำสันธาน “และ” แสดงความคล้ายตามกัน
- (10) เขาก่อ^๕สู้^๕ซึก^๕ดีขึ้น ละกะ^๕ก่อนจะ^๕หื้อ^๕อากันต่อไป
‘เรารู้^๕สึกดีขึ้น และ^๕ก็กำลังรอ^๕ดูอาการต่อไป’
- (11) ตาวาไป^๕แอ่ว^๕ด้วยกัน กะมี^๕นาย หนึ่ง ละกะ^๕บ๊วย
‘เมื่อวานไป^๕เที่ยวด้วยกัน ก็มี^๕นาย หนึ่ง และ^๕บ๊วย’

คำสันธาน “ก็ว่า” แสดงการให้เลือก

(12) ตัวไช้อยากกินไอติมก็ว่าขนมเค้ก

‘เธออยากกินไอติมหรือขนมเค้ก’

(13) มะเลงนี้ตัวจะไปเล่นกับเป็นก็ว่าตัวจะไปกินเลี้ยงกะหมู่เขา

‘เขินนี้เธอจะไปเล่นกับฉันหรือว่าเธอจะไปกินเลี้ยงกับพวกเขา’

คำสันธาน “คือ” แสดงความเพิ่มเติมเกี่ยวกับประธาน

(11) เป้าหมายเขาคือความสำเร็จ

‘เป้าหมายของเราคือความสำเร็จ’

(12) คนดีจะข้อสอบบ่ได้ก็คนดีบ่ตั้งใจเรียน

‘คนที่ทำข้อสอบไม่ได้ก็คือคนที่ไม่ตั้งใจเรียน’

บทที่ 9

ประเภททางไวยากรณ์

เมื่อคำชนิดต่าง ๆ ถูกนำมารวมกันเป็นโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น ได้แก่ อนุประโยค หรือประโยค นอกจากความหมายประจำของแต่ละคำแล้ว จะปรากฏความหมายทางไวยากรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างคำ และชี้เฉพาะถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ในเหตุการณ์ เช่น บทบาทของผู้ร่วมในเหตุการณ์ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ลักษณะของเหตุการณ์ มุมมองของผู้พูดที่ต่อเหตุการณ์ หรือการให้ความสัมพันธ์กับหน่วยนามต่าง ๆ ที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ คุณสมบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อคำถูกนำมาประกอบกันเป็นประโยคเรียกว่า “ประเภททางไวยากรณ์”

การแสดงประเภททางไวยากรณ์มีหลายวิธี เช่น แสดงด้วยหน่วยคำซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ คำกริยา คำอนุภาค โดยการเติมหน้าหรือหลังหน่วยคำที่ต้องการแสดงประเภททางไวยากรณ์ หรืออาจเป็นการแสดงด้วยหน่วยคำว่าง (zero morpheme) โดยสังเกตจากการใช้รูปคำที่แตกต่างกันสื่อถึงประเภททางไวยากรณ์ที่ต่างกัน หรือบางประเภททางไวยากรณ์ก็ไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นเหนือ ประเภททางไวยากรณ์ที่พบในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นประเภททางไวยากรณ์ที่ปรากฏร่วมกับคำกริยา เป็นลักษณะทางไวยากรณ์ที่สัมพันธ์กับการกระทำ หรือเหตุการณ์ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การณ์ลักษณะ มาลา ทศนภา วะ และวาก การแสดงประเภททางไวยากรณ์ดังกล่าวทำได้โดยการเติมคำกริยาช่วยหรือคำวิเศษณ์ประกอบหน้าหรือหลังคำกริยาที่ต้องการบอกประเภททางไวยากรณ์ ด้วยเหตุนี้คำกริยาและวิเศษณ์บางประเภทนอกจากจะทำหน้าที่เป็นกริยา และวิเศษณ์ (ส่วนขยาย) ในประโยคธรรมดาแล้ว ยังสามารถบ่งบอกประเภททางไวยากรณ์ให้แก่กริยาอื่นได้อีกด้วย ดังแสดง

9.1 การณ์ลักษณะ (aspect)

การณ์ลักษณะ คือ การแสดงลักษณะของเหตุการณ์ที่ผู้พูดกล่าวถึง โดยแสดงว่าผู้พูดต้องการกล่าวถึงหรือเน้นให้เห็นเหตุการณ์ในช่วงใด หรือในลักษณะใด เช่น เน้นช่วงเริ่มต้น ช่วงสุดท้าย เน้นว่าเหตุการณ์เกิดเป็นประจำ เหตุการณ์นั้นจบลงแล้ว หรือยังดำเนินอยู่ เป็นต้น การแสดงการณ์ลักษณะในภาษาไทยถิ่นภาคเหนือส่วนใหญ่จะให้กริยาช่วยหรือวิเศษณ์เติมหน้าคำกริยา โดยสามารถจำแนกเป็นประเภทย่อยของการณ์ลักษณะที่พบในข้อมูลได้ 6 ประเภท ดังนี้

9.1.1 แสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่มีเวลาระบุแน่นอน (aorist)

การแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่มีเวลาระบุแน่นอนนี้ เป็นการแสดงการมีอยู่หรือเกิดขึ้นของเหตุการณ์ โดยไม่ระบุว่าเป็นช่วงต้น กลาง หรือท้าย แสดงโดยใช้คำวิเศษณ์ “บอกอง” เติมหน้าถ้อยความที่มีกริยาหลักอยู่ เช่น

- (1) บอกองป้อต่ายเฮากีย้ายเข้ามาในเมือง
‘พ่อดีตายเรากีย้ายเข้ามาในเมือง’
- (2) ละอ่อนเล่นอยู่ข้างถนน บอกองรอมมา มันก็ลั่นหนีหมด
‘เด็กเล่นอยู่ข้างถนน พอรอมมา มันก็หนีหมด’

9.1.2 แสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (continuous)

การแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการแสดงความต่อเนื่องของเหตุการณ์ โดยไม่ได้ระบุความสิ้นสุดของเหตุการณ์ หมายถึงกำลังดำเนินอยู่ มักแสดงโดยการเติมคำกริยาช่วย “อยู่” ตามท้ายกริยาหลัก หรืออาจใช้คำวิเศษณ์ “กะลั้ง” หรือ “กะลั้งหะ” หน้ากริยาหลัก หรือเติมทั้ง “กะลั้ง” หรือ “กะลั้งหะ” และ “อยู่” คู่กันก็ได้ เช่น

- (3) เขาับรอยู่
- (4) เฮกะลั้งโทรศัพท์หาเพื่อน
‘เรากำลังโทรศัพท์หาเพื่อน’
- (5) เฮกะลั้งโทรศัพท์อยู่
‘เรากำลังโทรศัพท์อยู่’
- (6) แม่กะลั้งญะกำลังอยู่ในครัว
‘แม่กำลังทำกับข้าวอยู่ในครัว’
- (7) บะเดี๋ยวนีกะลั้ง (หะ) ญะกำลังได้บ่อกีวัน
‘ตอนนี้เพิ่งเริ่มทำงานได้ไม่กี่วัน’

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถ้าใช้เฉพาะ “กะลั้ง” หน้ากริยาอย่างเดียว มักมีกริยาลึตามมาข้างท้าย ถ้ามีเช่นนั้นก็ต้องเติม “อยู่” ต่อท้ายแทน

นอกจากนี้ ยังอาจใช้คำวิเศษณ์ “ดึ๊ก ๆ” ตามท้ายกริยาหลัก ในการแสดงว่าการกระทำนั้นยังดำเนินอยู่ ไม่จบ

- (8) กินตัก ๆ ปอบ่อยยังปาก
‘กินเรื่อย ๆ ไม่ยอมหยุด’
- (9) ขับรถไปตัก ๆ แล้วก็ปั๊แม่จัน
‘ขับรถไปเรื่อย ๆ แล้วก็เจอแม่จัน’
- (10) บอกแล้วว่าจะไปญะ ก็ยังญะตัก ๆ
‘บอกแล้วว่าอย่าทำ ก็ยังทำอยู่นั่นละ’

9.1.3 แสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเป็นประจำจนเป็นกิจวัตร (habitual)

การแสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเป็นประจำจนเป็นกิจวัตร เป็นการแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเป็นประจำ สามารถแสดงด้วยการเติมคำวิเศษณ์ “จะ” หรือ คำกริยาช่วย “จ็อบ” (ชอบ) หน้ากริยาหลัก เช่น

- (11) ตอนเป็นละอ่อนจะเรียนดีฮั่น ก็จะญะก็จะกำ จะมีเต็นรำฟ่อง
‘ตอนเด็ก ๆ จะเรียนที่นั่น ก็จะทำกิจกรรม จะมีเต็นรำฟ่อง’
- (12) บ่อว่าจะทำข้อสอบวิชาหญิง ก้อจ็อบคิดว่าตัวเก่าทำบ่อได้
‘ไม่ว่าจะทำข้อสอบวิชาอะไรก็ชอบคิดว่าตัวเองทำไม่ได้’
- (13) ของที่จ็อบกินก็มึนก้อยู่
‘ของที่ชอบกินก็มีเขอะเขะ’
- (14) หมู่เฮามีอะหญังจะอยู่กันตลอด
‘พวกเรามีอะไรก็จะพูดกันตลอด’

9.1.4 แสดงว่าเหตุการณ์นั้นสิ้นสุดไปแล้ว (perfective)

การแสดงว่าเหตุการณ์นั้นสิ้นสุดไปแล้ว อาจหมายรวมถึงการอ้างถึงจุดสิ้นสุดของเหตุการณ์ด้วย โดยสามารถแสดงโดยการเติมคำวิเศษณ์ “กะล้ง” หรือ “กะล้งหะ” หน้ากริยาหลัก หรือคำวิเศษณ์ “แล้ว” หลังกริยาหลัก เช่น

- (15) ก้อกะล้งมาถึงเนี้ย
‘ก็เพิ่งมาถึงนี่แหละ’
- (16) ก้านเมืองก็บะฮู้เคื่อ หนะเพาะว่าเขากะล้งหะตั้งรัฐบาล
‘การเมืองก็ไม่รู้ละ เพราะว่าเขาเพิ่งตั้งรัฐบาล’

(17) ญะขนมต๋อนบ้าย ๆ บ่อกองญะแล้วก็ขาย

‘ทำขนมต๋อนบ้าย ๆ พอทำเสร็จแล้วก็ขาย’

(18) ก้านบ้านต๋อญะแล้วละก้า

‘การบ้านเธอทำแล้วหรือ’

(19) อาบน้ำแล้วแล้วก้า

‘อาบน้ำแล้วเสร็จแล้วหรือ’

9.1.5 แสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นซ้ำ ๆ (iterative/frequentative)

การแสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นซ้ำ ๆ มักเติมคำวิเศษณ์ “มัวก้า” หน้ากริยาหลัก เช่น

(20) ก่อมัวก้าทำกิจกรรมเนาะ หนังสือก่อบ่อก้อยได้อ่าน

‘ก็มัวแต่ทำกิจกรรมเนาะ หนังสือก็ไม่ค่อยได้อ่าน’

9.1.6 แสดงว่าเหตุการณ์นั้นยังไม่เกิดขึ้นในขณะที่พูด

การแสดงว่าเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ยังไม่เกิดขึ้นจะเติมคำวิเศษณ์ “จะ” หน้ากริยา เช่น

(21) ปีหน้าจะไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ

‘ปีหน้าจะไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ’

(22) สิ้นปีนี้จะลาไปแ่่วต่างประเทศ

‘สิ้นปีนี้จะลาไปเที่ยวต่างประเทศ’

9.2 ทักษณภาวะ (modality)

ทักษณภาวะ คือ การแสดงความรู้ ความคิดเห็น ทักษณคติ มุมมองของผู้พูดที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น แสดงความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ แสดงความตั้งใจ ความจำเป็น หรือหลักฐานอ้างอิงถึงที่มา ความรู้ของผู้พูดต่อเหตุการณ์ที่พูดถึง การแสดงมาลาโดยปกติในภาษาไทยภาคเหนือ จะเป็นการเติมกริยาช่วยหรือวิเศษณ์ประกอบหน้าคำกริยาแสดงอาการหรือเหตุการณ์ จากข้อมูล ผู้วิจัยพบลักษณะการแสดงมาลาจำแนกได้เป็น 6 ประเภท ดังแสดง

9.2.1 แสดงความเป็นไปได้ (possibility)

การแสดงความเป็นไปได้อาจใช้คำวิเศษณ์ “อาจจะ” “กั้วว่า” หรือ “น่าจะ” เติมหน้ากริยาหลัก

- (23) อาจจะไปเยี่ยมกำนันที่บ้าน
‘อาจจะกลับไปทำงานที่บ้าน’
- (24) กลัวว่าจะไปแล้วบ่ไป
‘กลัวว่าจะไปแล้วไม่กลับ’
- (25) กำนันเมืองตอนี่ก็คิดว่าน่าจะกับมาดีขึ้น
‘การเมืองตอที่นี่ก็คิดว่าน่าจะกลับมาดีขึ้น’

9.2.2 แสดงความจำเป็น (obligation)

การแสดงความจำเป็นมักใช้คำวิเศษณ์ “ต้อง” “น่าจะ” หรือ “ควรจะ” เติมหน้ากริยาหลัก

- (26) บ่ต้องขับรถแห่มช้าเน้อ
‘ไม่ต้องขับรถอีกแล้วนะ’
- (27) ถ้าจับเป็นอาจจะไปทำงานเรือสำราญ ถ้าบ่ได้จะไ้ใครเป็นก็ต้องทำงานอื่นก่อน
‘ถ้าจับเป็นอาจจะไปทำงานเรือสำราญ ถ้าไม่ได้ยังงั้นก็ต้องทำงานอื่นก่อน’
- (28) ตัวน่าจะไปกับเป็นวันพุกหนา
‘เธอน่าจะไปกับฉันพรุ่งนี้นะ’
- (29) ตัวควรจะไปกับเป็นวันพุกหนา
‘เธอควรจะไปกับฉันพรุ่งนี้นะ’

9.2.3 แสดงศักยภาพ/โอกาส (potential)

การแสดงโอกาสจะใช้คำกริยาช่วย “ได้” เติมหน้ากริยาหลัก ในขณะที่การแสดงศักยภาพจะใช้คำกริยา “ได้” เติมหลังกริยาหลัก ดังแสดง

- (30) ทะเลแล้วผมบ่ได้ไปเลือกตั้งชก้า
‘คราวที่แล้วผมไม่ได้ไปเลือกตั้งเลย’
- (31) เรียนจบสี่ปีแล้วกะได้รับปริญญา
‘เรียนจบสี่ปีแล้วก็ได้รับปริญญา’
- (32) อาจารย์ต่ายอยู่ภาษาญี่ปุ่นได้
‘อาจารย์ต่ายพูดภาษาญี่ปุ่นได้’

9.2.4 แสดงความต้องการ/ความตั้งใจ

การแสดงความต้องการ ใช้คำช่วยกริยา “อยาก” เติมหน้ากริยาหลัก ส่วนการแสดงความตั้งใจ ใช้คำช่วยกริยา “พยายาม” หรือคำวิเศษณ์ “กั้น” เติมหน้ากริยาหลัก

(33) อู้แล้วน้ำลายนู้ อยากปิ๊กไปกิน

‘พูดแล้วน้ำลายสอ อยากกลับไปกิน’

(34) เป็นพยายามญะดีที่สุดแล้ว

‘ฉันพยายามทำดีที่สุดแล้ว’

(35) กั้นกินจนเซียง

‘พยายามกินจนหมด’

(36) กั้นลูก

‘พยายามลูก’ (ใช้กับเด็กเล็ก ๆ หรือคนสูงอายุ)

9.2.5 แสดงว่ามีหลักฐานจากการได้เห็น/ประสบพบเจอมา (visual evidentiality)

โดยปกติมักใช้วิเศษณ์ “พ่อท่าว่า” “พ่อหยังกับ” หรือ “ท่าจะ” เติมหน้าข้อความที่มีกริยาหลักอยู่

(37) พ่อท่าว่ามะแสงนี้ฝนยังกับจะตัก

‘ดูเหมือนว่าเย็นนี้ฝนอย่างกับจะตก’

(38) บ่จ่ายคนนี้พ่อหยังกับผีบ้า

‘ผู้ชายคนนี้ดูเหมือนกับคนบ้า/คนไม่เต็มบาท’

(39) เกมส์นี้ท่าจะม่วน

‘เกมส์นี้ท่าจะสนุก’

9.2.6 แสดงว่ามีหลักฐานจากการได้ยินมา (hearsay evidentiality)

การแสดงหลักฐานจากการได้ยินสามารถใช้กริยา “ได้ยินว่า” “ได้ข่าวว่า” หรือ “หันว่า” เติมหน้าข้อความที่มีกริยาหลักอยู่

(40) ได้ยินว่าอาจารย์บ่เข้าสอนกะ

‘ได้ยินว่าอาจารย์ไม่เข้าสอนหรือ’

(41) ได้ข่าวว่านายกจะยุบสภา

‘ได้ข่าวว่านายกจะยุบสภา’

(42) เห็นว่าเขาจะเกิดลูกเดือนหน้า

‘เห็นว่าเขาจะคลอดลูกเดือนหน้า’

9.3 วาจก (voice)

วาจก เป็นการแสดงจุดเน้นของผู้พูดต่อเหตุการณ์ว่า ต้องการเน้นผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์กลุ่มใด ในภาษาไทยถิ่นภาคเหนือมีลักษณะการเน้นอยู่สองประเภท ได้แก่ เน้นผู้กระทำ และเน้นผู้ถูกกระทำ การเน้นผู้กระทำจะแสดงด้วยรูปประโยคพื้นฐานซึ่งประกอบด้วย ประธานเป็นผู้กระทำ กริยา และกรรมเป็นผู้ถูกกระทำ ส่วนการเน้นผู้ถูกกระทำนั้น จะแสดงด้วยรูปประโยคกรรมวาจก (passive construction) ซึ่งประกอบด้วย ประธานเป็นผู้ถูกกระทำ และกริยาที่มีกริยาช่วย “โดน” เติมหน้า ส่วนผู้กระทำเหตุการณ์อาจมีหรือละไว้ก็ได้ ดังแสดง

(43) ตะวาเป็น โดนแม่ตี

‘เมื่อวานฉันถูกแม่ตี’

(44) ขโมย โดนตำรวจจับ

‘ขโมยถูกตำรวจจับ’

จะสังเกตว่า ภาษาไทยถิ่นเหนือไม่ใช่คำว่า “ถูก” ในการแสดงกรรมวาจก และเลือกใช้คำว่า “โดน” แทนในกรณีของการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เป็นลบต่อประธานที่เป็นผู้ถูกกระทำ

ตอนที่ 3

การสร้างคำในภาษาไทยถิ่นเหนือ

การสร้างคำ คือ กระบวนการในการผลิตคำใหม่ขึ้นในภาษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ในตอนที่ 3 นี้ได้จำแนกการสร้างคำออกเป็น 3 ประเภท โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาประกอบด้วย ก) ประเภทของหน่วยคำ (free/bound morphemes) ข) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยคำที่เป็นองค์ประกอบ (endocentric/exocentric relation) ค) ชนิดของคำ (part of speech) ง) ลักษณะความคล้ายคลึงกัน ในทางรูปของหน่วยคำที่เป็นองค์ประกอบ จ) การเพิ่ม/ลดขององค์ประกอบของคำ กล่าวคือ

ก) ประเภทของหน่วยคำ

หน่วยคำสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ หน่วยคำอิสระ (free morphemes) และหน่วยคำไม่อิสระ (bound morphemes) หน่วยคำอิสระ คือ หน่วยคำที่สามารถปรากฏได้โดยลำพังโดยไม่ต้องพึ่งพาหน่วยคำอื่น ๆ เช่น บ้าน ดักโค (ตุ๊กแก) น้ำ อัก (รัก) กิด (คิด) เป็นต้น ในขณะที่หน่วยคำไม่อิสระ คือ หน่วยคำมีความหมายในตัวเอง แต่ไม่สามารถปรากฏได้โดยลำพัง มักต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำอิสระ เช่น {จาว-} ในคำว่า จาวนา (ชวานา) จาวบ้าน (ชวบ้าน) {นำ-} ในคำว่า นำรัก (นำรัก) นำสนับสนุน เป็นต้น การสร้างคำใหม่อาจเกิดจากการนำหน่วยคำชนิดต่าง ๆ มารวมกันทำให้เกิดคำใหม่ขึ้นในหลากหลายรูปแบบ เช่น หน่วยคำอิสระรวมกัน เช่น เช้าหนึ่ง (เช้า = ข้าว รวมกับ หนึ่ง = วิธีการทำอาหารโดยใช้ไฉความร้อนจากการต้มข้าว) ซึ่งหมายถึง “ข้าวเหนียว” หรือหน่วยคำอิสระประกอบเข้ากับหน่วยคำไม่อิสระ เช่น จาวบ้าน (จาว = ชว รวมกับ บ้าน = ที่อยู่อาศัย) หมายถึง “ชวบ้าน” เป็นต้น

ข) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยคำที่เป็นองค์ประกอบ

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยคำที่ประกอบขึ้นเป็นคำใหม่ก็ถูกนำมาพิจารณาเพื่อจำแนกประเภทของการสร้างคำด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างคำนั้นมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์แบบรวมศูนย์ และความสัมพันธ์แบบไร้ศูนย์

ความสัมพันธ์แบบรวมศูนย์ (endocentric relation) คือความสัมพันธ์รูปแบบที่มีคำหนึ่งเป็นคำหลัก และอีกคำที่เหลือเป็นส่วนขยายที่เพิ่มเติมความหมายให้คำหลัก เช่น ลูกแก้ว (ลูก + คำดับแรก) หมายถึง “ลูกคนโต” ลูกหล้า (ลูก + คำดับสุดท้าย) หมายถึง “ลูกคนสุดท้าย” ส่วนความสัมพันธ์แบบไร้ศูนย์ (exocentric relation) คือความสัมพันธ์รูปแบบที่คำที่ประกอบขึ้นเป็นคำ

ใหม่นั้นมีน้ำหนักหรือความสำคัญเท่าเทียมกัน เช่นการเป็นคำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เช่น เปลี่ยนแปลง ชัดเจน เป็นต้น

ค) ชนิดของคำ

ชนิดของคำ (part of speech) เป็นอีกเกณฑ์หนึ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์การสร้างคำ โดยจะพิจารณาชนิดของคำที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างคำ รวมถึงชนิดของคำใหม่ที่สามารถเปลี่ยนไปหลัก กระบวนการสร้างคำแล้ว เช่น หน่วยคำไม่วิเศษ ชี้ ซึ่งเป็นได้ทั้งคำนามและคำกริยา เมื่อถูกประกอบ เข้ากับ ชี้ (โกหก) ซึ่งเป็นคำกริยา จะได้คำใหม่คือ ชี้ชี้ (ชอบโกหก) ซึ่งเป็นคำกริยา เป็นต้น

ง) ลักษณะความคล้ายคลึงของรูปหน่วยคำที่เป็นองค์ประกอบ

ลักษณะความคล้ายคลึงของรูปหน่วยคำ ถูกนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์จัดประเภทย่อยของการประสมคำด้วย เนื่องจากภาษาไทยถิ่นเหนือมีรูปแบบการสร้างคำที่มักนำคำที่มีรูป คล้ายคลึงกันมารวมกันอยู่จำนวนไม่น้อย เช่น กุดคุด (สั้น) ปะเลอะปะเต๋อ (มีเป็นจำนวนมาก)

จ) การเพิ่ม/ลดขององค์ประกอบของคำ

การสร้างคำใหม่โดยส่วนใหญ่ มักเกิดขึ้นจากการนำคำที่มีอยู่แล้วในภาษามารวมกัน (อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการเพิ่มองค์ประกอบของคำ) หรือตัดบางส่วนของคำเดิมทิ้งด้วย เช่น อบต. มา จาก องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เกณฑ์นี้จึงถูกนำมาประกอบการพิจารณาการวิเคราะห์เรื่อง การสร้างคำด้วย

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างคำมี 3 ลักษณะใหญ่ได้แก่ การสร้างคำเดี่ยว การ ประสานคำ และการประสมคำ ดังแสดงในบทที่ 10 บทที่ 11 และ บทที่ 12 ตามลำดับ

บทที่ 10

การสร้างคำเดียว

คำเดียว คือ คำที่มีหน่วยคำเดียว ไม่สามารถแยกส่วนให้ย่อยลงได้อีก การสร้างคำเดียวเป็นการสร้างคำที่มีหน่วยคำเดียวขึ้นใหม่ จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษา รูปแบบการสร้างคำเดียวมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การตัดคำ การย่อคำ การเปลี่ยนชนิดของคำ และการทำให้เป็นคำไวยากรณ์ ดังแสดง

10.1 การสร้างคำเดียวโดยการตัดคำ (clipping)

การตัดคำ หมายถึง การสร้างคำใหม่ โดยตัดองค์ประกอบของคำเดิมบางส่วน เช่น พยางค์ หรือหน่วยคำ ทั้ง คำที่เกิดจากการสร้างคำในลักษณะนี้เรียกว่า “คำกร่อน” ในทางความหมาย คำที่เกิดขึ้นใหม่มักยังคงความหมายเดียวกับคำเดิม เช่น ยู (ไม้อู = ไม้อวด) ตืด (วันตืด = วันอาทิตย์)

10.2 การสร้างคำเดียวโดยการย่อคำ (abbreviation)

การย่อคำ หมายถึง การสร้างคำใหม่ โดยการนำอักษรพยัญชนะต้นของพยางค์ หรือหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่งในคำเดิมมาเรียงต่อกัน และอ่านออกเสียงเรียงไปตามตัวอักษรที่นำมาเรียงกันนั้น ในการเขียนมักมีเครื่องหมายหัพภาค (.) คั่นระหว่างตัวอักษร เช่น ค.ร.ม. (ย่อมาจาก “คณะรัฐมนตรี”) อ่านว่า “คอรอมอ” คำที่เกิดจากกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า “คำย่อ” เช่น พ.ศ. ตชด. ศ.ส. ม. อบต. สจ. สท.

10.3 การสร้างคำเดียวโดยการเปลี่ยนชนิดของคำ (conversion)

การเปลี่ยนชนิดของคำ (conversion) คือ การใช้คำชนิดหนึ่งในตำแหน่งหรือบริบทของคำอีกชนิดหนึ่ง ทำให้เกิดคำใหม่ขึ้น เช่น ใช้ “คำนาม” (noun) ในตำแหน่งการปรากฏของ “คำกริยา” (verb) รูปแบบของการสร้างคำประเภทนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “การแปลงคำ” ดังแสดง

(1) เป็นมัก <u>แก้ง</u> ผักปัง ^๑ ขนาด	“แก้ง” เป็นคำนาม
‘ฉันชอบแก้งผักปังมาก’	
(2) วันนี้เป็น <u>จะแก้ง</u> ผักปัง ^๒	“แก้ง” เป็นคำกริยา
‘วันนี้ฉันจะทำแก้งผักปัง’	

- (3) ผักกาดจอ “จอ” เป็นคำนาม
(ชื่ออาหารพื้นเมืองทางเหนือเป็นผักกาดต้มใส่ซี่โครงหมู ถั่วเน่า และมะขามเปียก มีรสเปรี้ยว)
- (4) จอผักกาด “จอ” เป็นคำกริยา
(ทำ “ผักกาดจอ”)
- (5) เอาป๋ามาแอ๊บ “แอ๊บ” เป็นคำกริยา
(เอาป๋ามาแอ๊บ) (การประกอบอาหารโดยนำเนื้อสัตว์มาคลุกเครื่องแกง ห่อใบตอง แล้วนำไปปิ้งจนสุก))
- (6) แอ๊บอ่องอ้อ “แอ๊บ” เป็นคำนาม
(แอ๊บสมองหมู)
- (7) เอาวีมาวีไละ “วี” เป็นคำนามและคำกริยา ตามลำดับ
(เอาพัดมาพัดลี)
- (8) กล้วยอุ๊ก “อุ๊ก” เป็นคำนาม
(กล้วยที่สุกด้วยการบ่ม)
- (9) อุ๊กกล้วย “อุ๊ก” เป็นคำกริยา
(บ่มกล้วย)

10.4 การสร้างคำเดียวโดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)

การสร้างคำเดียวโดยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการสร้างคำเดียวโดยการเปลี่ยนชนิดของคำ (10.3) แต่การเปลี่ยนชนิดของคำนั้นจะเปลี่ยนจากคำหลัก (คำกริยา คำนาม คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์) เป็นคำไวยากรณ์ (เช่น ลักษณะนาม คำบุพบท คำกริยาช่วย) ดังแสดงในตัวอย่าง

- ดี (คำนาม >>> คำลักษณะนาม >>> คำบุพบท)
- (10) ดีนี้งามขนาด ดี = คำนามสามัญ
(ที่นี่สวยงาม)
- (11) ไปแอ่วหลายดี ดี = คำลักษณะนาม
(ไปเที่ยวหลายที่)
- (12) ชอบอ่านหนังสือดีบ้าน ดี = คำบุพบท
(ชอบอ่านหนังสือที่บ้าน)

ได้ (คำกริยา >>> คำกริยาช่วย)

(13) ขายของก๋อได้สะตางพ่อง

ได้ = คำกริยา

‘ขายของก็ได้เงินบ้าง’

(14) ก๋อได้ไปฝึ่งงานต้อเมริก้าตอนปี๊ดเทอม

ได้ = คำกริยา (แสดงทัศนภาวะ)

‘ก็ไปฝึ่งงานที่อเมริกาตอนปี๊ดเทอม’

การสร้างคำเดียวด้วยกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์นี้ หากพิจารณา ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน จะพบว่าเป็นการสร้างคำที่ทำให้เกิดคำหลายหน้าที่ขึ้น กล่าวคือ คำเดียวกันใช้ได้หลายบริบท และแต่ละบริบทจะมีหน้าที่ต่างกัน เป็นคำคนละชนิดกัน หากพิจารณาด้านเวลาจะพบว่า คำใหม่ที่เกิดขึ้นจะมีหน้าที่ในทางไวยากรณ์มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็สูญเสียความหมายหลัก (คำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ และคำวิเศษณ์) ของคำเดิมไป เช่น “ดี” จากเดิมหมายถึง “สถานที่” แต่ต่อมาถูกใช้บอกลักษณะจำนวนของ “สถานที่” ได้ด้วย

บทที่ 11

การประธานคำ

การประธานคำ หมายถึง กระบวนการสร้างคำใหม่ โดยเติมหน่วยคำไม่อิสระ (bound morphemes) หน้า กลาง หรือท้าย หน่วยคำอิสระ (free morphemes) เพื่อเพิ่มความหมายให้กับหน่วยคำอิสระที่เป็นฐาน การสร้างคำในลักษณะนี้ทำให้เกิดคำใหม่เรียกว่า “คำประธาน” อนึ่ง การสร้างคำประธานมีลักษณะเป็นการผลิตซ้ำ (productive) คือการสร้างคำใหม่โดยเติมหน่วยคำไม่อิสระให้กับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้โดยไม่จำกัด เช่น การเติมหน่วยคำอิสระ “การ” หน้ากริยา ในคำ “การพัฒนา” “การมอง” “การตัดสินใจ” “การสอบ” “การประท้วง” ฯลฯ

4.1 การเติมปัจจัยเติมหน้าเพื่อเพิ่มความหมาย

หน่วยคำไม่อิสระที่เป็นปัจจัยเติมหน้ามักใช้ประกอบคำนามและคำกริยา เพื่อให้ความหมายบางอย่างเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำนามหรือคำกริยาที่ประกอบเข้าด้วยกันนั้น โดยผู้ใช้อาจมีการผลิตซ้ำด้วยกระบวนการดังกล่าว โดยการใช้ปัจจัยเติมหน้าแต่ละชนิดกับคำนามและกริยาอื่น ๆ เพื่อสร้างคำใหม่ ๆ ได้ เช่น

{จาว-} + นาม = คนที่มีเชื้อชาติ หรือภูมิลำเนาในที่นั้น ๆ หรือคนที่ประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น

จาวบ้าน	‘ชาวบ้าน’
จาวนา	‘ชาวนา’
จาวสวน	‘ชาวสวน’
จาวเชียงฮาย	‘ชาวเชียงฮาย’
จาวน่าน	‘ชาวน่าน’
จาวเขา	‘ชาวเขา’

{นัก-} + นาม = คนที่มีทักษะด้านใดด้านหนึ่ง หรือคนที่ประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น

นักก้านเมือง	‘นักการเมือง’
นักวิจก้าน	‘นักวิชาการ’

{จี้-} + กริยา = ลักษณะที่เป็นนิสัยหรือทำเป็นประจำ มักมีความหมายในแง่ลบ เช่น

จี้จู้	‘ชอบโกหก’
จี้ให้	‘ชอบร้องไห้’
จี้ค้ำ	‘จี้เกียจ’
จี้จี้	‘จี้ก’
จี้ลัก	‘ชอบขโมย’

{นำ-} + กริยา = เป็นการเชิญชวนให้ทำกริยานั้น ๆ เช่น

นำจ้ง	‘นำซ้ง’
นำฮัก	‘นำรัก’
นำแอ่ว	‘นำเที่ยว’
นำกิน	‘นำกิน’

4.2 การเติมปัจจัยเติมหน้าเพื่อเพิ่มความหมายและเปลี่ยนชนิดของคำ

นอกจากจะเป็นการสร้างคำใหม่โดยเพิ่มความหมายบางอย่างให้กับหน่วยคำอิสระที่ประกอบเข้าด้วยกันแล้ว หน่วยคำไม่อิสระที่เป็นปัจจัยตามหน้าบางตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนชนิดของคำอีกด้วย ดังแสดงในตัวอย่าง

{นัก-} + กริยา = เปลี่ยนคำกริยาเป็นคำนาม หมายถึง คนที่มีความสามารถในเรื่องนั้น ๆ หรือคนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น

นักฮ้อง	‘นักร้อง’
นักเขียน	‘นักเขียน’
นักเจียน	
นักวิ่ง	
นักว่ายน้ำ	
นักเทศน์	

{ตี-} + กริยา/กริยาวลี = เปลี่ยนคำกริยาเป็นคำนาม หมายถึง พื้นที่ หรือสิ่งที่ใช้ประโยชน์เพื่อทำกริยาอากรนั้น ๆ เช่น

ดีเยี่ยมหรี	‘ที่เยี่ยมหรี’
ดีญะก้าน	‘ที่ทำงาน’
ดีเก็บของ	‘ที่เก็บของ’
ดีปอกเปลือกผลไม้	‘ที่ปอกเปลือกผลไม้’
ดีแผ้วหญ้า	‘ที่ตัดหญ้า’
ดีตักไอติม	‘ที่ตักไอศกรีม’

{ก้าน-} + กริยา = เปลี่ยนคำกริยาเป็นคำนาม ให้ความหมายว่าเป็นอาการ
นาม (นามที่แสดงอาการ) หน่วยคำไม่อิสระ {ก้าน-} มักใช้
กับคำกริยาแสดงอาการ (activity verbs) เช่น

ก้านพัฒนา	‘การพัฒนา’
ก้านเรียน	‘การเรียน’
ก้านเขียนรายงาน	‘การเขียนรายงาน’
ก้านลัก	‘การขโมย’
ก้านให้	‘การร้องไห้’
ก้านจู้	‘การโกหก’

{ความ-} + กริยา = เปลี่ยนคำกริยาเป็นคำนาม ให้ความหมายว่าเป็นสภาวะ
หน่วยคำไม่อิสระ {ความ-} มักใช้กับคำกริยาแสดงสภาพ
เช่น

ความดี	
ความตาย	
ความเป็นอยู่	
ความม่วน	‘ความสนุก’
ความง่าว	‘ความโง่’
ความงาม	‘ความสวย’

บทที่ 12

การประสมคำ

การประสมคำ หมายถึง กระบวนการสร้างคำใหม่ โดยนำหน่วยคำอิสระ (free morphemes) ซึ่งสามารถปรากฏโดยลำพัง มากกว่า 1 คำขึ้นไปมารวมกัน เกิดเป็นคำที่มีความหมายใหม่ขึ้น คำที่เกิดขึ้นใหม่นี้เรียกว่า “คำประสม” จากการวิเคราะห์พบว่า การประสมคำในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การประสมคำทั่วไป การประสมคำประเภทการซ้ำคำ

12.1 การประสมคำทั่วไป (compounding)

หากพิจารณาในเชิงโครงสร้าง คำประสมอาจเกิดจากการรวมกันของหน่วยคำอิสระที่มีชนิดของคำที่เหมือน (เช่น คำนาม + คำนาม) หรือต่างกันก็ได้ (เช่น คำนาม + คำกริยา) สำหรับด้านความสัมพันธ์อาจเป็นแบบรวมศูนย์ (endocentric) คือมีหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่งในคำประสมเป็นหน่วยหลัก เช่น “รถเครื่อง” (มอเตอร์ไซค์) มีหน่วยหลักคือ “รถ” และ “พุทธศาสนา” มีหน่วยหลักคือ “ศาสนา” หรือไร้ศูนย์ (exocentric) คือไม่มีหน่วยใดเป็นหน่วยหลัก เช่น “ภูเขา” เนื่องจาก “ภู” และ “เขา” มีความหมายเหมือนกัน ก็ได้ การประสมคำเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดคำใหม่ในภาษามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการสร้างคำประเภทอื่น รูปแบบของการประสมสามารถจำแนกได้ดังนี้

12.1.1 การประสมตามโครงสร้างแบบรวมศูนย์ (endocentric compounding)

การประสมตามโครงสร้างแบบรวมศูนย์ หมายถึง การประสมคำโดยคำใหม่ที่ได้นั้น มีความหมายของคำเดิมคำใดหนึ่งเป็นหลัก การประสมตามโครงสร้างแบบรวมศูนย์นี้สามารถจำแนกได้ออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่ การรวมศูนย์ที่หน่วยคำแรก (head-initial endocentric compounding) และการรวมศูนย์ที่หน่วยคำสุดท้าย (head-final endocentric compounding)

12.1.1.1 การรวมศูนย์ที่หน่วยคำแรก (head-initial endocentric compounding)

หมายถึง การประสมคำโดยความหมายของคำประสมนั้นมีส่วนหลักอยู่ที่คำหน้า ดังแสดง

นามสามัญ + นามสามัญ

ข้างไม้ ‘ข้าง + ไม้ = ข้างไม้’

ข้างปูน ‘ข้าง + ปูน = ข้างปูน’

เข้าวาย ‘เข้า + เวลาเข้า = เข้าเข้า’

เข้าตอน	‘ข้าว + เวลากลางวัน = ข้าวกลางวัน’
เข้าแลง	‘ข้าว + เวลาเย็น = ข้าวเย็น’
เข้าหนมเส้น	‘ขนม + ลักษณะเป็นเส้น = ขนมจีน’
จิ้นส้ม	‘เนื้อ + เปรี๊ยะ = แหนม’
จิ้นหมู	‘เนื้อ + หมู = เนื้อหมู’
จิ้นจัว	‘เนื้อ + วัว = เนื้อวัว’
จิ้นควาย	‘เนื้อ + ควาย = เนื้อควาย’
ลูกไป๋	‘ลูก + สะไ้ = ลูกสะไ้’
รถเครื่อง	‘รถ + เครื่องยนต์ = มอเตอร์ไซค์’
หนังว้อง	‘หนัง + วง = หนังยาง’
ปลาบ่วง	‘ปลา + วง, ห่วง = ปลาแคดเดียว’
ถุงแซ่ว	‘ถุง + เสียงพลาสติกเสียดสีกัน = ถุงหิ้วพลาสติก’

นามสามัญ + นามชื่อเฉพาะ

ปลาหลิม	‘ปลา + ช่อน = ปลาช่อน’
ผักหละ	‘ผัก + ชะอม = ชะอม’
น้ำเงี้ยว	‘น้ำ + ดอกจิว = อาหารพื้นเมืองทางเหนือทำจากน้ำพริกแกงแดง ใส่เนื้อหมู เลือดหมู ดอกจิวต้ม รับประทานกับขนมจีนหรือเส้น ใหญ่’

นาม + กริยา

ขอบก	‘ตะขอ + ขุด, เจาะ = ขอบ’
เข้าหุง	‘ข้าว + หุง = ข้าวสวย’
เข้านึ่ง	‘ข้าว + นึ่ง = ข้าวเหนียว’
แม่ฮ้าง	‘ผู้หญิง + ร้าง = แม่หม้าย’
ตี้แอ่ว	‘สถานที่ + เทียว = สถานที่เที่ยว’
ใส่ฮั่ว	‘ใส่หมู + ใส่ใส่ = ใส่กรอกแบบทางเหนือ’
กาดนัด	‘ตลาด + นัดหมาย = ตลาดนัด’
กาดหมั่ว	‘ตลาด + รวมกัน = ตลาดสด ตลาดเช้า’
หนังปอง	‘หนัง + พอง = หนังควายทอดกรอบลักษณะเหมือนแคบหมู’

นาม + คุณศัพท์

รถแดง	‘รถ + สีแดง = รถขนส่งสองแถวสีแดงของจังหวัดเชียงใหม่’
รถเขียว	‘รถ + สีเขียว = รถขนส่งสองแถวสีเขียวของจังหวัดเชียงราย’
ป้อหลวง	‘ผู้ชาย + ใหญ่ = ผู้ใหญ่บ้าน’
ลูกแก้ว	‘ลูก + ลำดับแรก = ลูกคนโต’
ลูกหล้า	‘ลูก + ลำดับสุดท้าย = ลูกคนสุดท้าย’
ดำส้ม	‘ดำ + เปรี้ยว = ส้มดำ’

นาม + นพพท

หอใน	‘หอพัก + ภายใน = หอพักภายในมหาวิทยาลัย’
หอนอก	‘หอพัก + ภายนอก = หอพักของเอกชนนอกมหาวิทยาลัย’
บ้านเหนือ	‘หมู่บ้าน + เหนือ = หมู่บ้านด้านเหนือ’
บ้านใต้	‘หมู่บ้าน + ใต้ = หมู่บ้านด้านใต้’

กริยา + นาม

เมาหัว	‘มีน + หัว = ปวดหัว’
ดำเมือง	‘ดำ + แบบล้านนา = ส้มดำแบบทางเหนือ’
ดำเตา	‘ดำ + ชื่อสาหร่าย = ชื่ออาหารทำจากสาหร่ายน้ำจืด’
ดำบะโก้ยเต้ด	‘ดำ + มะละกอ = ส้มดำ’
ดำบะเขือ	‘ดำ + มะเขือ = ตำมะเขือ’

อื่นๆ

นามสามัญ + นามชื่อเฉพาะ + คุณศัพท์

รถเมล์เขียว	‘รถเมล์ + สีเขียว = รถโดยสารประจำทางสีเขียว’
ข้าวซอยน้อย	‘ข้าว + หั่น + เล็ก = อาหารพื้นเมือง ทำจากเส้นก๋วยเตี๋ยวใส่เครื่องทำจากถั่วบดปรุงรส’

นามสามัญ + นามสามัญ + กริยา

ถนนคนเดิน	‘ถนน + คน + เดิน = ตลาดขายของบนถนนที่ปิดไม่ให้รถวิ่งผ่าน’
-----------	---

นามสามัญ+กริยา+นามสามัญ

ข้าวกันจิ้น	‘ข้าว + ปิบ ขยำ + เนื้อ = อาหารพื้นเมืองทางเหนือลักษณะเป็นข้าว คลุกเลือดหมูห่อใบตองแล้วนำไปนึ่ง’
ข้าวหนุงกา	‘ข้าว + คลุก + งา = อาหารพื้นเมืองทางเหนือมีลักษณะเป็นข้าว เหนียวคลุกเคล้ากับงาดำ ใส่น้ำตาล’

12.1.1.2 การรวมศูนย์ที่หน่วยคำสุดท้าย (head-final endocentric compounding)

หมายถึง การประสมคำโดยมีความหมายหลักอยู่ที่คำท้าย ดังแสดง

นามสามัญ + นามสามัญ

น้ำบ่อ	‘น้ำ + บ่อ = บ่อน้ำ’
น้ำบวย	‘น้ำ + กระบวย = กระบวยตักน้ำ’
ป้ออ้อย	‘ผู้ชาย + คนแก่อายุรุ่นปู่ ตา = ปู่ ตา’
แม่อ้อย	‘ผู้หญิง + คนแก่อายุรุ่นย่า ยาย = ย่า ยาย’

12.1.2 การประสมตามโครงสร้างแบบไร้ศูนย์ (exocentric compounding)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำประสมประเภทนี้จะพบว่า ความหมายของคำประสมที่เป็นแบบโครงสร้างไร้ศูนย์นั้นจะกระจายอยู่ในความหมายคำที่เป็นองค์ประกอบอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่า คำที่เป็นองค์ประกอบของคำประสมคำใดเป็นคำหลักคำใดเป็นส่วนขยาย เป็นที่สังเกตว่า คำประสมประเภทนี้จะประกอบด้วยคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือสัมพันธ์กัน จึงทำให้ความหมายของคำในภาพรวมกระจายอยู่ในคำที่ประกอบกันเท่า ๆ กัน อาจเรียกคำใหม่ที่เกิดจากการประสมประเภทนี้ว่า “คำซ้อน” ดังแสดงในตัวอย่าง

ป้อจาย	‘ผู้ชาย + ผู้ชาย = ผู้ชาย’
แม่ยิง	‘ผู้หญิง + ผู้หญิง = ผู้หญิง’
เดี่ยวสะดอ	‘ทางเก่ง + ทางเก่งเป่ายานแบบจิ้น = ทางเก่งเป่ายานแบบจิ้นหรือ ทางเก่งชาวเล’
จี่เป้อะ	‘สิ่งปฏิภูล + โคลนตม = โคลนตม, รอยเลอะเทอะ’
ตุ้เจ้า	‘พระ + เทวดา = พระสงฆ์’
เซาะหา	‘หา + หา = หา’

นอกจากลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว เป็นที่สังเกตว่า คำเดียวในภาษาไทยถิ่นเหนือจำนวนหนึ่งถูกนำไปเป็นองค์ประกอบของคำประสมประเภทคำซ้อนในภาษาไทยมาตรฐานด้วย เช่น

<u>ชื่อตรง</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ ชื่อ แปลว่า “ตรง”)
<u>เสื้อสาค</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ สาค แปลว่า “เสื้อ”)
<u>บ้านเรือน</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ เรือน แปลว่า “บ้าน”)
<u>ลักขโมย</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ ลัก แปลว่า “ขโมย”)
<u>พัควี</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ วิ แปลว่า “พัค”)
<u>ร้องไห้</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ ไห้ แปลว่า “ร้องไห้”)
<u>ร้องเรียก</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ ฮ้อง แปลว่า “เรียก”)
<u>สั้นกุด</u>	(ภาษาไทยถิ่นเหนือ กู้ด แปลว่า “สั้น”)

(หมายเหตุ ส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นคำเดียวที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีความหมายเหมือนกับคำที่เป็นองค์ประกอบของคำซ้อนในภาษาไทยมาตรฐาน)

นอกจากนี้ยังพบว่าการประสมแบบสัพยอก ที่แสดงความคล่องจองทางเสียงอีกด้วย เช่น

อาหารกำนกิน	‘อาหารการกิน’
ปิ่นหัวปิ่นหาง	‘กลับหัวกลับหาง’
มะค้ำมะคั่น	‘กลางค้ำกลางคั่น’
เก็กหูเก็กตา	‘ซัดหูซัดตา’
หน้าไ้หน้าปอง	‘หน้าบวม + หน้าพอง = หน้าบวมเพราะอาการแพ้’

12.2 การประสมคำประเภทการซ้ำคำ (reduplication)

การซ้ำคำ หมายถึง กระบวนการสร้างคำใหม่ โดยการซ้ำรูปเขียนหรือเสียง การสร้างคำในลักษณะนี้ทำให้เกิดคำใหม่เรียกว่า “คำซ้ำ” อนึ่ง การซ้ำคำอาจทำให้ความหมายของคำที่ซ้ำเปลี่ยนไปจากเดิม หรืออาจเป็นเพียงการซ้ำเพื่อเสียงเพียงอย่างเดียวก็ได้ หากพิจารณารูปภาษาที่มีการซ้ำสามารถจำแนกวิธีการซ้ำคำออกเป็น 2 กรณีได้แก่ การซ้ำสมบูรณ์ (complete reduplication) และการซ้ำบางส่วน (partial reduplication)

12.2.1 การซ้ำสมบูรณ์ (complete reduplication)

การซ้ำสมบูรณ์ คือ การซ้ำคำทั้งคำเพื่อสร้างคำใหม่ที่มีองค์ประกอบทางความหมายย่อยแตกต่างไปจากเดิม เช่น เพิ่มหรือลดคุณภาพ หรือทำให้เป็นพหูพจน์

เพิ่มคุณภาพ	เช่น	เมื่ <u>น</u> เมื่ <u>น</u>	‘นาน ๆ’
		ไว <u>ย</u> ไว <u>ย</u>	‘เร็ว ๆ’
		นั <u>ก</u> นั <u>ก</u>	‘เยอะแยะ’
		ตู่ <u>ก</u> ตู่ <u>ก</u>	‘ทุกซ์มาก’
		จึ <u>น</u> จึ <u>น</u>	‘จนมาก’
		เก <u>้า</u> เก <u>้า</u>	‘เก่ามาก’
		เผ <u>้า</u> เผ <u>้า</u>	‘แก่มาก’

เป็นที่สังเกตว่า การซ้ำประเภทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงวรรณยุกต์ของคำแรกเป็นเสียงวรรณยุกต์ตรี

ลดคุณภาพ	เช่น	คำ <u>ดำ</u>	ขาว <u>ขาว</u>
		‘ไม่ค่อยดำ’	‘ไม่ค่อยขาว’

ทำให้เป็นพหูพจน์ เช่น ดึนดึน ‘ขึ้น ๆ’ เช่น ลีกเป็นดึนดึน ‘ลิกเป็นขึ้น ๆ’

12.2.2 การซ้ำบางส่วน (partial reduplication)

การซ้ำบางส่วน เป็นการซ้ำเสียงองค์ประกอบบางส่วนภายในคำ เช่น ซ้ำเฉพาะเสียงพยัญชนะต้น ซ้ำเฉพาะเสียงสระ คำที่เกิดจากการซ้ำบางส่วนส่วนมากมักใช้เป็นคำวิเศษณ์ขยายกริยาในภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น

หนา <u>ตึบ</u> เป <u>ีย</u>	‘หนามาก’ (มักใช้กับเอกสาร)
ผอม <u>เก็ง</u> เด <u>ิง</u>	‘ผอมสูง’
อ้อ <u>ด</u> ต้อ <u>ด</u>	‘อ้วนเตี้ย’
เขี้ยว <u>คี่</u> ลี, คำ <u>คี่</u> ลี	‘สืเขี้ยวเข็มออกคำ ๆ/คำเข็ม’
เหลื่อ <u>ง</u> ออง <u>ตอง</u>	‘เหลื่ออ้อย’
เหงา <u>กั</u> กั <u>ง</u>	‘เหงา ซึมเศร้า’

นอกจากนี้ คำซ้ำบางส่วนมีลักษณะเป็นชุดที่มีความสัมพันธ์กันของเสียงสระ ซึ่งเสียงสระที่แปรไปจะมีความสัมพันธ์กับความหมายด้วย เช่น กี้วี้ ก้อว้อ เก้อเว้อ และ โก้ววี้ เป็นชุดคำซ้ำที่หมายถึงขนาดของ “รู” ที่มีขนาดแตกต่างกันจากเล็กไปหาใหญ่ ลักษณะชุดคำประเภทนี้พบมากในภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น

กุดคู้ด – กัดคี้ด – ก้อดค้อด	‘ลักษณะสั้น’
ก้องค้อง – แก้งแด้ง – ก้างค้าง	‘ลักษณะพอม’
อ้องล่อง – โอ้งโล้ง	‘ลักษณะเป็นร่อง หรือช่องลึกลงไป’
โค้งโย้ง – ค้างย้าง	‘ลักษณะสูง’
ปี้กลิก – ป้อกล้อก	
‘ลักษณะเตี้ย (“ป้อกล้อก” เตี้ยและอ้วนกว่า “ปี้กลิก”)’	

นอกจากคำซ้ำสองพยางค์แล้วยังพบคำซ้ำแบบสี่พยางค์ซึ่งมีสองลักษณะ ลักษณะแรกเกิดจากการรวมคำซ้ำบางส่วนสองคำเข้าด้วยกันให้ความรู้สึกเน้นความหมายมากขึ้น

(สูง) โค้งโย้งค้างย้าง	‘ลักษณะสูง’
(พอม) แก้งแด้งก้างค้าง	‘ลักษณะพอม’
(คำ) คิลิเคาะเลาะ	‘สกลปรก’
(เตี้ย) ปี้กลิกป้อกล้อก	‘เตี้ย ๆ’

ลักษณะที่สองจะเป็นการซ้ำแบบสมบูรณ์ที่พยางค์ที่ 1 กับพยางค์ที่ 3 และเป็นการซ้ำแบบไม่สมบูรณ์ โดยอาจซ้ำเฉพาะเสียงพยัญชนะ หรือเสียงสระ หรือเสียงวรรณยุกต์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือรวมกันมากกว่า 1 อย่างก็ได้ เช่น

บ่อดอกบ่อดาย	‘ธรรมดา ๆ’
ปะเลอะปะเต้อ	‘เยอะเยอะ’
ชะปะชะเป็ด	‘มากมายหลายอย่าง’
จะเหลิมจะเก้ม	‘รสชาติแปลก ๆ บอกไม่ถูก’

ตอนที่ 4

หน่วยสร้างที่สำคัญ

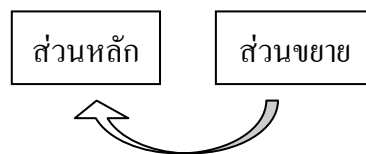
หน่วยสร้าง (constructions) คือ หน่วยประเภทหนึ่งในภาษา ที่เกิดขึ้นจากการรวมคำชนิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้น โดยคำต่าง ๆ ที่รวมเข้าด้วยกันในหน่วยสร้างหนึ่ง ๆ จะมีหน้าที่ (function) ของตนเองที่สัมพันธ์กับคำอื่น ๆ ในหน่วยสร้าง เช่น หน่วยสร้างนามวลี (noun phrase constructions) ประกอบด้วยส่วนทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก (head) กับส่วนขยาย (modifier) หน่วยสร้างที่เป็นประโยคประเภทต่าง ๆ เช่น คุณานุประโยค ประโยคกริยาเรียง ฯลฯ จะประกอบด้วย ส่วนประกอบที่ทำหน้าที่เป็นภาคประธาน (subject) กับภาคแสดง (predicate)

ในตอนี่ 4 นี้ จะกล่าวถึงหน่วยสร้างที่สำคัญ ๆ ในภาษาไทยถิ่นเหนือจำนวนทั้งสิ้น 13 หน่วยสร้าง โดยได้จำแนกไว้เป็นกลุ่มจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ บทที่ 13 หน่วยสร้างนามวลี บทที่ 14 หน่วยสร้างคุณานุประโยคและหน่วยสร้างอนุประโยคเดิมเต็ม บทที่ 15 หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียง บทที่ 16 หน่วยสร้างประโยคที่มีลักษณะเด่นที่ประธาน (ประกอบด้วยหน่วยสร้างประโยค 3 ประเภท คือ หน่วยสร้างประโยคนั้นเรื่อง หน่วยสร้างประโยคประธานสองตัว และหน่วยสร้างประโยคไม่ระบุแหล่งอ้างอิง) และบทที่ 17 หน่วยสร้างที่มีองค์ประกอบไม่ครบ (ประกอบด้วยหน่วยสร้างประโยค 5 ประเภท ได้แก่ หน่วยสร้างไร้ประธาน หน่วยสร้างไร้กริยา หน่วยสร้างไร้กรรม หน่วยสร้างไร้บุพบท และหน่วยสร้างประโยค “มี”)

บทที่ 13

หน่วยสร้างนามวลี

หน่วยสร้างนามวลี คือ หน่วยสร้างที่ประกอบคำมากกว่าหนึ่งคำขึ้นไปมารวมกัน และทำหน้าที่เหมือนคำนาม กล่าวคือ สามารถทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมของประโยค หรืออาจทำหน้าที่เป็นกรรมของบุพบทด้วยก็ได้ องค์ประกอบของนามวลีอาจประกอบด้วยคำชนิดใดก็ได้ แต่คำแรกในหน่วยสร้างจะทำหน้าที่เป็นส่วนหลัก ส่วนคำอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย ดังแสดง

(1) <u>ละอ่อนแม่ยิง</u>	‘เด็กผู้หญิง’
(2) <u>หนังสือสองเส้น</u>	‘หนังสือสองเส้น’
(3) <u>เพื่อนหนูนี้</u>	‘เพื่อนพวกนี้’

*หมายเหตุ คำที่ขีดเส้นใต้ส่วนหลักในหน่วยสร้างนามวลี

เป็นที่สังเกตว่า ส่วนหลักของนามวลีจะเป็นคำนาม ซึ่งโดยปกติอาจเป็นคำนามสามัญหรือคำนามชื่อเฉพาะ สำหรับส่วนขยายในนามวลีนั้นอาจเป็นคำ วลี หรืออนุประโยคได้ ดังแสดง

ส่วนขยายเป็นคำคุณศัพท์บอกกำหนด

- (4) ห้องนี้ร้อนแต่ร้อนว่า ไผกะได้เปิดแอร์หื้อกำ
‘ห้องนี้อากาศร้อนจัง ใครก็ได้ช่วยเปิดแอร์ให้หน่อย’

ส่วนขยายเป็นคำลักษณนาม + คำคุณศัพท์บอกกำหนด

- (5) จึกก็มั่วฮั่นชอบเข้ามาในบ้านเมื่อเลง
‘จิงจกตัวนั้นชอบเข้ามาในบ้านตอนเย็น’

ส่วนขยายเป็นคำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม

- (6) มีตุ๊กโตสามตัวอยู่บนเพดานครัว
‘มีตุ๊กแกสามตัวอยู่บนเพดานห้องครัว’

ส่วนขยายเป็นคำนามบอกจำนวน + คำลักษณนาม + คำคุณศัพท์บอกกำหนด

(7) ไผเป็นเจ้าของรถเคื่องสามคันอัน

‘ใครเป็นเจ้าของรถมอเตอร์ไซค์สามคันนั้น’

ส่วนขยายเป็นคำคุณศัพท์

(8) แลงนี้จะกินอะหยัง เป็นไใช้อยากกินเข้าดำดำ

‘เย็นนี้กินอะไรดี ฉันอยากกินอาหารอร่อย ๆ’

ส่วนขยายเป็นบุพบทวลี

(9) น้อง จ้วยผ่อลูกก้าในร้านกำ

‘น้อง ช่วยดูแลลูกค้าในร้านหน่อย’

ส่วนขยายเป็นบุพบทวลี + คำคุณศัพท์บอกกำหนด

(10) หนังสือในห้องสมุดนี้ฮ้อยมแค่สามวันเต้าอัน

‘หนังสือในห้องสมุดนี้ให้ยืมแค่สามวันเท่านั้น’

ส่วนขยายเป็นคุณานุประโยค

(11) แม่เอาบะป๊าตี่ลึงเก็บมาตะวาไปญะกิน

‘แม่เอามะพร้าวที่ลึงเก็บมาเมื่อวานนี้ไปทำกับข้าว’

นอกจากนี้ นามวลียังเกิดจากกระบวนการทำให้เป็นนามวลี (nominalization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่แปลงหน่วยสร้างอื่น ๆ ให้เป็นนามวลี โดยทั่วไปมักพบกรณีการทำหน่วยสร้างกริยาลิให้เป็นหน่วยสร้างนามวลี โดยการเติมคำ “ก้าน” หรือ “ความ” หน้ากริยาหรือกริยาลิที่ต้องการทำให้เป็นนามวลี ดังแสดง

“ก้าน” หรือ “ความ”

กริยา/กริยาลิ

(12) ก้านขี้จู้

‘การโกหก’

(13) ความเข้าใจ

‘ความเข้าใจ’

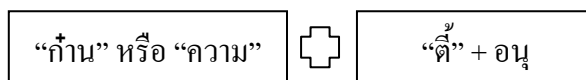
(14) ก้านลั่นขึ้นคอย

‘การวิ่งขึ้นเขา’

(15) ก้านญะก้านคนเดียว

‘การทำงานคนเดียว’

นอกจากกริยาวลีแล้ว อนุประโยคที่เป็นประโยคสมบุรณ์ก็ยังสามารถแปลงให้เป็นนามวลีได้ด้วยวิธีที่คล้ายคลึงกันคือ เติม “ก้าน” หรือ “ความ” และเพิ่มคำสันธาน “ดี” ที่หน้าอนุประโยคนั้น ๆ ดังแสดง

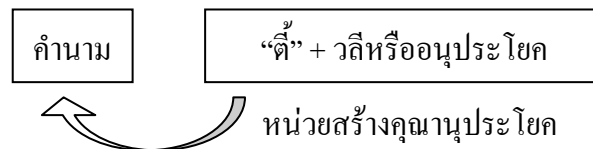
(16) ตัวบ่อ ^๕ ญะก้าน	‘เธอไม่ทำงาน’
(17) ก้านดี ^๕ ตัวบ่อ ^๕ ญะก้าน	‘(การ)ที่เธอไม่ทำงาน’
(18) เขาเป็นคนกตัญญู	
(19) ความดี ^๕ เขาเป็นคนกตัญญู	‘(ความ)ที่เขาเป็นคนกตัญญู’

บทที่ 14

หน่วยสร้างคุณูประโยค หน่วยสร้างอนุประโยคเต็มเต็ม

14.1 หน่วยสร้างคุณูประโยค

หน่วยสร้างคุณูประโยค คือหน่วยสร้างที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายคำนามที่นำหน้า เพื่อแสดงคุณลักษณะหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำนามนั้น หน่วยสร้างคุณูประโยคทำหน้าที่คล้ายคำคุณศัพท์ที่ขยายคำนาม ในภาษาไทยถิ่นเหนือ หน่วยสร้างประเภทนี้จะปรากฏหลังคำนามที่ขยาย และมักขึ้นต้นด้วยคำสันธาน “ดี” ดังแสดง

(1) แม่อิงดีไผ่ผมยาวเป็นเพื่อนเป็น

‘ผู้หญิงที่ไผ่ผมยาวเป็นเพื่อนฉัน’

(2) บ้านเป็นอยู่บนคอยดีอยู่ไก่อ่ไก่อ่

‘บ้านของฉันอยู่ตรงภูเขาที่อยู่ไกล ๆ ตรงนั้น’

(3) คนดีอ้ายฮักมาเป็นตำรวจ

‘คนที่พี่แอบชอบเป็นตำรวจ’

(4) เลขจ้อบลักผ่อจัดหมายดีเจ้านายเขียน

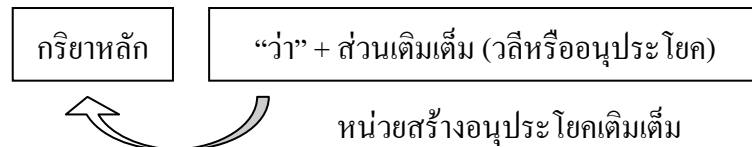
‘เลขชอบแอบอ่านจดหมายที่เจ้านายเขียน’

นอกจากนี้ยังพบว่าในข้อมูลภาษาพูดนั้น ในบางกรณีคุณูประโยคที่ขยายคำนามอาจไม่มีคำเชื่อม “ดี” นำหน้าก็ได้ เช่น

(5) แม่อิงผมยาวเป็นเพื่อนเป็น ‘ผู้หญิงผมยาวเป็นเพื่อนฉัน’

14.2 หน่วยสร้างอนุประโยคเติมเต็ม

หน่วยสร้างอนุประโยคเติมเต็ม คือ หน่วยสร้างทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มของกริยาหลักในประโยค ลักษณะของหน่วยสร้างประเภทนี้จะมีคำบุพบทแสดงส่วนเติมเต็ม (complementizer) นำหน้าส่วนเติมเต็มซึ่งอาจจะเป็นวลีหรืออนุประโยคก็ได้ ดังแสดง

เป็นที่สังเกตว่า คำกริยาที่จะประกอบกับหน่วยสร้างอนุประโยคเติมเต็มได้ มักเป็นกริยาที่สัมพันธ์กับการพูด เช่น “อู้” (พูด) “ฮ้อง” (เรียก) “บอก” “สัญญา” “จู้” (โกหก) ความรู้สึกนึกคิด เช่น “กิด” (คิด) “หัน” (เห็น) “กะ” (ตั้งใจ) “ตั้งใจ” และการรับรู้ “ไคยีน”

(6) เขา <u>อู้</u> ว่าตัวเป็นคนบ่อดี	‘เขาพูดว่าเธอเป็นคนไม่ดี’
(7) “กระท้อน” คำเมือง <u>ฮ้อง</u> ว่าบะตั้น	‘“กระท้อน” คำเมืองเรียกว่า “บะตั้น” ’
(8) อ้าย <u>สัญญา</u> ว่าจะปีกมาไวย ๆ	‘พี่สัญญาว่าจะกลับมาไว ๆ’
(9) เขา <u>จู้</u> ว่าเขาบ่ได้แต่งงานเตื่อ	‘เขาโกหกว่าเขาบ่ได้แต่งงาน’
(10) เขาก <u>ิด</u> ว่าตัวบ่อยู่แล้ว	‘เขาคิดว่าเธอไม่อยู่แล้ว’
(11) เขา <u>หัน</u> ว่าเรื่องนี้บ่ถูกต้อง	‘ฉันเห็นว่าเรื่องนี้ไม่ถูกต้อง’
(12) เดือนหน้า <u>ตั้งใจ</u> ว่าจะไปซื้อรถใหม่	‘เดือนหน้าตั้งใจว่าจะไปซื้อรถใหม่’
(13) ตะว <u>ไคยีน</u> ว่าน้ำท่วมบ้านตัว	‘เมื่อวานไคยีนว่าน้ำท่วมบ้านเธอ’

นอกจาก “ว่า” แล้ว ยังมีบุพบท “ที่” ที่แสดงส่วนเติมเต็มในประโยคได้ด้วย ดังแสดงในตัวอย่าง

(14) เป็น <u>ฮู้</u> ละดีตัวจู้	‘ฉันเข้าใจที่เธอต้องโกหก’
(15) แม่ <u>เสียใจ</u> ดีส่งลูกเข้าโฮงเฮียนดีบ่ได้	‘แม่เสียใจที่ไม่สามารถส่งลูกเข้าโรงเรียนดี ๆ ได้’

ในบางกรณีอาจไม่ต้องมีคำบุพบทแสดงส่วนเติมเต็มนำหน้าหน่วยสร้างอนุประโยคเติมเต็มก็ได้ เช่น กรณีของกริยา “ตั้งใจ” ดังตัวอย่าง

- (16) เดือนหน้าตั้งใจ (ว่า) จะไปซื้อรถใหม่
'เดือนหน้าตั้งใจ (ว่า) จะไปซื้อรถใหม่'

นอกจากนี้ หน่วยสร้างอนุประโยคเดิมเต็มที่ขึ้นต้นด้วยคำบุพบทแสดงส่วนเดิมเต็ม (complementizer) “ดี” สามารถทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคทั้งประโยคได้ ดังแสดง

- (17) ดีที่ฉันบอกว่าต้อง บ่อแต่แม่นก้อ
'ที่เธอบอกว่าต้องเนี่ย ไม่จริงซะใหม่'
(18) ดีที่รู้ว่าเขาจักก็เพาะหั้นหลักฐานอยู่
'ที่รู้ว่าเขาโกหกก็เพราะมีหลักฐานอยู่'

บทที่ 15

หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียง

ลักษณะภาคแสดงที่เป็นลักษณะเด่นของภาษาไทยถิ่นเหนือก็คือ การมีโครงสร้างภาคแสดงแบบกริยาเรียง ซึ่งเป็นลักษณะของภาคแสดงที่ประกอบด้วยกริยามากกว่าหนึ่งตัวเรียงต่อกัน โดยกริยาที่เรียงต่อกันอาจเรียงติดกันไป หรืออาจมีหน่วยนามมาขึ้นระหว่างกริยาคู่ก็ได้ การเรียงกันของกริยาในหน่วยสร้างกริยาเรียงแสดงลักษณะทางความหมายที่แตกต่างกันซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

15.1 แสดงวัตถุประสงค์

หน่วยสร้างประเภทนี้มักประกอบด้วยกริยาสองตัวเป็นอย่างน้อย โดยกริยาตัวแรกคือกริยา “ไป” หรือ “มา” ตามด้วยกริยาแสดงอาการต่าง ๆ กริยาที่ตามมานี้จะทำหน้าที่แสดงวัตถุประสงค์ เช่น

- (1) เป็นไปไปสู่ขอ^๑กันดีบ้านเจ้าสาว
‘เขาไปสู่ขอ^๑กันถึงที่บ้านเจ้าสาว’
- (2) ตะเจ้ามาญะ^๒ก้าน^๓ก็^๔โหมง
‘เมื่อเจ้ามาทำงานก็โหมง’
- (3) วัน^๕คัต^๖นี้^๗เป็น^๘จะ^๙ไป^{๑๐}แอ^{๑๑}หา^{๑๒}ตัว^{๑๓}ดี^{๑๔}บ้าน^{๑๕}น่อ
‘วันอาทิตย์นี้จะไปเที่ยวหาเธอที่บ้านนะ’

15.2 แสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อกัน

หน่วยสร้างประเภทนี้ประกอบด้วยกริยาแสดงอาการเรียงต่อกัน โดยการเรียงต่อกันแสดงลำดับการเกิดของเหตุการณ์ที่ต่อกัน เช่น

- (4) ปิด^๑ล้าน^๒แล้ว^๓ก็^๔เข้า^๕ห้อง^๖อาบ^๗น้ำ^๘นอน^๙กู่^{๑๐}วัน
‘ปิดร้านเสร็จก็เข้าห้องอาบน้ำนอนทุกวัน’
- (5) ก้วย^๑เตี่ยว^๒ร้าน^๓นี้^๔ลำ^๕จน^๖ปอ^๗ไค^๘ย^๙กย^{๑๐}อ^{๑๑}ถั่ว^{๑๒}
‘ก้วยเตี่ยวร้านนี้ร่อยจนอยากยกถั่วซด’

15.3 แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียงประเภทนี้ มักประกอบด้วยกริยาแสดงอาการ (activity verb) สองตัวเรียงต่อกันแสดงการกระทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน

(6) นักเรียนยืนฟังครูดำหน้าเสาธง

‘นักเรียนยืนฟังครูว่าหน้าเสาธง’

(7) เป็นนั่งอ่านหนังสือคนเดียวในห้องสมุด

‘ฉันนั่งอ่านหนังสือคนเดียวในห้องสมุด’

15.4 แสดงเหตุและผลสภาพ

หน่วยสร้างประเภทนี้ประกอบด้วยกริยาสองตัว กริยาตัวแรกมักเป็นกริยาแสดงอาการทำหน้าที่บอกเหตุ ในขณะที่กริยาตัวที่สองเป็นกริยาแสดงสภาพทำหน้าที่บอกผลที่เกิดขึ้นซึ่งยังคงสภาพเช่นนั้นอยู่หลังจากเหตุการณ์จบไปแล้ว เช่น

(8) น้องญะแ้วตักแตก

‘น้องทำแ้วตักแตก’

(9) เขาโดนยิงซดกว้างหลัง

‘เขาโดนยิงทะลุกลางหลัง’

15.5 แสดงทิศทาง

หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียงแสดงทิศทางอาจประกอบด้วยกริยาสองตัวหรือมากกว่านั้นก็ได้ โดยลักษณะของการแสดงทิศทางมักแสดงด้วยกริยาตัวสุดท้าย ซึ่งเป็นกริยาบอกทิศทางคือ “ไป” “มา” “จาก” “ขึ้น” “ลง” “เข้า” “ออก”

(10) ขโมยขึ้นมาต่างหน้าต่าง

‘ขโมยขึ้นมาทางหน้าต่าง’

(11) ตอนรดดับเพลิงมาเห็นเขาวิ่งออกมาจากกองไฟ

‘ตอนรดดับเพลิงมาเห็นเขาวิ่งออกมาจากกองไฟ’

(12) ของตึงนักแต่นักว่า เอาใส่เข้าไปในถุงได้จะใด

‘ของเยอะแยะไปหมด เอาใส่เข้าไปในถุงได้ยังไง’

15.6 แสดงประเภททางไวยากรณ์

นอกจากให้ความหมายที่เป็นความหมายประจำคำ (lexical meaning) แล้ว การเรียงกันของกริยายังเป็นการแสดงความหมายทางไวยากรณ์ (grammatical meaning) ได้แก่ กาล การณ์ลักษณะ มาลา และวาก ได้ด้วย กริยาที่แสดงความหมายทางไวยากรณ์นี้ทำหน้าที่เป็นกริยาช่วยในหน่วยสร้างดังแสดง

ประเภททางไวยากรณ์	ประเภทย่อย	โครงสร้าง
1. กาล	อดีตกาล	กริยา + “ไป”/“มา”
2. การณ์ลักษณะ	2.1 เหตุการณ์ยังดำเนินอยู่ 2.2 เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นหรือทำเป็นกิจวัตร	กริยา + “อยู่” “จ๊อบ” + กริยา
3. มาลา	3.1 แสดงโอกาส 3.2 แสดงศักยภาพ 3.3 แสดงความต้องการ 3.4 แสดงความพยายาม 3.3 แสดงว่ามีหลักฐานจากการได้ยินได้ฟังมา	“ได้” + กริยา กริยา + “ได้” “ใช้” + กริยา “พยายาม” + กริยา “ได้ยินว่า” + กริยา “ได้ข่าวว่า” + กริยา “เห็นว่า” + กริยา
4. วาก	กรรมวาก	“โดน” + กริยา

(ดูรายละเอียดตัวอย่างประโยคในบทที่ 9 ประเภททางไวยากรณ์)

นอกจากลักษณะทางความหมายทั่วไปที่พบในหน่วยสร้างประโยคกริยาเรียงดังที่อธิบายใน 15.1-15.6 แล้ว หน่วยสร้างประโยคกริยาเรียงยังแสดงความหมายเฉพาะอื่น ๆ อีก ดังแสดง

15.7 กริยา + หื้อ = ทำให้

(13) ตอนเป็นละอ่อนชอบหื้อเปื้อนญะกำบ้านหื้อ

‘ตอนเป็นเด็กชอบให้เพื่อนทำการบ้านให้’

(14) ตะเจ้ามาญะก้านแม่ขับรถหื้อ
‘เมื่อเข้ามาทำงานแม่ขับรถให้’

15.8 (ลอง) กริยา + ผ่อ = ลองทำ

(15) ขนมนี่เป็นญะคนเดียว ลองกินผ่อละ
‘ขนมนี่ฉันทำเอง ลองกินดูสิ’

(16) รถคันนี้เป็นขับผ่อแล้วตึงคับบ่อม่วน
‘รถคันนี้ฉันขับดูแล้วก็ขับไม่สนุก’

บทที่ 16

หน่วยสร้างประโยคกรรมวาจก

หน่วยสร้างกรรมวาจก (passive construction) คือ หน่วยสร้างที่มีประธาน (subject) เป็นคำนามหรือนามวลีซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ถูกกระทำ (patient) ในเหตุการณ์ เป็นหน่วยสร้างที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับหน่วยสร้างประโยคกรตุวาจก (active construction) ซึ่งมีประธานเป็นหน่วยนามซึ่งมีบทบาทเป็นผู้กระทำ (actor) ในเหตุการณ์ และเนื่องจากการที่ประธานของประโยคมีบทบาทเป็นผู้ถูกกระทำ คำกริยาในหน่วยสร้างกรรมวาจกจึงเป็นกริยากรรมซึ่งปรากฏตามหลังกริยาช่วย “โดน” เช่น

(1) เป็น โดน จี้

‘ฉันทโดน/ถูกหลอก’

(2) นักเรียน โดน ตี

‘นักเรียนโดน/ถูกตี’

(3) ขโมย โดน จับ

‘ขโมยโดน/จับ’

เมื่อผู้ถูกกระทำ (patient) ปรากฏขึ้นต้นประโยคทำหน้าที่เป็นประธานแล้ว หน่วยนามที่มีบทบาทเป็นผู้กระทำ (actor) อาจถูกละไปได้ เช่นในตัวอย่างที่ (1) และ (2) แต่หากต้องการระบุหน่วยนามที่มีบทบาทเป็นผู้กระทำ (actor) ก็ยังสามารถทำได้โดยระบุไว้ระหว่างคำว่า “โดน” กับกริยาของประโยค เช่น

(4) เป็น โดน พ่อ จี้

‘ฉันทโดน/ถูกพ่อหลอก’

(5) นักเรียน โดน ครู ตี

‘นักเรียนโดน/ถูกครูตี’

(6) ขโมย โดน ตำรวจ จับ

‘ขโมยโดน/ถูกตำรวจจับ’

ส่วนขยายอื่น ๆ ที่ปรากฏในหน่วยสร้างกรรมวาจกจะปรากฏข้างท้ายหลังกริยา เช่น

(7) เป็น โคน ป้อจ้อเงินไปห้าแสน

‘ฉัน โคนพอหลอกเอาเงินไปห้าแสน’

(8) นักเรียน โคนครูดีที่หน้าเสาธง

‘นักเรียน โคนครูดีที่หน้าเสาธง’

(9) ขโมย โคนตำรวจจับตอนเมื่อแสง

‘ขโมย โคนตำรวจจับเมื่อตอนเย็น’

เป็นที่น่าสังเกตว่าในหน่วยสร้างกรรมวาจกภาษาไทยถิ่นเหนือจะไม่ใช้คำช่วยกริยา “ถูก” นำหน้ากริยาหลัก จะมีเพียงการใช้ กริยาช่วย “โดน” เพียงคำเดียวเท่านั้น

ในกรณีที่ประธานของหน่วยสร้างเป็นสิ่งไม่มีชีวิตและไม่มีการกล่าวถึงผู้มีบทบาทเป็นผู้กระทำ (actor) อาจใช้หรือไม่ใช้โครงสร้างกรรมวาจกแบบในภาษาอังกฤษก็ได้ขึ้นอยู่กับกริยาหลักของประโยค เช่น

(10) *This building was built last year.*

นี้ ตึก ถูกสร้าง ปีที่แล้ว

(11) *ตึกนี้ แป่ง เมื่อปีแล้ว*

(12) **ตึกนี้ โดน แป่ง เมื่อปีแล้ว*

‘ตึกนี้สร้างเมื่อปีที่แล้ว’

(13) *ตึกนี้ จะ โดน ตั่ว เดือนหน้า*

‘ตึกนี้จะตั่วเดือนหน้า’

‘ตึกนี้จะโดน/ถูกทุบเดือนหน้า’

บทที่ 17

หน่วยสร้างประโยคที่มีลักษณะเด่นที่ประธาน

จากการศึกษาพบว่า มีหน่วยสร้างอยู่จำนวนหนึ่งในภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีความแตกต่างจากหน่วยสร้างประเภทอื่นในส่วนของภาคประธาน จึงได้ทำการรวบรวมไว้ในบทนี้ โดยหน่วยสร้างดังกล่าวประกอบด้วย หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่อง หน่วยสร้างประโยคประธานสองตัว และหน่วยสร้างประโยคประธานไม่ระบุแหล่งอ้างอิง ดังแสดง

17.1 หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่อง

หน่วยสร้างเน้นเรื่อง คือ หน่วยสร้างที่เน้นให้ผู้ฟังทราบว่าภาคประธานเป็นสิ่งที่ผู้พูดให้ความสำคัญ หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่องสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่องในประโยคกรตุวาก (active construction) และหน่วยสร้างประโยคกรรมวาก (passive voice)

17.1.1 หน่วยสร้างประโยคเน้นเรื่องในประโยคกรตุวาก

ในประโยคกรตุวาก การเน้นเรื่องทำได้โดยเพิ่มหน่วยคำที่บ่งชี้การเน้นเรื่อง หรือคำคุณศัพท์บอกกำหนด “นี่” “ก่อน” “นี่ก่อน” “เนี่ย” ระหว่างภาคประธานและภาคแสดง เช่น

(1) <i>เรียนนี่ก่อนบ่อนักเต้าใด</i>	‘เรียนนี่ก็ไม่หนักเท่าไหน’
(2) <i>อันนี่ก่อนเป็นประเพณีของพื้นบ้านเฮา</i>	‘อันนี่ก็เป็นประเพณีของพื้นบ้านเรา’
(3) <i>พวกขนมอะหญ่เนี่ยเป็นมักขนาด</i>	‘พวกขนมอะไรเนี่ยเค้าชอบมาก’

17.1.2 หน่วยสร้างกรรมวาก

หน่วยสร้างกรรมวาก คือ หน่วยสร้างที่นำหน่วยนามที่เป็นผู้ถูกกระทำ (patient) ขึ้นมาเป็นประธาน โดยอาจมีหน่วยนามที่เป็นผู้กระทำ (actor) ปรากฏร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ อาจกล่าวได้ว่าหน่วยสร้างกรรมวากเป็นรูปแบบการเน้นเรื่องอีกรูปแบบหนึ่ง คือการเน้นที่ผู้ถูกกระทำเป็นสำคัญ หน่วยสร้างกรรมวากในภาษาไทยถิ่นเหนือประกอบด้วย ประธาน (ผู้ถูกกระทำ) ส่วนภาคแสดงจะใช้กริยาช่วย “โดน” นำหน้ากริยาหลักของประโยค เช่น

(4) เป็น โคนจู

‘ฉัน โคน/ถูกหลอก’

ในกรณีที่กริยาหลักเป็นกรรมกริยาที่สามารถเติมกรรมหลังกริยาหลักได้เลย เช่น

(5) เป็น โคนจูเอาตังค์ไปห้ำแสน

‘ฉัน โคน/ถูกหลอกเอาเงินไปห้ำแสน’

หากต้องการระบุหน่วยนามที่เป็นผู้กระทำ ก็จะแทรกหน่วยนามดังกล่าวไว้ระหว่างกริยาช่วย “โคน” กับกริยาหลักของหน่วยสร้าง เช่น

(6) เป็น โคนเปื้อนจูเอาตังค์ไปห้ำแสน

‘ฉัน โคนหลอกเอาเงินไปห้ำแสน’

เป็นที่น่าสังเกตว่าในหน่วยสร้างกรรมวาจกภาษาไทยถิ่นเหนือจะไม่ใช้คำช่วยกริยา “ถูก” นำหน้ากริยาหลัก จะมีเพียงการใช้ กริยาช่วย “โคน” เพียงคำเดียวเท่านั้น

ในกรณีที่ประธานของหน่วยสร้างเป็นสิ่งไม่มีชีวิตจะไม่ใช้โครงสร้างกรรมวาจกแบบในภาษาอังกฤษ เช่น

(7) This building was built last year.

นี้ ตึก ถูกสร้าง ปีที่แล้ว

(8) ตึกนี้แบ่งเมื่อปีแล้ว

‘ตึกนี้สร้างเมื่อปีที่แล้ว’

17.2 หน่วยสร้างประโยคประธานสองตัว

หน่วยสร้างประโยคประธานสองตัว คือหน่วยสร้างที่ประกอบด้วยคำนามในตำแหน่งประธานสองตัวมีด้วยกันสองลักษณะได้แก่ ประธานสองตัวอ้างอิงถึงสิ่งเดียวกัน และประธานสองตัวอ้างอิงคนละสิ่งกัน ดังแสดง

17.2.1 ประธานทั้งสองตัวอ้างอิงถึงสิ่งเดียวกัน (นาม + สรรพนาม)

ลักษณะประโยคประธานสองตัวประเภทนี้จะมีประธานตัวแรกเป็นคำนาม และประธานตัวที่สองเป็นสรรพนามที่อ้างอิงถึงประธานตัวแรกหรือเรียกว่า “สรรพนามเงา” (shadow pronoun)

(9) พัฒนาชุมชนเป็นก่อออกทำแผนทุกหมู่บ้าน

‘พัฒนาชุมชนเค้าก็ออกทำแผนทุกหมู่บ้าน’

(10) ทางอำเภอวังผาเป็นไค่ละหื้อเป็นแนวเดียวกัน

‘ทางอำเภอวังผาเค้าก็อยากจะทำให้เป็นแนวเดียวกัน’

(11) ปัจจุบันคนเรามันคึดเหล้ากันนั้

‘ปัจจุบันคนเรามันคึดสุรากันมาก’

(12) เลือดมันจะขึ้น จะเป็นก้อน

‘เลือดมันจะขึ้น จะเป็นก้อน’

17.2.2 ประธานสองตัวอ้างถึงคนละสิ่งกัน

ลักษณะประโยคประธานสองตัวประเภทนี้มีประธานเป็นคำนามซึ่งอ้างถึงคนละสิ่งกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปประธานตัวที่สองจะเป็นส่วนหนึ่ง หรือองค์ประกอบหนึ่งของประธานตัวแรก เป็นที่น่าสังเกตว่าภาคแสดงจะสัมพันธ์กันประธานตัวที่สองในทางตรง และสัมพันธ์กับประธานตัวแรกทางอ้อมโดยประธานตัวแรกจะทำหน้าที่เป็นหัวเรื่อง (topic) ดังแสดง

(13) รถเบรคบ่ดี

‘รถเบรคไม่ดี/เบรกรถไม่ดี’

(14) เชียงฮายลีนจื่อล่ำดีซุด

‘เชียงฮายลีนจื่อร้อยที่สุด/ลีนจื่อ(ของ)เชียงฮายร้อยที่สุด’

17.3 หน่วยสร้างประโยคที่ประธานไม่ระบุแหล่งอ้างอิง

หน่วยสร้างประเภทนี้ประกอบด้วยประธานซึ่งเป็นคำสรรพนามที่ไม่มีคำนามอ้างอิงที่ชัดเจน (dummy subject) คือไม่ปรากฏคำนามที่อ้างอิง (antecedent) ในประโยคหรือบริบทก่อนหน้า ประธานของหน่วยสร้างที่พบจะเป็นคำสรรพนาม “มัน” หรือ “เป็น” (เขา)

(15) มันเป็นจะใดบ่ฮู้ วันนี้จะมุกจะมุ่น

‘มันเป็นอะไรไม่รู้ วันนี้จะมุกจะมุ่น’

(16) หญังมามาขาย มันก็โง่แล้ว

‘ทำไมมาขาย มันก็โง่แล้ว’

(17) ขนมนี้เป็นฮื่อว่าขนมจ๊อก

‘ขนมนี้เค้าเรียกว่าขนมเทียน’

บทที่ 18

หน่วยสร้างประโยคที่มีองค์ประกอบไม่ครบ

จากข้อมูลภาษาพูด พบหน่วยสร้างที่ขาดองค์ประกอบหลักและย่อยบางส่วนไป แต่ยังสามารถใช้สื่อสารเข้าใจกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากบริบทเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของเนื้อหา จากการศึกษาพบว่าการตัดหน่วยต่าง ๆ ได้แก่ ประธาน กริยา กรรม และบุพบท นอกจากนี้ยังมีหน่วยสร้างอีกประเภทหนึ่งที่มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “มี” ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับหน่วยสร้างไว้กริยา แต่มีความแตกต่างอยู่บ้าง จึงได้รวบรวมไว้ในกลุ่มของหน่วยสร้างที่มีองค์ประกอบไม่ครบนี้ด้วย ดังแสดง

18.1 หน่วยสร้างไว้ประธาน

ในการละประธานมีข้อสังเกตว่าผู้พูดมักกล่าวถึงประธานในประโยคแรกเท่านั้น และมักจะละประธานในประโยคต่อไป เนื่องจากใช้ประธานร่วมกัน

(1) แต่ตอนนี้(เรา)ก่อบ่อได้ติดต่อกันแล้ว	‘แต่ตอนนี้ก็ไม่ได้ติดต่อกันแล้ว’
(2) ตะเจ้า(เป็น)สอบเสร็จ	‘เมื่อเช้าสอบเสร็จ’
(3) (เขา)จะต้องมามัวแต่แบบว่ารอกัน	‘ไม่ต้องมามัวแต่แบบว่าคอยกัน’

18.2 หน่วยสร้างไว้กริยา

การขาดคำกริยาในประโยคเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่พบเห็นได้ในภาษาพูด จากการสังเกตพบว่าประโยคที่มักจะถูกละกริยาจะเป็นประโยคที่ประกอบด้วยประธานและส่วนเติมเต็มประธาน (subjective complement) ซึ่งทั้ง 2 ส่วนเป็นส่วนที่อ้างอิงถึงสิ่งเดียวกัน

(4) เปื่อน(เป็น)แม่หญิงหมดเลย	‘เพื่อนผู้หญิงหมดเลย’
(5) ข้าเจ้าจื้อคำหล้า	‘ฉันชื่อคำหล้า’
(6) ข้าวกั้นจิ้นสามห่อชาว	‘ข้าวกั้นจิ้น (อาหารเมืองชนิดหนึ่ง) สามห่อยี่สิบ’

18.3 หน่วยสร้างไวยากรณ์

การละกรรมในประโยคเกิดขึ้นเนื่องจากการอ้างถึงหน่วยที่อยู่ในตำแหน่งกรรมนั้นในประโยคก่อนหน้าแล้ว จึงเป็นที่เข้าใจกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ไม่มีความจำเป็นต้องใส่หน่วยกรรมซ้ำอีก

(7) เขาก่อได้ขาย(เรือ) ไปหื้อบ้านสบหนอง ‘เราก็ได้ขายไปให้บ้านสบหนอง’

(8) คนเฮมันคัม(เหล้า) กันนั๊ก ‘คนเรมันคัมกันเฮอะ’

(9) แล้วขณะตี้ได้เงินเดือน ยังส่ง(เงินเดือน)มาหื้อแม่ใจ

‘แล้วขณะที่ได้เงินเดือน ยังส่งมาให้แม่ใจ’

18.4 หน่วยสร้างไวยากรณ์

คำบุพบทที่ปรากฏหน้าคำนามก็สามารถละได้ในภาษาพูด ดังแสดงในตัวอย่าง

(10) ส่วนมากจะอุ้กล้าย ๆ (กั๊บ)สำเนียงเจียงใหม่

‘ส่วนมากจะพูดล้าย ๆ สำเนียงเจียงใหม่’

(11) ก็นเข้า(ตี้)บ้าน ‘กินข้าวบ้าน’

18.5 หน่วยสร้างประโยค “มี”

หน่วยสร้างประโยค “มี” เป็นหน่วยสร้างที่บอกเล่าถึงการมีอยู่หรือเกิดขึ้นของสิ่งหรือเหตุการณ์ต่างๆ มีลักษณะแตกต่างจากรูปประโยคพื้นฐานทั่วไปคือ ประโยคประเภทนี้จะนำหน้าด้วยคำกริยา “มี” อาจตามด้วย คำนาม กริยาหรืออนุประโยค ก็ได้ หน่วยสร้างประเภทนี้มีลักษณะคล้ายหน่วยสร้างไว้ประธานแต่แตกต่างกันที่ในหน่วยสร้างไว้ประธานนั้น ผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจตรงกันว่าประธานคืออะไร ในขณะที่ในหน่วยสร้างประเภทนี้ไม่มีการระบุหรืออ้างอิงถึงประธานอยู่แล้วโดยพื้นฐาน เช่น

(12) บ่มีไผเห็นเลย ‘ไม่มีใครเห็นเลย’

(13) มีแต่ค้อยแต่ป่าแต่เขา ‘มีแต่ค้อยแต่ป่าแต่เขา’

นอกจากนี้ ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีการใช้ “มี” ในความหมายของคำว่า “อยู่” ในภาษาไทยมาตรฐาน โดย “มี” จะปรากฏคู่กับสรรพนาม “ไหน” หมายถึง “อยู่ที่ไหน” เช่น

(14) หนังสือมีไหน ‘หนังสืออยู่ไหน’

ตอนที่ 5

ประโยคและสัมพันธสาร

ในตอนที 5 นี้จะกล่าวถึงหน่วยทางภาษาที่มีขนาดใหญ่ 2 ชนิด ได้แก่ ประโยคและสัมพันธสาร ประโยค (sentence) คือหน่วยที่ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อย ๆ อย่างน้อย 2 ส่วนที่ทำหน้าที่เป็นภาคประธาน (subject) และภาคแสดง (predicate) โดยที่ต้องมีความสมบูรณ์ในเชิงเนื้อหา ซึ่งสังเกตได้จากการสามารถปรากฏอยู่โดยลำพังโดยไม่ต้องพึ่งพาหน่วยอื่น ๆ เช่น เป็นกินข้าวตอนแล้ว (เขากินข้าวกลางวันแล้ว) เป็นประโยคที่สามารถปรากฏเดี่ยวโดยลำพังได้ เพราะมีใจความสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ประโยคยังสามารถประกอบด้วยอนุประโยค หรืออนุประโยค (clause) ย่อย ๆ ซ้อนกันอยู่ได้ แต่อย่างน้อยต้องประกอบด้วยอนุประโยคอิสระ (independent clause) หรืออนุประโยคที่ปรากฏเดี่ยวโดยลำพังได้ 1 อนุประโยค อนึ่ง องค์ประกอบพื้นฐานของอนุประโยคก็มีลักษณะเช่นเดียวกับองค์ประกอบพื้นฐานของประโยคคือ มีภาคประธานและภาคแสดง แต่ไม่จำเป็นต้องมีเนื้อหาความสมบูรณ์ และอาจไม่สามารถปรากฏเดี่ยวโดยลำพังก็ได้ (dependent clause) การประกอบกันของอนุประโยคนี้เองทำให้เกิดประโยคชนิดต่าง ๆ ขึ้น 3 ชนิด ได้แก่ ประโยคเดี่ยว (simple sentence) ประโยครวม (compound sentence) และประโยคซ้อน (complex sentence) ซึ่งในกรณีของประโยครวมและประโยคซ้อนซึ่งจะประกอบด้วยอนุประโยคมากกว่า 1 อนุประโยค มักมีคำสันธานหรือคำบุพบทเป็นตัวเชื่อมอนุประโยคเข้าด้วยกัน การวิเคราะห์ประโยคทั้ง 3 ชนิดจะรวมอยู่ในบทที่ 19 (19.1 ประโยคเดี่ยว 19.2 ประโยครวม และ 19.3 ประโยคซ้อน ตามลำดับ)

สำหรับ สัมพันธสาร (discourse) นั้น นับเป็นหน่วยทางภาษาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในสัมพันธสารหนึ่ง ๆ จะประกอบขึ้นด้วยประโยคหลาย ๆ ประโยคที่รวมเข้าด้วยกันแล้วเกิดใจความหรือสารในเรื่องเดียวกัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า สัมพันธสาร 1 หน่วย อาจมีขนาดเท่ากับ 1 ย่อหน้า 1 หน้ากระดาษ 1 บท หรือมีขนาดใหญ่เท่าหนังสือ 1 เล่มก็ได้ ในบทที่ 20 กล่าวถึงลักษณะเด่นทางวากยสัมพันธ์ที่พบในสัมพันธสาร จากข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ ซึ่งในเบื้องต้นพบว่ามี 3 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 20.1 การใช้ประธานร่วมกันและการละประธาน 20.2 การใช้ประโยคไร้ประธานที่อ้างถึงประธานคนละตัวกัน และ 20.3 การเชื่อมข้อความด้วยคำวิเศษณ์

บทที่ 19

ประโยค

ประโยค คือ รูปภาษาที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวเอง โดยที่ความสมบูรณ์นั้นอาจเกิดจากการประกอบขึ้นของคำหลายคำ หรืออาจเกิดจากปริบทแวดล้อมที่ทำให้ผู้สื่อสารเข้าใจรูปภาษาที่มีขนาดสั้นมาก เช่น คำ ๆ เดียวได้ หากพิจารณาจากข้อมูลภาษาพูดจะพบว่า ประโยคที่สมบูรณ์อาจประกอบด้วยคำเพียงคำเดียวก็ได้ โครงสร้างประโยคในภาษาไทยถิ่นเหนือมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทยมาตรฐานคือมี 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ประโยคเดี่ยว ประโยครวม และประโยคซ้อน

19.1 ประโยคเดี่ยว

ประโยคเดี่ยว คือ ประโยคที่แสดงเนื้อความอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว มีความสมบูรณ์ในตัวเองและสามารถประยอกคำฟังได้ โดยทั่วไปรูปประโยคเดี่ยวที่มีองค์ประกอบสมบูรณ์ (ภาคประธาน ภาคแสดง) มักประกอบด้วยกริยาหลักเพียงตัวเดียว

(1) จาวไคลื้อมีก้านจ้งงานไคลื้อทุกปี	‘ชาวไทลื้อมีการจัดงานไทลื้อทุกปี’
(2) ทหารพานไปตัดไม้	‘ทหารพรานไปตัดไม้’
(3) เขากำลังกินข้าวกัน	‘เขากำลังกินข้าวกัน’

อนึ่ง จากข้อมูลภาษาพูดพบว่า ในสถานการณ์การสื่อสารจริงนั้นไม่จำเป็นต้องเสมอไปที่ประโยคจะต้องเรียงลำดับองค์ประกอบพื้นฐาน คือประธาน กริยา (กรรม) ตามรูปแบบประโยคพื้นฐาน ความเป็นไปได้ที่ภาคประธานและภาคแสดงจะสลับที่กันได้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือการย้ายภาคประธานไปไว้ด้านหลัง เช่น

(4) เกิดขึ้นล่าสุดประสบการณ์ดีดีอะกะ	‘เกิดขึ้นล่าสุดประสบการณ์ดีดีอะกะ = ประสบการณ์ดีดีเกิดขึ้นล่าสุดอะกะ’
(5) ย้ายไปกรุงเทพฯละคนหนึ่ง	‘ย้ายไปกรุงเทพฯแล้วคนหนึ่ง = คนหนึ่งย้ายไปกรุงเทพฯ’

อย่างไรก็ดี เป็นที่สังเกตว่า ประโยคเดี่ยวอาจไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบครบเสมอไปก็ได้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บทที่ 18 หน่วยสร้างประโยคที่มีองค์ประกอบไม่ครบ)

19.2 ประโยครวม

ประโยครวม คือ ประโยคที่แสดงความมากกว่า 1 ความ เป็นการประกอบกันขึ้นของประโยคความเดียวหลาย ๆ ประโยค (หรืออนุประโยคอิสระ (independent clause) มากกว่า 1 อนุประโยค) ในหลายลักษณะ เช่น

- (1) ประกอบด้วยประโยคเดียวหลายประโยคที่มีประธานคนละตัว และเชื่อมด้วยคำสันธาน “แต่” “ก็ว่า” (หรือ) “กะ” เช่น

(6) แม่ตอนเป็นกินข้าวแต่ไก่อินก้วยเดี่ยว

‘ตอนกลางวันฉันกินข้าวแต่ไก่ (ชื่อคน) กินก้วยเดี่ยว’

- (2) มีประธานร่วมกันและประกอบด้วยกริยาหลักมากกว่า 1 ตัว อาจมีสันธานเชื่อมกริยาหรือไม่ก็ได้ เช่น

(7) ตัวจะไปคอยกับเป็นก็ว่าจะไปทะเลกับเขา

‘เธอจะขึ้นคอยกับฉันหรือว่าจะไปทะเลกับเขา’

(8) ตะเจ้าต้นมากะล้างหน้าแปรงฟัน

‘เมื่อเช้าต้นมากะล้างหน้าแปรงฟัน’

19.3 ประโยคซ้อน

ประโยคซ้อน คือ ประโยคที่ประกอบด้วยอนุประโยค 2 ประเภทได้แก่ อนุประโยคอิสระ และอนุประโยคไม่อิสระ อนุประโยคอิสระ คือ หน่วยสร้างที่มีเนื้อความสมบูรณ์ในตัวเองและสามารถปรากฏตามลำพังได้ (อาจกล่าวได้ว่า อนุประโยคอิสระ ก็คือประโยคเดี่ยวนั่นเอง) ส่วนอนุประโยคไม่อิสระ คือ อนุประโยคที่มีเนื้อความไม่สมบูรณ์ทำให้ไม่สามารถปรากฏตามลำพัง แต่ต้องอาศัยเกิดร่วมกับประโยคอิสระด้วย

อนุประโยคไม่อิสระมักปรากฏร่วมกับ คำบ่งชี้ส่วนเติมเต็ม (complementizer) “ว่า” หรือมักปรากฏหลังคำบุพบท เช่น “ดี” “ถ้า...ก็” “เพราะ” (เพราะ) “ก็อยู่น” (เพราะ-บอกสาเหตุที่เป็นเชิงลบ)

อนุประโยคอิสระจะทำหน้าที่เป็นหลักของประโยค ในประโยคซ้อนหนึ่ง ๆ อาจประกอบด้วยอนุประโยคอิสระมากกว่า 1 อนุประโยคก็ได้ แต่องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประโยคซ้อนมีความสมบูรณ์คือ ต้องประกอบด้วยอนุประโยคไม่อิสระอย่างน้อย 1 อนุประโยค ซึ่งอนุประโยคไม่อิสระนี้อาจทำหน้าที่แตกต่างกันในประโยค เช่น ทำหน้าที่เหมือนคำนาม ทำหน้าที่ขยาย

นาม ทำหน้าที่ขยายกริยา/ภาคแสดง หรือทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม ดังแสดงในตัวอย่าง (ส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นอนุประโยคไม้อิสระที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหรือส่วนประกอบหนึ่งของประโยค)

อนุประโยคไม้อิสระทำหน้าที่เหมือนคำนาม (หน่วยสร้างนามานุกรมประโยค)

(9) ดีเป็นได้ อยู่ ก้น ก็ ช่วย ลด ภาระ ทาง บ้าน ได้ นั้ ก อยู่

‘ที่ฉันได้ทำงานก็ช่วยลดภาระทางบ้านได้เยอะ’

อนุประโยคไม้อิสระทำหน้าที่ขยายนาม (หน่วยสร้างคุณานุกรมประโยค)

(10) ละ อ่อน ดี เล่น ชิง ซำ อยู่ เป็น ลูก บ่าว เฮ

‘เด็กที่เล่นชิงซำอยู่เป็นลูกชายฉัน’

อนุประโยคไม้อิสระทำหน้าที่ขยายกริยา (หน่วยสร้างวิเศษณานุกรมประโยค)

(11) ถ้า เจ้านาย บ่อ หมา เป็น ก่ บ่อ อยู่ ก้น

‘ถ้าเจ้านายไม่มา ฉันก็ไม่ทำงาน’

(12) ดี เป็น ได้ มา อยู่ ก้น นี้ เพ าะ เป ื่อ น เน นะ นำ

‘ที่ฉันได้มาทำงานนี้เพราะเพื่อนแนะนำ’

(13) ดี เป็น โค น ค ู ค่า ก็ อยู่ น ตัว จ ู้ เป็น อ

‘ที่ฉันถูกครูว่าก็เพราะเธอชวนคุย’

อนุประโยคไม้อิสระทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มของกริยาหลัก

(หน่วยสร้างอนุประโยคเติมเต็ม)

(14) ตัว ก็ ค ู้ ว ่า เป็น จะ ไป โดย เฮ ก ่อ

‘เธอคิดว่าเค้าจะไปกับเราไหม’

(15) เฮ ห ัน ว ่า เป็น เป็น คน ดี

‘เราเห็นว่าเขาเป็นคนดี’

บทที่ 20

สัมพันธสาร

สัมพันธสาร คือ หน่วยทางภาษาที่มีขนาดใหญ่กว่าประโยค เป็นหน่วยทางภาษาระดับข้อความที่ประกอบด้วยประโยคที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่สองประโยคขึ้นไป เนื่องจากข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลภาษาพูด ดังนั้น การวิเคราะห์สัมพันธสารจะกล่าวถึงเฉพาะลักษณะของความเชื่อมโยงต่อเนื่องของเนื้อความในภาษาพูดเท่านั้น

ด้วยคุณสมบัติของสัมพันธสารเอง ที่ประกอบด้วยข้อความที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การวิเคราะห์จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงเรื่องของลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประโยคที่สัมพันธ์กันในสัมพันธสารได้ กลวิธีแสดงความเชื่อมโยงของข้อความภายในสัมพันธสารหนึ่ง ๆ ที่พบมีด้วยกัน 3 กลวิธีหลัก ได้แก่ การอ้างถึง (reference) การละ (ellipsis) และการใช้ตัวเชื่อมสัมพันธสาร (discourse connector) โดยมีรายละเอียดของประเภทย่อยของกลวิธีแต่ละชนิดพร้อมตัวอย่างดังนี้

20.1 การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง

การอ้างถึง หมายถึง การเชื่อมข้อความด้วยการใช้คำหรือวลีเพื่ออ้างถึงคำหรือวลีที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อความก่อนหน้า (ผู้วิจัยใช้เครื่องหมายหัพภาคหรือจุด “.” (full stop) เพื่อแสดงขอบเขตของประโยคแต่ละประโยคในสัมพันธสาร และใช้เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม [] (square brackets) ในการแสดงขอบเขตของสัมพันธสารหนึ่ง ๆ)

- (1) [ลุงบุญมี มาหาพ่อที่บ้านเมื่อเช้า. เป็น บอกว่าวันพุทมีปอยหลวงดีวัด.]
 “ลุงบุญมีมาหาพ่อที่บ้านเมื่อเช้า แถบบอกว่าวันพุทมีงานปอยหลวงที่วัด”
- (2) [นาย หนึ่ง ปู๊ ไปกินข้าวที่อาคารส่วนหน้า. สามคน นั้นจะปึกมาบายสามกิ่ง.]
 “นาย หนึ่ง ปู๊ ไปกินข้าวที่อาคารส่วนหน้า สามคนนั้นจะกลับมาบายสามครั้ง”

การอ้างถึงเพื่อสร้างความเชื่อมโยงของข้อความในสัมพันธสารในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 8 ประเภท ได้แก่ การซ้ำนามวลีเดิม การใช้บุรุษสรรพนาม การใช้สรรพนามชี้เฉพาะ การใช้คำคุณศัพท์

บอกกำหนดชี้เฉพาะ การใช้คำที่เกี่ยวกับจำนวน การใช้ตัวบ่งบอก การใช้คำแทนที่ และการใช้คำเปรียบเทียบกับมากน้อย

20.1.1 การอ้างถึงโดยการชำนามวลีเดิม

การอ้างถึงโดยการชำนามวลีเดิม เป็นการใช้คำนามหรือนามวลีซ้ำกับคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏแล้วก่อนหน้านี้ หรืออาจเรียกว่าเป็นการกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อแสดงความชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่อ้างถึง ดังแสดง

(3) [ล้าเงี้ยวยังไคนี้. แก้วมันยังมาจี้ด.]

‘ล้าแก้วยังงั้นเนี่ย ทำไมแก้วมันถึงร้าว’

(4) [เทศบาลจัดงานถนนคนเดินทุกวันเสาร์. กู๊ครั้งตีมีงานถนนคนเดินจะดีด
ขนาค.]

‘เทศบาลจัดงานถนนคนเดินทุกวันเสาร์ ทุกครั้งที่มีการจัดงานถนนคนเดินจะดีมาก’

20.1.2 การอ้างถึงโดยใช้บุรุษสรรพนาม

การอ้างถึงโดยใช้บุรุษสรรพนาม เป็นการอ้างถึงคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏก่อนหน้านี้ด้วยบุรุษสรรพนาม (คำที่ใช้แทนนาม) เช่น “เป็น” “เขา” เป็นต้น ดังแสดงในตัวอย่าง

(5) [ตะวานขึ้นแม่ไปคำหัวป้อฮ้อมมา. เป็นปิ่นมะม่วงมานักขนาค.]

‘เมื่อวานขึ้นแม่ไปรดน้ำคำหัวตามา แก (ตา) แบ่งมะม่วงมาให้ตั้งเยอะ’

(“เป็น” ใช้อ้างถึง “แม่”)

(6) [คนดีจะเป็นกันบะ ใจยาก. แต่เขาก็ยังทำได้บะเมน.]

‘คนดีจะเป็นกันไม่ยาก แต่เขายังทำได้ไม่นาน’

(“เขา” ใช้อ้างถึง “คนดี”)

20.1.3 การอ้างถึงโดยใช้สรรพนามชี้เฉพาะ

นอกจากบุรุษสรรพนามแล้ว คำสรรพนามชี้เฉพาะ ได้แก่ “นี้” “อัน” “ปุ้น” ก็ถูกนำมาใช้ในการอ้างถึงคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏก่อนหน้านี้ เพื่อเชื่อมข้อความเข้าด้วยกันได้ด้วย ดังแสดง

(7) [ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปะ. นี้เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้และแน่นอน.]

‘ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเจอ นี่เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน’

(“นี้” ใช้อ้างถึง “ความตาย”)

- (8) [เป็นบะไคได้แก้วแหวนเงินทองอะหญ้ง. อันบะใจสิ่งดีใจแสดงความฮักแก่กัน.]
 ‘ฉันไม่ต้องการแก้วแหวนเงินทองอะไร นั่นไม่สิ่งที่ใช้แสดงความรักแก่กัน’
 (“อัน” ใช้อ้างถึง “แก้วแหวนเงินทอง”)

20.1.4 การอ้างถึงโดยการใช้คำคุณศัพท์บอกกำหนดชี้เฉพาะ

คำคุณศัพท์บอกกำหนดชี้เฉพาะ ได้แก่ “นี้” “อัน” “ปุ้น” ที่ปรากฏเป็นส่วนขยายคำนามหรือนามวลี เช่น เพลงนี้ วัคปุ้น แตกต่างจากคำสรรพนามชี้เฉพาะในข้อ 20.1.3 ตรงที่สรรพนามชี้เฉพาะจะปรากฏเป็นคำเดี่ยว การใช้คำนามหรือนามวลีตามด้วยคำคุณศัพท์บอกกำหนดชี้เฉพาะนี้ เป็นอีกวิธีหนึ่งในการเชื่อมข้อความในสัมพันธสารด้วยการอ้างถึง ดังแสดงในตัวอย่าง

- (9) [ตะวาแลงฟังเพลงฮักแต่บะมีอยู่จริง. เพลงนี้ฟังแล้วเพราะกินใจป่าคโตะ.]
 ‘เมื่อวานเย็นฟังเพลง “รักแท้ไม่มีอยู่จริง” เพลงนี้ฟังแล้วเพราะกินใจชะมัด’
 (“เพลงนี้” ใช้อ้างถึง “เพลงฮักแต่บะมีอยู่จริง”)
 (10) [ช่วงวันยุคยาวดีจะถึงนี้ ก็ว่าจะไปปฏิบัติธรรมที่วัด. ดีปุ้นเป็นมีดีพักจัดหื้อ
โดย.]
 ‘ช่วงวันหยุดยาวที่จะถึงนี้ว่าจะไปปฏิบัติธรรมที่วัด ที่นุ่นเขามิที่พักรัดไว้ให้ด้วย’
 (“ดีปุ้น” ใช้อ้างถึง “วัด”)

20.1.5 การอ้างถึงโดยการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับจำนวน

คำที่เกี่ยวข้องกับจำนวนหมายถึง คำปริมาณ เช่น “บาง” คำนามบอกจำนวน เช่น “หนึ่ง” “สอง” และคำบอกลำดับ เช่น “ดีหนึ่ง” “ดีสอง” “แรก” “สุดท้าย” สามารถใช้ในการอ้างถึงคำนามหรือนามวลีที่ปรากฏก่อนหน้าได้ดังแสดงในตัวอย่าง

- (11) [คนเมืองถือว่าวันดีสิบสามเดือนเมษา เป็นวันปีใหม่เมือง.
บางคนดีทำงานลากันยาวเลย.]
 ‘คนเหนือถือว่าวันที่ 13 เดือนเมษายนเป็นวันปีใหม่ บางคนดีทำงาน ลากันยาวเลย’
 (“บางคน” ใช้อ้างถึง “คนเมือง”)
 (12) [วันก่อนอุ้กับเปื้อนว่าจะไปแอ่วต่างประเทศ. สุดท้ายก็มีแค่สองสามคนดีว่าง.]
 ‘วันก่อนคุยกับเพื่อน ๆ ว่าจะไปเที่ยวต่างประเทศ สุดท้ายก็มีแค่สองสามคนที่ว่าง’
 (“สองสามคน” ใช้อ้างถึง “เปื้อน”)

20.1.6 การอ้างถึงโดยใช้ตัวบ่งบอก

ตัวบ่งบอก คือ คำหรือวลีที่ชี้เฉพาะว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวนั้น คือสิ่งที่ถูกกล่าวมาแล้วหรือสิ่งที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป ทำให้ทราบว่าคุณความนั้นอยู่ส่วนใดของสัมพันธสาร คำที่ใช้เป็นตัวบ่งบอก เช่น “ที่ว่าฮั้น” “ต่อไปนี้”

- (13) [หน้าที่ของเขาคือสอนและญะวิจัย ภาระที่ว่าฮั้นจะขาดอะหญังไปก็บะได้.]
 ‘หน้าที่ของเราคือสอนและทำวิจัย ภาระดังกล่าวจะขาดอะไรไปสักอย่างก็ไม่ได้’
 (“ที่ว่าฮั้น” ใช้อ้างถึง “สอนและญะวิจัย”)
- (14) [เพื่อให้งานนี้เสร็จทันเวลา เป็นขอออกคำสั่งต่อไปนี้.
หนึ่ง ห้ามมาขาย สองห้ามปิ๊กก่อนห้าโมงแสง.]
 ‘เพื่อให้งานนี้เสร็จทันเวลา ฉันขอออกคำสั่งต่อไปนี้’
 หนึ่งห้ามมาขาย สอง ห้ามกลับก่อนห้าโมงเย็น’
 (“ต่อไปนี้” ใช้อ้างถึง “หนึ่ง ห้ามมาขาย สองห้ามปิ๊กก่อนห้าโมงแสง”)

20.1.7 การอ้างถึงโดยใช้คำแทนที่

คำแทนที่ หมายถึง คำที่ใช้แทนคำหรือข้อความอื่น คำแทนที่ไม่ใช่คำเดียวกับส่วนที่อ้างถึง แต่มีความเกี่ยวเนื่องทำให้ทราบว่ามีความสัมพันธ์กับคำที่อ้างถึง ดังตัวอย่าง

- (15) [หว่างนี้น้ำมันปาล์มแพงขนาด ปัญหาที่รัฐบาลเป็นกำลังแก้ไขอยู่.]
 ‘ช่วงนี้น้ำมันปาล์มแพงมาก ปัญหาที่รัฐบาลเขากำลังแก้ไขอยู่’
 (“ปัญหาที่” ใช้อ้างถึง “น้ำมันปาล์มแพงขนาด”)
- (16) [การญะไ่ตุ้นหื้อได้รสาตต้องตุนค้ำกิ้นไว้ สูตรพิเศษบอกไพบะได้เลย.]
 ‘การทำไ่ตุ้นหื้อได้รสาตต้องตุนค้ำกิ้นไว้ สูตรพิเศษบอกใครไม่ได้เลยนะ’
 (“สูตรพิเศษ” ใช้อ้างถึง การทำไ่ตุ้นหื้อได้รสาตโดย “ตุนค้ำกิ้น”)

20.1.8 การอ้างถึงโดยใช้คำเปรียบเทียบมากขึ้น

คำเปรียบเทียบมากขึ้น คือ คำที่ใช้เปรียบเทียบกับคำที่อ้างถึงว่ามีความมากหรือน้อยกว่าทั้งในเชิงลักษณะและเชิงปริมาณ เช่น คำว่า “กว่า” “ที่สุด” ดังแสดงในตัวอย่าง

- (17) [สอนค้ำเจ๊สใหม่กันละฮกแสนป่าย ถ้ามื้อสองใจแล้วประมาณสองปี

ก็ถูกกว่าหลายแสน.]

‘สอนค้าแจ้สใหม่คันละประมาณหกแสนกว่า ถ้ามือสองใช้แล้วประมาณสองปี ก็ถูกกว่าหลายแสน’

(“กว่า” หมายถึง ถูกกว่า “หกแสนป้าย”)

(18) [คะแนนประเมินของเป็นเต๋อเนี้ย่มาก. ตีน้อยตื้อซุดก็ค้อด้านก้านทำวิจัย.]

‘คะแนนประเมินของผมนะเนี้ย่มาก ที่น้อยที่สุดคือด้านการทำวิจัย’

(“ตีน้อยตื้อซุด” อ้างถึง “คะแนนประเมินของเพื่อน”)

20.2 การเชื่อมโยงความโดยการละ

การละ คือ การตัดเนื้อหาบางส่วนออกจากข้อความออก ถึงแม้ว่าการละจะทำให้ข้อความในประโยคที่ตามมาไม่สมบูรณ์ แต่หากพิจารณาเนื้อหาความในประโยคก่อนหน้า หรือพิจารณาสัมพันธ์สารในภาพรวมแล้วความเชื่อมโยงของเนื้อหาจะอยู่ เนื่องจากส่วนที่ถูกละหรือตัดออกไปนั้นเป็นสิ่งที่ผู้พูดและผู้ฟังทราบร่วมกันแล้ว หรือกล่าวได้ว่าเป็นการละไว้ในฐานที่เข้าใจ

(19) [เพื่อนบ่พอใจที่อาจารย์ขี้บ่น ...แล้วØก็ลูกหนีไป.]

‘เพื่อนไม่พอใจที่อาจารย์ขี้บ่น แล้ว (อาจารย์) ก็ลูกหนีไป’

(เครื่องหมาย Ø แทนตำแหน่งที่มีการละประธาน “เพื่อน”)

(20) [ข้าเจ้าจื้อนุชจิราหนาเจ้า ตอนละอ่อนนี้Øก่าฮ้ายฮ้ายนี้. Øเปี่ยนโรงเรียน.

Øเปี่ยนห้องเรียนเป็นประจำเลย. Øโดนครูตี บ่อยอมญะก้านบ้าน

แต่Øโตมานี้ก่อดีละ. Øขึ้นประถมนี้ก่อ ไปอยู่ประถมโรงเรียนเมธัง.

อาจารย์ก่อดีสินะเจ้า. ตอนนั้นØก่อยังบ่ก้อยสนใจเรียนเต้าใด.

Øมาสนใจเรียนตอนปอสี่.]

‘ดิฉันชื่อหนูจิราหนะคะ ตอนเด็กนี่ก็ชั้นชนนนะ เปลี่ยนโรงเรียน เปลี่ยนห้องเรียนเป็นประจำเลย โดนครูตี ไม่ยอมทำการบ้าน แต่โตมานี้ก็ดีแล้ว ขึ้นประถมนี้ก็ ไปอยู่ประถม โรงเรียนเมธัง อาจารย์ก็ใจดีสินะคะตอนนั้นก็ยังไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าไร มาสนใจเรียนตอนปอสี่’

(เครื่องหมาย Ø แทนตำแหน่งที่มีการละประธาน “ข้าเจ้า”)

20.3 การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร

คำเชื่อมสัมพันธสาร คือ คำวิเศษณ์ที่ใช้เชื่อมระหว่างประโยคในสัมพันธสารหนึ่ง ๆ และทำให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ คำเชื่อมสัมพันธสารนี้ เกิดจากการนำคำหลายคำมารวมกันแล้วเกิดหน้าที่ใหม่ขึ้นคือใช้เชื่อมความในสัมพันธสาร ในงานวิจัยนี้วิเคราะห์ให้เป็นคำ 1 คำ เช่น “แล้วก็” “โดยเฉพาะ” “ก็เป็นอย่างนั้น” กลวิธีการเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมสัมพันธสารสามารถจำแนกเป็นประเภทย่อยได้ 12 ประเภท ได้แก่ เชื่อมคำอธิบาย เชื่อมตัวอย่าง เชื่อมความเน้นเฉพาะ เชื่อมความสรุป เชื่อมความขัดแย้ง เชื่อมความคล้ายตาม เชื่อมความเพิ่ม เชื่อมลำดับเวลา เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เชื่อมความชี้แจง และเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข เชื่อมแสดงลักษณะเฉพาะในการพูด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

20.3.1 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมคำอธิบาย

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมคำอธิบาย เป็นคำที่ใช้เชื่อมความเพื่ออธิบายความข้างหน้าให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น “พ่อละ” “หรืออยู่เหมือนกันก็” เป็นต้น ดังแสดงในตัวอย่าง

(21) [ปะแปงพันกั่วนั้นกะ. พ่อละ เขียวปอเหลืองมด.]

‘ไม่แปงพันทุกวันเนี่ย คูสิ ฟันถึงเหลืองหมดเลย’

(22) [เทอมนี้กะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 1.50. หรืออยู่เหมือนกันก็ จะ โคนรีทาย.]

‘เทอมนี้กะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 1.50 หรือพูดอีกอย่างก็คือ จะถูกกรีทาย’

20.3.2 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมตัวอย่าง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมตัวอย่างมีหน้าที่แสดงหรือให้ตัวอย่างของข้อความที่กล่าวมาแล้ว โดยลักษณะของตัวอย่างจะเป็นประโยค ไม่ใช่คำ เช่นคำว่า “ก้อมิ” ดังแสดงในตัวอย่าง

(23) [มีละอ่อนหลายคนในห้องนี้บอกเลขได้เกินหลักร้อย.

ก้อมิ น้องเอ๋บอกได้ถึงหลักหมื่น. น้องมายบอกได้ถึงหลักล้าน.]

‘มีเด็กหลายคนในห้องนี้ที่บอกเลขได้เกินหลักร้อย เช่น

น้องเอ๋บอกได้ถึงหลักหมื่น น้องมายบอกได้ถึงหลักล้าน’

(24) [เขียนภาษาอังกฤษก็ทำงานได้ชะปะ. ก้อมิ เป็นไก้ตามบริษัททัวร์

หรือโรงงานบริการตามโรงแรม.]

‘เรียนสาขาภาษาอังกฤษทำงานได้หลากหลาย อย่างเช่น เป็นไก้ตามบริษัททัวร์

หรือทำงานบริการตามโรงแรม’

20.3.3 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเน้นเฉพาะ

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเน้นเฉพาะ ใช้ในการเชื่อมข้อความเพื่อเน้นหรือระบุส่วนเนื้อหาที่มีความสำคัญเฉพาะของข้อความข้างหน้า เช่นคำว่า “โดยเฉพาะ” ดังแสดง

- (25) [น้ำมันมะพร้าวอย่างง่าย สามารถดูดซึมเข้าไปในร่างกายได้ดี.
โดยเฉพาะคนไข้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับก้านย่อยอาหาร.
 ‘น้ำมันมะพร้าวอย่างง่าย สามารถดูดซึมเข้าไปในร่างกายได้ดี
 โดยเฉพาะคนไข้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการย่อยอาหาร’

20.3.4 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความสรุป

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความสรุป มีหน้าที่เชื่อมเพื่อแสดงการสรุปความที่กล่าวมาด้านหน้า เช่น คำว่า “สรุปแล้ว” “ก็เป็นอย่างนั้น” เป็นต้น ดังแสดงในตัวอย่าง

- (26) [ลิปสติกยี่ห้อนี้ก็ดี ยี่ห้ออื่นก็ดี. สรุปแล้วจะเอาอย่างใด.
 ‘ลิปสติกยี่ห้อนี้ก็ดี ยี่ห้ออื่นก็ดี สรุปแล้วจะเอาอย่างใด.’
 (27) [ถ้าตัวบ่ออีกเป็นแล้ว. ก็เป็นอย่างนั้น เธอจับก้อนม่อเอ๊ะ.
 ‘ถ้าเธอไม่รักกันแล้ว ก็เป็นอย่างนั้น เราจับกันแค่นี้’

20.3.5 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้ง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้ง เป็นคำที่ใช้แสดงความขัดแย้งระหว่างข้อความข้างหน้า กับข้อความที่ตามหลังคำเชื่อม เช่นคำว่า “แต่” ดังแสดงในตัวอย่าง

- (28) [ไปกินหมูกระทะ โดย. แต่จะจ่ายดังได้ก่อ.
 ‘ไปกินหมูกระทะด้วย แต่ไม่จ่ายเงินได้ไหม

20.3.6 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความคล้ายตาม

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความคล้ายตาม ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่มีเนื้อความทำนองเดียวกับข้อความด้านหน้า เช่นคำว่า “พ้องกับ” ดังแสดงในตัวอย่าง

- (29) [วันนี้ยายยังมาหน้าวัดจะอี้อย่างกับคนบ่อได้กินเข้ามาวันค่า]
 ‘วันนี้ทำไมพ่อกับยายมาหน้าวัดจะอี้อย่างกับคนบ่อได้กินเข้ามาวันค่า’

20.3.7 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเพิ่ม

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเพิ่ม คือคำที่ใช้เชื่อมข้อความที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมข้อความข้างหน้า เช่นคำว่า “นอกนั้น” ดังแสดงในตัวอย่าง

(30) [เจียงใหม่เป็นเมืองน่าแ่วดีมีดีแ่วดีเป็นธรรมชาตินั้กขนาด.

นอกนั้นก็ยังมีป่าเวณีสมัยยะเก่าเหมโดย.]

‘เจียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมาย

นอกจากนี้ยังมีประเพณีเก่าแก่อีกด้วย’

20.3.8 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมลำดับเวลา

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมลำดับเวลา ทำหน้าที่เชื่อมข้อความเพื่อแสดงลำดับการเกิดของเหตุการณ์ว่า เหตุการณ์ข้างหน้าเกิดก่อนหรือหลังจากเหตุการณ์ข้างหลัง หรือเกิดเป็นลำดับแรก ลำดับสุดท้าย เช่นคำว่า “แล้วก่อ” “ตะก่อ” “สุดท้าย” ดังแสดงในตัวอย่าง

(31) [ไก้โทรไปสั่งของกินหื้อเพื่อน. แล้วก่อจะไปเอาตอนสิบเอ็ดโมงกั้ง.]

‘ไก้โทรไปสั่งของกินให้เพื่อน แล้วก็จะไปเอาตอนสิบเอ็ดโมงครึ่ง’

(32) [ปะเตวนี้ดีบ้านเก่าไม้ใหญ่เป็นขุ่มนั้กขนาด. ตะก่อใส่ปุ๋ยรดน้ำเค้าไคก็ด้ายมดเลียง.]

‘ตอนนี้ที่บ้านต้นไม้ขึ้นร่มรื่นเต็มไปหมด ก่อนหน้าที่ใส่ปุ๋ยรดน้ำเท่าไรรก็ตายหมดเกลี้ยง’

(33) [เพื่อนเป็นเป็นคนงานมีป้อจายมาจิบนั้กขนาด. สุดท้ายก็บ่อเอาไผชักคน.]

‘เพื่อนฉันเป็นคนสวยมีผู้ชายมาจิบหลายคน สุดท้ายไม่เลือกใครเลยชักคน’

20.3.9 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล ทำหน้าที่เชื่อมข้อความเพื่อแสดงสาเหตุหรือผลของข้อความข้างหน้า เช่นคำว่า “เพาะ” เชื่อมความแสดงเหตุของข้อความข้างหน้า ดังตัวอย่าง

(34) [ฝ้ายคงปะได้ไปแ่วแล้วละ เพาะช่วงนี้งานนั้กขนาด]

‘ฝ้ายคงไม่ได้ไปเที่ยวแล้วละ เพราะช่วงนี้งานเยอะมาก’

20.3.10 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความชี้แจง

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความชี้แจง คือคำที่ใช้เชื่อมข้อความที่เป็นการชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อความข้างหน้า ซึ่งอาจมีความคล้อยตามหรือขัดแย้งกับข้อความข้างหน้าก็ได้ เช่นคำว่า “แต่...แล้ว” ดังแสดงในตัวอย่าง

- (35) [มีกำคนบอกว่าน้ำมันมะพร้าวกินแล้วอ้วน.
แต่...แล้ว คนตั๊อู้นะ บะมีไผเคยลองกินเลยซักคน.]
‘มีแต่คนบอกว่าน้ำมันมะพร้าวกินแล้วอ้วน
จริง ๆ แล้ว คนที่พูดนะไม่มีใครเคยลองกินเลยซักคน’

20.3.11 คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แสดงเงื่อนไข เช่นคำว่า “ถ้า...อั้น” “ถ้าจะ...อั้น” ดังแสดงในตัวอย่าง

- (36) [วันนี้ต้องฟังพระท่านบ้านส่งอาจารย์ให้แล้ว. ถ้าบะอั้นส่งจำแล้วจะโดน
ฮักจะแนน.]
‘วันนี้ต้องรีบทำการบ้านส่งอาจารย์ให้เสร็จ ไม่อย่างนั้นส่งช้าจะถูกหักคะแนน’
(37) [ของกินดีกินด้วยกันต้องช่วยกันจ่ายกะ. ถ้าบะอั้นเหมำก่ำสังไขสังมัน.]
‘กับข้าวที่กินด้วยกันต้องช่วยกันจ่ายสิ ไม่อย่างนั้นคราวหลังก็ตั้งของใครของมัน กินไปเลย’
(38) [วันพุทอาจารย์บ่อสอนแม่นก่อ. ถ้าจะอั้นเฮไปแอ่วแม่สายกันเตอะ.]
‘พรุ่งนี้อาจารย์ไม่สอนไขใหม่ ถ้าอย่างนั้นเราไปเที่ยวแม่สายกันเถอะ’

20.3.12 คำเชื่อมสัมพันธสารแสดงลักษณะเฉพาะในการพูด

คำเชื่อมสัมพันธสารแสดงลักษณะเฉพาะในการพูด เป็นคำหรือวลีที่ใช้เพื่อแสดงความต่อเนื่องทางความคิดของผู้พูด อาจใช้ในการบอกผู้ฟังว่าข้อความที่พูดยังไม่จบ คำเชื่อมประเภทนี้อาจไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงเนื้อหาของข้อความ และมีลักษณะเฉพาะในตัวผู้พูดแต่ละคน โดยปกติจะปรากฏก่อนขึ้นประโยคใหม่ เช่น “ละก่อ” “คือ” ดังแสดงในตัวอย่าง

(39) [ตอนนี้ก็บ่ค่อยจะมีเรื่องอะหยังอู้แล้ว. ละก้อมะเฟื่องนั่งรอรออยู่นี้.
แล้วตอนนี้เมย์ก็พอกหน้า. เมย์นี่หนาก่อเป็นลุมเหมคคนหนึ่งคืออยู่ในห้องนี้.
อยู่มา ตั้งแต่ปีหนึ่งก็รู้จักกันตั้งแต่ปีหนึ่ง. แล้วก้อมาจากระยอง. ละก้อชอบ
พอกหน้า. ละก้อพอกตังวัน. ละก้อ แต่ก้อใจดีเพาะว่าจ้อบฮื้อตรวจภาษา
อังกื.]

‘ตอนนี้ก็ไม่ค่อยจะมีเรื่องอะไรพุดแล้ว. แล้วก้อมะเฟื่องนั่งรอรออยู่นี้. แล้วตอนนี้เมย์
ก็พอกหน้า. เมย์นี่ก็เป็นรุมเมท (roommate) คนหนึ่งที่อยู่ในห้องนี้. อยู่มาตั้งแต่
ปีหนึ่ง. ก็รู้จักกันตั้งแต่ปีหนึ่ง. แล้วก็มาจากระยอง. แล้วก็ชอบพอกหน้า. แล้วก็
พอกทุกวัน. แล้วก็ แต่ก้อใจดีเพาะว่าชอบให้ตรวจภาษาอังกฤษ’

(40) [คือน้องอิงขนาดดีเขาจากสารคดีเห็นว่าป็นกิดถึงพลังงานทดแทน.
ต่อนั้นน้ำมันก้อมี. น้ำมันถูกขนาดเลยนะ. แม่น. ละก้อก็คิดฮยังแบบ.
ก็เข้ากับเศรษฐกิจตอนนี้. คือแบบพอเพียง.]

‘คือหนุอิงมากที่เขาจากสารคดีนะที่ว่าเค้าคิดถึงพลังงานทดแทน
ซึ่งในขณะนั้นน้ำมันก็มี. น้ำมันถูกมากเลยนะ. ไซ้. แล้วก็คิดอะไรแบบ
ก็เข้ากับเศรษฐกิจตอนนี้. คือแบบพอเพียง’

ตอนที่ 6 บทสรุป

บทที่ 21

อัตลักษณ์ทางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือ

จากผลการศึกษาที่ได้แสดงตั้งแต่ตอนที่ 2 ถึงตอนที่ 5 จะเห็นได้ว่า ลักษณะทางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือนั้น มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยมาตรฐานอยู่พอสมควร ซึ่งลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการทำความเข้าใจในสารที่ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นเหนือต้องการสื่อถึงกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานสามารถเข้าใจเนื้อหาของสารส่วนใหญ่ที่ผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือพูดได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์การได้ยินได้ฟัง หรือเรียนรู้ภาษาไทยถิ่นเหนือก่อน อย่างไรก็ตาม รูปลักษณ์และไวยากรณ์ภาษาไทยถิ่นเหนือก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ในบางประการ ซึ่งจากผลการศึกษาสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

21.1 ลักษณะรูปคำและความหมายของคำ

ลักษณะของรูปคำเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของภาษาไทยถิ่นเหนือ จากการศึกษพบว่า นอกจากรูปคำที่มีลักษณะทางเสียงใกล้เคียงกับภาษาไทยถิ่นเหนือแตกต่างเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ เช่น ป้า (ปลา) และเสียงพยัญชนะต้น เช่น ป้อ (พ่อ) แล้ว คำในภาษาไทยถิ่นเหนือส่วนหนึ่งมีรูปคำที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานด้วย เช่น แหม (อีก) จู้ (หลอก/โกหก) บะเต้า (เตงโม) จิ้น (เนื้อสัตว์) ละอ่อน (เด็ก)

นอกจากนี้ ในด้านความหมาย คำในภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีรูปคำคล้ายกับภาษาไทยมาตรฐาน บางคำอาจมีความหมายต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน ทำให้เกิดความสับสนในการสื่อสารได้ เช่น ฮ้อง (เรียก) ไห้ (ร้อง) ฮื้อ (ให้) ในขณะที่คำบางคำในภาษาไทยถิ่นเหนืออาจมีหลายความหมายในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น คำว่า โดย อาจใช้หมายถึง “ด้วย” เช่น ไปโดย (ไปด้วย) หรือ “ตาม” เช่น โดยไป (ตามไป) ก็ได้

การศึกษาคำในภาษาไทยถิ่นเหนือบางส่วนทำให้ทราบว่า คำบางคำในภาษาไทยมาตรฐาน เป็นคำซ้อน เช่น เลื่อฮาด (ฮาด หมายถึง เลื่อ) แล้วเสร็จ (แล้ว หมายถึง เสร็จ) พั่ววิ (วิ หมายถึง พั่ว) บ้านเรือน (เรือน หมายถึง บ้าน) ร้องเรียก (ฮ้อง หมายถึง เรียก) ร้องไห้ (ไห้ หมายถึง ร้องไห้) แก่เฒ่า

(เต่า หมายถึง แก่ เช่น คนเต่า) เล็กน้อย (น้อย หมายถึง เล็ก) ชื่อตรง (ชื่อ หมายถึง ตรง) ลักขโมย (ลัก หมายถึง ขโมย) เป็นต้น

21.2 ชนิดของคำ : คำสรรพนามและคำลงท้าย

จากการวิเคราะห์ชนิดของคำในภาษาไทยถิ่นเหนือพบประเด็นที่น่าสนใจเป็นประเด็นย่อย ๆ อยู่ 2 ประการคือ การใช้คำสรรพนามคำเดียวกันแสดงบุรุษที่แตกต่างกัน และความหลากหลายของคำลงท้าย

กรณีของคำสรรพนามพบว่า มีคำสรรพนาม 2 คำที่มักถูกนำไปใช้แสดงบุรุษที่แตกต่างกันคือ “เป็น” และ “ผม” คำว่า “เป็น” นั้นสามารถใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ หมายถึง ฉัน (เพศหญิง) หรือสรรพนามบุรุษที่ 3 เอกพจน์ ที่กล่าวถึงผู้อื่นที่ผู้พูดอ้างถึงซึ่งอาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ ในกรณีของพหูพจน์จะใช้ “หมู่เป็น” หมายถึง พวกเขา เป็นสรรพนามบุรุษที่ 3 อ้างถึงกลุ่มคนซึ่งอาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่จะไม่ใช่อ้างถึงกลุ่มผู้พูด (ไม่ใช่เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์)

สำหรับคำว่า “ผม” ในภาษาไทยถิ่นเหนือนั้น นอกจากจะใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์สำหรับผู้ชายเช่นเดียวกันในภาษาไทยมาตรฐานแล้ว ยังสามารถใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 เอกพจน์ ในกรณีที่ผู้ฟังเป็นเพศชายได้อีกด้วย เช่น *ผมจื้ออะหญ้งคับ* (หนูชื่ออะไรครับ)

กล่าวโดยสรุป คำว่า “เป็น” จะใช้ร่วมกันระหว่างสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 3 ในขณะที่คำว่า “ผม” จะใช้ร่วมกันระหว่างสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2

ในกรณีของคำลงท้ายนั้นพบว่า ภาษาไทยถิ่นเหนือมีคำลงท้ายที่มีรูปต่างจากภาษาไทยมาตรฐานจำนวนมาก การใส่คำลงท้ายที่ท้ายข้อความมักทำให้ผู้พูดที่ไม่รู้ภาษาไทยถิ่นเหนือเกิดความสงสัยและอาจไม่เข้าใจลักษณะของสารหรือเจตนาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ และนำไปสู่การสื่อสารที่ติดขัดได้ เช่น

ภาษาไทยถิ่นเหนือ	ภาษาไทยมาตรฐาน
<i>บ่อไปเตื้อ</i>	<i>ยังไมไป</i>
<i>หญ้งบ่อไปเหี้ย</i>	<i>ทำไมไมไปล่ะ</i>
<i>ไปเหี้ย</i>	<i>ไปเถอะ</i>
<i>ไปพ่อง</i>	<i>ไปบ้าง</i>
<i>ไปเหม</i>	<i>ไปอีก</i>
<i>ไปกะ</i>	<i>ไปหรือ</i>
<i>ไปกะ</i>	<i>ไปสิ (ตอบตกลง)</i>

ไปก่อ

ไปแหละ

ไปไหม

ไปหะ (สั่ง)

21.3 การสร้างคำ : การประสมคำและการซ้ำคำ

ลักษณะเด่นของการสร้างคำในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 3 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรกเป็นเรื่องคำประสม โดยปกติคำประสม 2 คำ ในภาษาไทยมาตรฐานจะมีคำหน้าเป็นคำหลักและคำหลังเป็นคำขยาย เช่น กระดานดำ รถไฟ แม่ทัพ เป็นต้น แต่ในภาษาไทยถิ่นเหนือพบว่ามีคำประสมบางส่วนที่มีคำหลังเป็นคำหลัก และคำหน้าเป็นคำขยาย เช่น น้ำบว (กระบวยน้ำ) น้ำบ่อ (บ่อน้ำ) ป้ออ้อย (อ้อย (ปู่ หรือ ตา) เพศชาย) แม่อ้อย (ย่า หรือ ยาย) ในขณะที่คำประสมบางคำมีตำแหน่งสลับกับคำประสมในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ดำส้ม (ส้มดำ) น้ำแม่ (แม่น้า) น้ำแม่ (แม่น้า)

ลักษณะการสร้างคำที่โดดเด่นของภาษาไทยถิ่นเหนือประการที่สองเกี่ยวข้องกับกระบวนการซ้ำคำแบบไม่สมบูรณ์ (partial reduplication) กล่าวคือ ในภาษาไทยถิ่นเหนือ มีคำซ้ำที่เกิดจากกระบวนการซ้ำคำแบบไม่สมบูรณ์จำนวนมาก โดยอาจเป็นการซ้ำเฉพาะเสียง เช่น พยัญชนะต้นหรือสระ คำซ้ำเหล่านี้มักถูกใช้เพื่อเน้นย้ำหรือคำวิเศษณ์ขยายคำนามและคำกริยา มักเกิดขึ้นเป็นชุดคำและมีความหมายสัมพันธ์กับสิ่งที่อ้างถึงอย่างเป็นสัญลักษณ์ เช่น กิดคึด กึดคึด กึดคึด หมายถึงลักษณะที่สั้นโดยมีความสัมพันธ์กับวัตถุที่สั้นแบ่งเป็น กึดคึด (วัตถุขนาดเล็ก) กึดคึด (วัตถุขนาดกลาง) กึดคึด (วัตถุขนาดใหญ่) หรือ กึด กึด กึด หมายถึงลักษณะความกว้างที่แตกต่างกันจากน้อยไปหามาก ตามลำดับ

21.4 ประเภททางไวยากรณ์ : การณ์ลักษณะและกรรมวาก

ประเภททางไวยากรณ์ของภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีความแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานซึ่งพบในงานวิจัยนี้มี 2 ส่วนได้แก่ การณ์ลักษณะ (aspect) และวาก (voice)

ในกรณีของการณ์ลักษณะพบว่า คำวิเศษณ์ที่แสดงการณ์ลักษณะไม่สมบูรณ์ (imperfect aspect) ในภาษาไทยมาตรฐาน “กำลัง” หรือ “กะลัง” นั้น มีการปรากฏในภาษาไทยถิ่นเหนือเช่นกัน แต่มีความพิเศษแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานกล่าวคือ คำว่า “กะลัง” ในภาษาไทยถิ่นเหนือนั้นสามารถใช้บ่งบอกทั้งการณ์ลักษณะไม่สมบูรณ์และการณ์ลักษณะสมบูรณ์ได้ แต่เป็นที่สังเกตว่า “กะลัง” จะแสดงการณ์ลักษณะไม่สมบูรณ์ชัดเจนเมื่อปรากฏคู่กับ “อยู่” เช่น กะลังกินอยู่ (กำลังกินอยู่) หรือในกรณีที่ปรากฏเฉพาะ “อยู่” คำเดียว เช่น กินอยู่ (กินอยู่) ส่วนกรณีการแสดงการณ์ลักษณะ

สมบูรณ์จะแสดงว่าเหตุการณ์ที่กล่าวถึงเพิ่งเสร็จสิ้นไป เช่น *กะล้งออกบ้าน* (เพิ่งออกจากบ้าน) *กะล้งมาเนี้ย* (เพิ่งมาถึงเนี้ย)

นอกจากนี้ การศึกษาภาษาไทยถิ่นเหนือพบว่า ถึงแม้การแสดงการณั้ลักษณะสมบูรณ์ด้วยคำวิเศษณ์ “แล้ว” ตามหลังคำกริยาจะมีความเหมือนกับภาษาไทยมาตรฐาน แต่คำว่า “แล้ว” ในภาษาไทยถิ่นเหนือก็ยังถูกใช้เป็นคำกริยาประเภทกรรมกริยาได้อีกด้วย เช่น *ยังบ่อแล้วเตื่อ* (ยังไม่เสร็จเลย) *จะแล้วเมื่อใด* (จะเสร็จเมื่อไหร่) เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคำว่า “แล้ว” ในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นคำหลายหน้าที่ คือสามารถเป็นได้ทั้งคำกริยา และคำไวยากรณ์ที่บ่งบอกการณั้ลักษณะได้ หากมีการศึกษาข้อมูลภาษาต่างสมัยอาจพบว่า คำว่า “แล้ว” ในภาษาไทยถิ่นเหนือกำลังเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ก็เป็นได้

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวาจกพบว่า การแสดงกรรมวาจก (passive voice) ในภาษาไทยถิ่นเหนือจะแสดงโดยการเติมคำกริยาช่วย “โดน” หน้าคำกริยาหลักเท่านั้น โดยไม่ใช่คำว่า “ถูก” อย่างที่พบในภาษาไทยมาตรฐาน เช่น *โดนครูตี* (โดนครูตี) ไม่ใช่ **ถูกครูตี* (ถูกครูตี)

21.5 หน่วยสร้างที่สำคัญ : หน่วยสร้างประโยค “มี”

จากข้อมูลภาษาไทยถิ่นเหนือ พบหน่วยสร้างซึ่งมีความแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานที่น่าสนใจคือ หน่วยสร้างประโยค “มี” หน่วยสร้างนี้เป็นหน่วยสร้างไว้ประธานประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้คำว่า “มี” ขึ้นต้น เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งว่าได้เกิดขึ้นแล้ว แต่คำว่า “มี” ในภาษาไทยถิ่นเหนือนอกจากจะมีความหมายเช่นเดียวกับในภาษาไทยมาตรฐานแล้ว ยังมีความหมายว่าเท่ากับคำว่า “อยู่” อีกด้วย ดังจะสังเกตได้จากประโยคตัวอย่าง

ภาษาไทยมาตรฐาน	ภาษาไทยถิ่นเหนือ
<i>มีอะไร</i>	<i>มีอะหญัง</i>
<i>อยู่ไหน</i>	<i>มีไหน/อยู่ดีไค</i>
<i>อยู่ในนั้น</i>	<i>มีในห้อง/อยู่ในห้อง</i>

จากตัวอย่าง จะสังเกตได้ว่า หากตั้งคำถามโดยใช้ “มี” ก็มักจะตอบด้วย “มี” ขึ้นต้น แต่หากใช้ “อยู่” ซึ่งพบน้อยกว่ากรณีของ “มี” ก็จะตอบโดยใช้ “อยู่” ขึ้นต้นประโยค

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ วัฒนเกษม. 2549. ภาษาไทยถิ่นเหนือ. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- กันทิมา วัฒนะประเสริฐ. 2526. การศึกษาเปรียบเทียบคำลักษณนามในภาษาเชียงใหม่กับภาษากรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ ไชยศรี. 2526. คำขยายกริยาในภาษาถิ่นลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำลอง คำบุญชู. 2528. ภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปาง : การศึกษาศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทริยา ลำเจียกเทศ. 2539. คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาสาส์ตร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญคิด วัชรศาสตร์. 2538. คนเมือง อู่คำเมือง. เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์.
- ปานดา นาคพันธ์วงศ์. 2530. ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุดรดิษฐ์ : การศึกษาโดยใช้ศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พูลสุข นาวิก. 2533. ลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความในภาษาถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสาส์ตร คณะศิลปสาส์ตร มหาวิทยาลัยธรรมสาส์ตร.
- มณี พยอมยงค์. 2546. สารพจนานุกรมล้านนา. เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิค.
- มีวรรณ ถิรวัดน์ และคณะ. 2525. พจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ไทลื้อ ไทดำ. คณะมนุษยสาส์ตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยูเรศ วุทธิธพล. 2547. การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือในตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิษฐ์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีดิษนาลัย จังหวัดสุโขทัย และตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ศิลปสาส์ตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เขวลักษณ์ อยู่เจริญสุข. 2534. ภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ศิลปสาส์ตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่งอรุณ ธิมชุนเหลียร. 2527. คำลงท้ายในภาษาเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ. 2547. การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นเหนือ อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง. วิทยานิพนธ์ศิลปสาส์ตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมทรง บุญพัฒน์. 2524. การศึกษาการกระจายของศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุญพัฒน์. 2543. ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น. กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไทย.
- สรบุษย์ รุ่งโรจน์สุวรรณและรุ่งวิมล รุ่งโรจน์สุวรรณ. 2550. รายงานการวิจัยเรื่อง “ชื่อหมู่บ้านในอำเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. เชียงราย : บดินทร์การพิมพ์.

- สิริกร ไชยมา. 2534. ศัพท์านุกรมเทียบ ภาษาถิ่นกลาง-ภาษาถิ่นแพร่ ภาษาถิ่นแพร่-ภาษาถิ่นกลาง. โรงเรียนร่องกาง
อนุสรณ์ จังหวัดแพร่.
- สุธีรา ภูมิเจริญ. 2538. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวิชา
ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. 2526. ลักษณะคำซ้ำในภาษาลานนา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อยู่เคียง แซ่ไคว้. 2520. หมวดคำในภาษาเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อะรุณี รัตนกุล. 2529. คำลักษณนามในภาษาไทยถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น สระบุรี และสุราษฎร์ธานี.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง
อุบลรัตน์ พันธุมินทร์. 2531. สกรรมกริยาบอกอาการและการเปลี่ยนแปลงในภาษาถิ่นเชียงใหม่ : การศึกษาความ
คล้ายคลึงกันของความหมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Iwasaki, Shoichi and Ingkaphirom, Preeya. 2005. *A Reference Grammar of Thai*. Cambridge :
Cambridge University Press.

Starosta, Stanley. 1988. *The case for lexicase: An outline of lexicase grammatical theory*.
London: Pinter Pub Ltd.